

T.C.
CBÜ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

21. YÜZYILDA DÜNYADA DEĞİŞEN
YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞLARI ÇERÇEVESİNDE
NATO VE TÜRKİYE’NİN DURUMU

HAZIRLAYAN
Fesih KURT

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Şayan ULUSAN

MANİSA – 2007

ÖZET

Soğuk Savaş Dönemi boyunca Atlantik İttifakı'nın temelini oluşturan NATO sayesinde, hem ABD Batı Avrupa'daki denetimini sağlamış, Sovyet etki alanına girmesini önlemiş, hem de Batı Avrupalı Ülkeler ABD ve NATO sayesinde güvenliklerini sağlayarak ekonomik, siyasal, sosyal alanlarda gelişmeye yönelerek bugünkü AB'nin (Avrupa Birliği) ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren Avrupa'nın NATO dışında kendi güvenliğini kendisinin sağlama çabası çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve bunun ileri aşamasını temsil eden bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Yapılanması süreci ortaya konmaya çalışılmıştır.

Avrupa'da ortaya çıkan ortak dış politika , güvenlik ve savunma anlayışı, Avrupalı ülkelerin yetersizlikleri nedeniyle başta ABD ve NATO'ya dayanma ihtiyacı duydu. Bu anlayış, Avrupa'daki etkisini kaybetmemek , savunma ve güvenlik alanında mali yükün paylaşılması gerektiği düşüncesiyle ABD'nin de arzu ettiği biçimde, AGSK adı altında NATO çerçevesinde geliştirilmeye başlandı.

1990 yılından itibaren İttifak'ın gerçekleştirdiği iç ve dış dönüşüm ile paralel olarak NATO tüm Avrupa-Atlantik bölgesindeki ortak ülkelerle bir danışma ve işbirliği forumu oluşturmak üzere yeni bir Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi oluşturmuştur. NATO Rusya ile arasındaki yoğunlaşan işbirliği, Ukranya ile oluşturduğu ortaklığı ve ayrıca Akdeniz ülkeleriyle arasındaki güçlenen diyalogu yansıtan yeni yapılar yaratmıştır.

Bir NATO üyesi olan Türkiye, AB'nin kendi bünyesinde oluşturmaya çalıştığı Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının dışında tutulmaktan endişe duymuş ve son yıllarda konu ile ilgili her türlü platformda bu endişesini dile getirmiştir. Türkiye AGSP'den dışlandığı takdirde, AB'nin NATO kaynaklarını kullanarak girişeceği operasyonlarda veto hakkını kullanacağını ileri sürmüştür. Türkiye, NATO üyeliğini bir koz olarak kullanıp, AGSP'nin kurumsal yapısı ile, tatminkar bir düzeyde bağlantısı olmasını istemektedir.

ABSTRACT

NATO, constituting the base for the Atlantic Cooperation during the Cold War Period, enabled United States (U.S.) to control Western Europe so as to prevent Soviet effect. Western European Countries, by means of NATO and U.S. in this period and afterwards, had ensured their safety towards the establishment of the European Union by developing in economical, political and social ways.

After the Cold War, a new challenge was observed in Europe based on a self-defense approach not linked to NATO. A common policy for external and safety issues and a European Safety and Defense Structure, as a further stage, was introduced in Europe.

This new approach for a common understanding on external policy, safety and defense in Europe was not brought into a reality without support from U.S and NATO, due to insufficiency of European countries. U.S, aiming at preserving its effect over Europe and sharing the financial burden in areas of defense and safety, supported the new approach towards a European Safety and Defense Identity (ESDI) within NATO structure.

NATO, in parallel to its internal and external transformation since 1990, has established a new Europe-Atlantic Partnership Council to create a forum for consultation and cooperation among the member countries over the whole Europe-Atlantic Area. NATO has also established new structures reflecting the intensified cooperation with Russia, the cooperation with Ukraine and the strengthened dialogue with the Mediterranean Countries.

Turkey, as a NATO Member Country, has concerns for remaining outside of the European Safety and Defense Policy (ESDP) that is being developed within the EU structures. Turkey has explained its concerns in every recent platform in this context and positioned itself to block any EU operation to use NATO sources. Turkey, having the NATO membership as leverage, is determined to have a fair and reasonable linkage with the ESDI organizational structure.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
KISALTMALAR	II
GİRİŞ	III-VI
I. BÖLÜM	
NATO'NUN KURULUŞU VE TÜRKİYE'NİN NATO'YA GİRİŞİ	1
1. NATO'nun Doğuşu, Amaçları Ve Üyeleri	4
2. NATO'nun Temel Görev, Amaç ve İlkeleri	8
3. Türkiye'nin NATO'ya Girişi	
II. BÖLÜM	
NATO'NUN TEŞKİLAT YAPISI VE ASKERİ KOMUTA YAPISININ DEĞİŞİMİ	13
1. NATO'nun Teşkilat Yapısı	18
2. NATO'nun Askeri Komuta Yapısının Değişimi	
III. BÖLÜM	
21 . YÜZYILDA DÜNYADA DEĞİŞEN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI VE NATO	21
1. Değişmekte Olan Stratejik Ve Yeni Güvenlik Ortamı	22
2. NATO'nun Yeni Stratejik Kavramı	25
3. NATO İttifakı İçinde Avrupa Güvenlik Ve Savunma Kimliğinin Oluşturulması (AGKS)	27
4. Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK)	30
5. Barış İçin Ortaklık (BİO)	34
6. NATO-Rusya İşbirliği	35
7. NATO-Ukranya Ortaklığı	36
8. NATO'nun Akdeniz Diyalogu	
IV. BÖLÜM	
21. YÜZYILDA YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞLARI VE TÜRKİYE	38
1. Türkiye'nin Jeopolitik,Jeostratejik Ve Ekostratejik Önemi	43
2. Türkiye'nin Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı İle Barış İçin Ortaklık Ve Avrupa- Atlantik Konseyine Bakışı	43
2.1. Türkiye'nin Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT)'e Bakışı	47
2.2. Türkiye'nin Barış İçin Ortaklık (BİO) Ve Avrupa- Atlantik Konseyine Bakışı.....	48
3. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Ve Barış Koruma Faaliyetlerine Bakışı	50
4. Türkiye , NATO,AGSK ve AGSOP	51
4.1. Türkiye Ve AGSK	55
4.2. Türkiye Ve AOGSP	

	73
V. BÖLÜM	
21. YÜZYILDA NATO'NUN YENİ STRATEJİSİ VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ	78
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	88
EKLER	89
1. Kuzey Atlantik Anlaşması	97
2. Temel NATO Komiteleri	98
3. NATO'nun Sivil ve Askeri Yapısı	99
4. NATO'nun Askeri Yapısı	100
5. Bugünkü Askeri Yapı (Atlantik Müttefik Komutanlığı)	101
6. Bugünkü Askeri Yapı (Avrupa Müttefik Komutanlığı)	102
7. Gelecekteki Askeri Yapı (Avrupa Müttefik Komutanlığı)	103
8. Gelecekteki Askeri Yapı (Atlantik Müttefik Komutanlığı)	104
9. Uluslararası Askeri Personel	105
10. NATO Uluslararası Yazmanlık	106
11. Uluslar arası Yazmanlığın Bölümleri	107
12. Ortaklık, İşbirliği ve Diyalog Konusunda Belli Başlı Kuruluşlar	

ÖNSÖZ

Soğuk Savaş döneminin sona ermesine paralel olarak NATO'nun güvenlik ve tehdit algılanmasında da değişiklikler meydana gelmiş, yeni NATO stratejisinde eskiden var olan tek yönlü büyük çaptaki kütleli tehdit yerine, değişik bölgeler de ortaya çıkabilecek politik, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları olan riskler ve bunlara karşı alınması gereken önlemler ön plana çıkmıştır.

Yeni dünya düzeninde değişimler sadece eski Varşova Paktı üyesi ülkelerinin NATO'ya dolayısıyla batı dünyasına yaklaşmaları ile sınırlı kalmamış, başta ABD olmak üzere Avrupalı ülkelerinin güvenlik ve savunma anlayışlarında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. NATO'nun askeri gücünün ağırlıklı olarak ABD'nin askeri imkan ve kabiliyetlerine dayanması ABD'yi ekonomik nedenlerle rahatsız ederken, Avrupalı devletleri de güvenlik açısından ABD'nin imkan ve kabiliyetlerine bağımlı kalmak rahatsız etmiştir. Bu durum ABD'nin de desteklediği Avrupalı NATO üyesi ülkelerin savunma ve güvenlik kimliklerini geliştirme çabalarını ön plana çıkarmıştır.

Balkanlar, Kafkaslar, Karadeniz, Ortadoğu, Akdeniz ve Orta Asya ile Avrupa'nın doğal kesişim noktasında yer alan ve NATO'nun önemli bir müttefiki olan Türkiye, Avrupa Birliği'nin ayrılmaz bir parçası olmak, ülke toprakları etrafında bir güvenlik, istikrar, refah, dostluk ve işbirliği ortamı yaratılması için her türlü çabayı sarf etmektedir.

NATO'nun 1990 yılların başında başlattığı, politik ve askeri yapılarındaki dönüşümüyle oluşan çeşitli diyalog, ittifak, ve ortaklıklar ve yeni oluşumların, neler olduğu bunların NATO ile işbirliğinin nasıl olduğu, bu gelişmelerin ve yeni oluşumlar sonucu Türkiye'nin NATO üyeliği ve BAB'da elde ettiği kazanımlarını koruması ve Türkiye'nin güvenliği ve istikrarı çerçevesinde ele aldık.

Günümüz siyasetinin en önemli ve güncelkliğini koruyan bu konuyu seçmemde ve çalışma süresince katkı ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Şayan ULUSAN'a ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

FESİH KURT

Temmuz 2007

KISALTMALAR

AAOK	Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi
AB	Avrupa Birliği
ACT	Müttefik Transformasyon Komutanlığı
ACO	Müttefik Harekat Komutanlığı
AFNORTH	Kuzey Avrupa Müttefik Kuvvetleri
AFSOUTH	Güney Avrupa Müttefik Kuvvetleri
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSK	Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKKA	Avrupa Konvansiyonel Kuvvet Antlaşması
AT	Avrupa Topluluğu
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BAB	Batı Avrupa Birliği
BİO	Barış İçin Ortaklık
BM	Birleşmiş Milletler
ECO	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
KAİK	Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KAK	Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
SHAPE	NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Karargahı
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
IKO	İslam Konferansı Örgütü
OECD	Avrupa Konseyi Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PJC	NATO-Rusya Ortak Daimi Konseyi

GİRİŞ

1989 yılı Doğu-Batı ilişkilerinde politik değişim sürecinin başlangıç yılı oldu. Bölünmüş Avrupa'nın simgesi olan Berlin Duvarı yıkıldı. Orta ve Doğu Avrupa'daki tek partili Komünist devletlerde sistem ve yönetim biçimi değişti. Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinde özgür ve bağımsız yönetimler kuruldu. Böylece İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Avrupa'nın bölünmüşlüğüne son verecek gelişmeler yaşandı¹.

İkinci Dünya Savaşının sonundan, Soğuk Savaş sonuna kadar geçen sürede NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması), üyelerinin güvenliği, özgürlüğü ve bağımsızlığının, demokratik değerlerin korunması ve geliştirilmesine, demokratik kurumların ortaya çıkmasına vasıta olmuş, Doğu ve Batı arasındaki düşmanca ilişkilerin aşılmasına katkı sağlamış, yeni ve kapsamlı bir güvenlik işbirliği ortamının yaratılması olanağına önemli destekler sağlamıştır.

Sovyetler Birliğinin çöküş sürecine girmesi ve bu bağlamda soğuk savaşın sona ermesi NATO'nun operasyonel kuvvetlerinde ve silahlarında önemli ölçüde indirimler yapmasına olanak vermiştir. Bununla beraber NATO için yeni çok yönlü geniş kapsamlı görevler ortaya çıkmıştır. Bu görevler arasında Orta ve Doğu Avrupa ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) üyesi ülkeler arasında bir diyalog süreci başlatmak; Birleşmiş Milletler (BM), AGİT ve Batı Avrupa Birliği (BAB) gibi Avrupa güvenliğinde rol oynayan diğer kuruluşlarla yakın bir çalışma ilişkisi geliştirmek; ve değişmiş olan stratejik ortamı yansıtan yeni askeri komuta ve kuvvet yapılarını başlatmak bulunmaktadır².

1990'lı yılların başlarında NATO değişen bu yeni dünya düzenine ayak uydurabilmek için, politik ve askeri yapılarındaki dönüşümünü başlattı. NATO üyesi ülkelerin liderleri 1990 Temmuz'unda Londra Bildirisi ile ittifak'ın yeni güvenlik ortamına uygun bir transformasyon niyetlerini dünyaya ilan ettiler. 1991 Kasım'ında İtalya'nın başkenti Roma'daki zirve toplantısında yeni bir stratejik kavram ve bir Barış ve İşbirliği Bildirisi yayınladılar. Bununla, İttifakın askeri ve politik yapıları ve prosedürlerinin yeniden organizasyonu ve yönlendirilmesinde, kuvvetlerin ve bu kuvvetlerin hazırlık durumlarında indirime gidilmesinde, bir yandan toplu savunma yeteneklerini bir yandan da barışı koruma ve kriz yönetimi gibi yeni görevleri de daha iyi bir şekilde yerine getirebilmesi için takip edilecek prosedür ve yol haritasını çizmiştir.

---

¹ NATO El Kitabı, 50. Yıldönümü Sayısı, Basın ve Enformasyon Bürosu, Brüksel, 1998, s.15

² NATO'nun Transformasyonu, Harp Akademileri Yayını, İstanbul, 2004, s.21.

NATO üyesi ülkelerin liderleri 1994 Ocak'ında Brüksel'de yapılan bir sonraki zirve toplantısında dönüşüm sürecine yönelik faaliyetlerini devam ettirdiler. Bu zirvede alınan kararların en önemlisi Barış İçin Ortaklık (BİO) girişiminin başlatılması oldu. Bu girişim, Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) ülkelerine ve diğer AGİK/AGİT ülkelerine barışı koruma, kriz yönetimi ve insani amaçlı çalışmalarını kapsayan geniş kapsamlı ve birlikte çalışma ve işbirliğinde NATO ülkelerine katılmaları için yapılmış bir davetiye niteliğindedir³.

Brüksel zirvesinde, NATO yapılarının daha esnek ve duyarlı hale getirilmesine karar verildi. Alınan önlemler arasında Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGG) kavramı da bulunuyordu. Bunlardan başka, nükleer ve diğer kitle imha silahların yayılmasını önlemeye yardımcı olmak, Akdeniz bölgesinde NATO üyesi ülkeler ve NATO üyesi olmayan ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır.

Berlin'de Haziran 1996'da yapılan Kuzey Atlantik Konseyi toplantısında, Brüksel Zirvesinde başlatılan girişimler daha ileriye götürüldü. NATO Askeri komitesi'nin askeri komuta yapısının Avrupa'da değişen yeni ortama ve gelecekte ortaya çıkabilecek muhtemel çok yönlü tehditlere daha süratli ve etkin cevap verebilecek bir yapıya dönüşmesine karar verildi. Bunlara ilave olarak; Avrupalı Müttefik Güçlerin NATO'nun askeri komuta yapısında daha fazla rol üstlenmelerine olanak sağlayacak ve BAB(Batı Avrupa Birliği) başkanlığında yapılacak barışı koruma ve kriz yönetimi operasyonlarında NATO varlıkları ve yeteneklerini kullanımını sağlayacak düzenlemelerin yapılmasına karar verildi.

27 Mayıs 1997'de Paris'te, NATO üyesi ülke liderleri ve Rusya Devlet Başkanı arasında karşılıklı ilişkiler, işbirliği ve güvenliğe dair kurucu senet imzalandı. Bu kurucu senet sadece işbirliği ve danışmalar için bir mekanizma (NATO-Rusya Ortak Daimi Konseyi (PJC)) yaratmakla kalmıyor, ayrıca NATO ve Rusya'nın sağlam, etkili ve kalıcı bir ortaklık tesis edebilmeleri için karşılıklı ilgi alanlarını belirliyordu. NATO- Rusya Kurucu Senedi gelecek için bir umut sembolüydü⁴.

---

³ De Wijk Rob, "NATO İçin Yeni Bir Politik Strateji", **NATO Dergisi**, sayı 2. 1998

⁴ Jan Petersen, "NATO'nun Bundan Sonraki Stratejik Kavramı", **Dış Basın Bülteni**, Harp Akademisi K.'lığı Yayını, İstanbul, 1998, s.7.

30 Mayıs 1997’de Portekiz- Sinto’da Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi’nin (AAOK) temeli atıldı ve Barış İçin Ortaklık Programının çapı ve içeriğinin iyileştirilmesi kararı alındı. NATO üyesi ülkelerin Devlet ve Hükümet Başkanları Temmuz 1997’de Madrid’de yapılan zirve toplantısında, değişim sürecini ve İttifakın iç ve dış uyarlamasını önemli bir seviyeye getirerek. Ayrıca Avrupa- Atlantik alanında barış ve istikrarı güçlendirmeye yönelik önemli adımlar atıldılar. Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan’ı İttifak’a tam üye olmak üzere katılım görüşmelerine başlamaya davet ettiler. Bununla birlikte, ileride başka ülkelerin de katılımına olanak verecek ‘‘Açık Kapı ‘‘ politikasının ve NATO’ya katılma arzusunda olan diğer ortaklarla yürütülen yoğun diyalogların sürdürülmesine karar verdiler. ABD, bölgede bir güvenlik boşluğu yaratılmasını önlemek için Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin, NATO genişlemesine dahil edilmesine ve ‘‘Açık Kapı’’ politikasını desteklemektedir⁵. Bunun yanı sıra, Barış İçin Ortaklık programının uygulanması, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi vasıtasıyla Ortaklarla yürütülen danışmaların yoğunlaştırılması ve NATO üyesi olmayan Akdeniz Komşuları ile yürüttüğü diyalogun geliştirilmesi ve Batı Avrupa Güvenlik Savunma Kimliğinin geliştirilmesi ve Batı Avrupa Birliği ile kurumsal işbirliğinin güçlendirilmesi yönünde kaybedilen ilerlemeleri onayladı.

9 Temmuz 1997’de yani Madrid Zirvesinin ikinci gününde, NATO liderleri ve Ukranya Devlet Başkanı Kuchma, arasında ‘‘Ortaklık Şartını’’ imzaladılar. Bu Ortaklık Şartı, NATO-Ukranya ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik ilkeleri belirliyordu⁶.

NATO 21 nci yüzyılda değişmekte olan stratejik ortam ve değişen yeni güvenlik anlayışına göre oluşturduğu yeni stratejik Kavram ile; belirsizliklerle ve çok yönlü tehditlerle dolu bir yüzyılda, güvenliğe ve istikrara yönelik mevcut ve olması muhtemel tehdit ve tehlikelere karşı tedbir alabileceği adaptasyon çalışmaları, genişleme ve yeni görev-faaliyet alanları belirlemekte. Güvenlik mimarisi içerisinde yer alan örgütler ile ilişkilerin geliştirilmesi ve Kuzey Atlantik Bölgesinde barış ve istikrar ortamının yaygınlaşması konularına yoğunlaşmıştır. Bu süreçte AB’nin , ağırlıklı olarak faaliyetlerini siyasi bütünleşme ve Avrupa güvenliğinde daha etkin rol sahibi olma konularında yoğunlaştırdığı görülmektedir.

---

⁵ Atilla Sandıklı, ‘‘ ABD Dış politikası ve Yeni Güvenlik Stratejisinin Türkiye’ye etkileri ‘‘ **Harp Akademileri Bülteni**, sayı. 206, İstanbul, s.14.

⁶ **NATO El .....** , s.19

NATO içerisinde güvenilir ve güçlü bir müttefik olan Türkiye; AB bünyesinde oluşturulmakta olan AGSP’de,Avrupa Birliği’nden umduğunu bulamamış, oluşumun dışında bırakılmak bir yana;Kıbrıs ve Ege gibi konularda AB Ordusunun Türkiye’ye karşı kullanılması tehlikesi ile de karşı karşıya kalmıştır⁷.

Soğuk savaş sonrası Dünya arenasında meydana gelen gelişmeler, Türkiye’nin Avrupa güvenliği için önemini azaltmamış, bilakis artırmıştır. Son yıllarda meydana gelen terör olayları ve Orta Doğu bölgesindeki istikrarsızlık, Türkiye’nin NATO üyesi olarak önemini bir daha ortaya çıkarmıştır.Türkiye mevcut Jeopolitik,Jeostratejik ve Ekostratejik konumu ile, Avrupa güvenliğinin önemli bir ülkesidir. NATO ittifakının genişlemesi ve yeniden yapılanması aşamasında,Türkiyenin üyelik ve konumundan kaynaklanan kazanımları korunmalıdır.Türkiye,AGSP dahil her türlü güvenlik oluşumunun karar alma süreçlerinde etkin olarak yer almalı,belirlenen politikaların figüranı değil,politika belirleyen bir ülke olmalıdır⁸.

---

⁷ Ömer Alparslan Aksu, **21’nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye’nin Genel Vizyonu Politikası Ve Stratejisi Konulu Sempozyum**, İstanbul 7-8 Aralık 1999.

⁸ Mesut Hakkı Caşın, **21’nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye’nin Genel Vizyonu Politikası ve Stratejisi Konulu Sempozyum**, İstanbul, 7-8 Aralık 1999.

I.BÖLÜM

NATO'NUN KURULUŞU VE TÜRKİYE'NİN NATO'YA GİRİŞİ

1. NATO'NUN DOĞUŞU, AMAÇLARI VE ÜYELERİ

İkinci Dünya Savaşının ortalığı kasıp kavurduğu yıllarda, Ağustos 1941'de, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill halklarının ortak ilkeleri doğrultusunda, savaş sonrası döneme yönelik bir bildiri yayınladılar⁹.

Bu bildiri daha sonra Atlantik Şartı olarak anılmaya başlandı. Atlantik Bildirisi olarak tanınan bu belgede liderler, şu hedefleri kabul ediyorlardı; topraklarını genişletmek istemediklerini, her ulusun kendi istediği hükümet şeklini seçme hakkına uyacaklarını, uluslararası ekonomi alanında tam bir işbirliği istediklerini, Nazi diktatörlüğünün yıkılmasından sonra, bütün uluslara sınırları içinde güvenle yaşama olanağı sağlayacak bir barışın yapılmasını, bunun bütün insanlara engelsiz olarak denizlerde dolaşma olanağını sağlanması ve bütün ulusların kuvvet kullanmaktan vazgeçme yolunu tutmaları gerektiğine inandıklarını, belirttiler¹⁰.

Bir yıl sonra, daha savaş sona ermeden, Atlantik Şartı'nın birinci yılını kutladılar ve özgürlük ve bağımsızlığın savunulmasında birleştirilmiş kaynaklar ve çabaların kullanılacağı bir birlik kavramını, Birleşmiş Milletler kavramını ortaya attılar. İkinci Aşama; Mihver Devletleri'ne karşı savaş içinde olan 26 devletin Washington'da 1 Ocak 1942 günü "Birleşmiş Milletler Bildirgesi" ni imzalamalarıyla olmuştu. Savaştan sonra evrensel bir örgüt kurulması için kesin karar 1 Kasım 1943'te Moskova Bildirgesi ile açıklanmıştır. II. Dünya Savaşında Nazi Almanyası'nın yıkılıp, Japonya'nın teslim olmasından birkaç hafta evvel 26 Haziran 1945 tarihinde 50 milletin temsilcileri San Francisco'da Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı imzaladılar¹¹. Bütün dünya milletleri Avrupa'yı çöküş evresine getiren savaşın sona ermesiyle barış devresinin başlamasını istiyordu. Birleşmiş Milletler (B.M)' den önce Milletler Cemiyetinin de Ortak bir güvenlik sistemi kurmayı denediği ve ancak başarılı olamadığı elbette ki unutulmamıştı. Fakat bu kez durum farklı idi. Fark ise savaşı bitirebilen büyük devletlerin tümünün B.M ' in kurucu üyeleri arasında bulunmasında ve dünyanın geri kalan hemen hemen bütün zenginlik ve kuvvetin bu teşkilatın hizmetinde olmasıydı¹².

---

⁹ NATO El ..... , s.11

¹⁰ Rifat Uçar, **Siyasi Tarih** , Filiz Kitabevi, İstanbul,1995,s.608

¹¹ Mehmet Gönlübol, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara, 1932, s.171.

¹² Lord İsmay, **NATO : İlk Beş Sene 1945-1954** , Ankara,1956,s.3.

Bütün dünya milletleri, Birleşmiş Milletlerin, Milletler Cemiyeti gibi başarısızlığa uğramadan, uluslararası barış ve güvenliği sürdürmesini, ümit ediyordu. Ne yazık ki, bu böyle olmadı. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi, gerek Dünya'nın gerekse Avrupa'nın barış ve güvenliğe kavuşmasına yeterli olmamıştı. Batı ile Doğu arasında gerginlik giderek artmıştı. Sovyetler Doğu Avrupa Ülkelerini komünist yönetim altına almaya başlamıştı.1947 yılı içinde Macaristan, Bulgaristan, Romanya ve Polonya'daki komünist partiler, Sovyet desteği ile iktidarı ele alarak demokratik rejime son vermişlerdi.

Sovyet işgali altında olup da demokratik düzeni korumaya çalışan Çekoslovakya ise,1948 Şubat'ında aynı akıbete uğramıştı. 1948 Haziran'ında, Batılı devletlerin Berlin'deki varlığını tasfiye etmek amacıyla, Sovyetler Birliği, Batı Berlin'i abluka altına almıştı. Batı Berlin'deki hayatı durdurmamak ve halkı yaşatabilmek için, Batılı Devletler, Şehri uzun bir süre havadan beslediler.

Bütün bu gelişmelerin yanı sıra, 1947 Ekim'inde, Sovyetler Birliği savaş içinde lağvedilen "Kominter"'in yerine "Kominform"'u kurdu. Bu vesile ile yayınlanan bildiride, Sovyet yöneticileri, Kominform'un başlıca amaçlarından birinin, Batılı rejimlerle mücadele ve onları yok etmek olduğunu açıkça söylemekten kaçınmıyorlardı. Bu sözler Batılı devletler tarafından Sovyetler Birliği'nin yeni toprak ilhakları peşinde olduğu kanısını ve büyük bir endişe uyandırdı¹³.

Sovyetler Birliği Doğu Avrupa'da sınırlarını genişlettikten başka, Almanya'nın doğusunu, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan gibi ülkeleri işgal etmiş ve komünist rejimini zorla kabul ettirerek birer peyk haline getirdiği gibi, Yunanistan ve Türkiye'yi de tehdit ediyordu. Türkiye'den Kars ve Ardahan bölgelerinin kendisine terkini, Boğazlarda Sovyetler Birliğine üs verilmesini ve boğazların müştereken savunulmasını, Boğazlar rejimini tespit eden Montreux Boğazlar Sözleşmesinin Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanacak iki taraflı bir anlaşma ile değiştirilmesi, gibi kabulü mümkün olmayan isteklerde bulunuyordu¹⁴. Yunanistan'da da yine bir komünist darbe yaptırmaya çalışıyordu.

Şubat 1947'de İngiltere tarafından ABD'ye Türkiye ve Yunanistan'a yardım yapılması, aksi taktirde bu bölgenin kaybedilmesiyle Sovyetler Birliği'nin Orta Doğuya da yayılma tehlikesinin bulunduğunu belirten iki memorandum verildi¹⁵.

---

¹³ Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara,1996, s.223.

¹⁴ Hamza Eroğlu,**Türk İnkılâp Tarihi**, Savaş Yayınları, Ankara,1990,s.355.

¹⁵ F. Mehmet Gökgez, **Avrupa'nın Yeni Güvenlik Yapısında Batı Avrupa Birliği Ve Türkiye'nin Yeri**, Ankara. K.K. Basımevi,1995,s.17.

Bu kapsamda, 5 Haziran 1947 tarihinde ‘‘Marshall Planı’’ olarak anılacak geniş kapsamlı Avrupa Kalkınma Programı’nın daha etkili olabilmesi için Marshall, Avrupalıların dayanışma içerisinde olmaları gerektiğini söylemiştir¹⁶. Savaşın sona erdiği günlerde, savaş sonrası dünyasında kurulan Birleşmiş Milletlerin barış ve güvenliği koruma görevi ile Dünya devletleri arasında işbirliğini sağlayacağı sanılıyordu. Sandan da öte, savaşın acılarını yaşayan halkları böyle bir umut sarmıştı. Birleşmiş Milletler bu misyonunu yerine tam olarak getiremediği gibi, Sovyetlerin yayılmacı politikaları önleyecek ve Dünya’da güvenliği sağlayacak bir etkinlik sergileyemedi.

Amacı; uluslararası barış ve güvenliği sürdürmek, aynı zamanda uluslararası işbirliğini kurmak olan B.M’leri kuranların en büyük hatası Güvenlik Konseyi daimi üyesi beş büyük devlete ‘‘veto’’ hakkı vermek idi. Böylece realist hareket ettiklerini zannediyorlardı. Ancak bunun böyle olmadığını sonra anladılar. Güvenlik Konseyi ne zaman Sovyet yayılmasını zorlaştıracak ve engelleyecek mahiyette karar almak istediye, Sovyetler Birliğinin vetosuna maruz kaldığı gibi Sovyetler Birliği’nin Güvenlik Konseyindeki veto hakkını kötüye kullanmasına engel olamadı. O kadar ki, 1949 yılı geldiği zaman Sovyetler Birliği otuz defa vetosunu kullanmış; barış ve güvenliği korunması için ortak tedbirler alınmasını engellemiştir¹⁷.

Bu durumda Sovyetler Birliği’ne karşı bir savunma sistemi kurulmasından başka bir çözüm yolu kalmamıştı. Bu konuda ilk girişim; İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’dan gelmiştir. Bu devletler 17 Mart 1948’de Brüksel’de bir Batı Avrupa Birliği kurmuşlardır. Bu antlaşma ile taraflar hem ortak savunma hem de ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliği yükümlülüğünü üstlenmiştir.

Brüksel antlaşması ile Batı Avrupa’ya bir güven sağlanmıştır. Ayrıca Kuzey Atlantik Anlaşması için de ilk basamak olmuştur. Bu anlaşmanın imzalandığı gün ABD Başkanı Truman, kongreye mesajında, şu sözleri söylemiştir: ‘‘Hür Avrupa memleketlerinin kendileri müdafaa etme kararına aynı şekilde bizim onlara yardım etme kararımız ile mukabele edeceğimizden eminim¹⁸.’’

Brüksel Antlaşması imzalandığı dönemde Sovyetler Batı Berlin’i ablukaya başladılar. Ancak 323 gün süren bu abluka kurulan hava köprüsü sayesinde başarısızlığa uğratıldı. Bu gelişme Doğu ile Batı arasında gerginliği artırdı.

---

¹⁶ Mc Ghee, George, **ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu**. Ankara. Bilgi Yayınları. 1992,s.7

¹⁷ Gönlübol,**Olaylarla Türk.....** , s.224

¹⁸ İsmay, **NATO : İlk Beş .....** ,s.9.

Gerginliği artması üzerine, Batı Avrupa için gerekli teŖkilatlanmayı ve Kuzey Atlantik AnlaŖması'nın müzakereleri, ABD, Kanada ve Brüksel AtlaŖmasını imzalayan devletlerarasında baŖladı. Bu grŖmelerle Amerika uygulamakta olduğu "Monroe Doktrini"ni veya diğer adıyla "İnziva Politikasını" resmen terk etti. Böylece NATO (North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik AndlaŖması TeŖkilatı), BirleŖmiŖ Milletler Yasası'nın bağımsız ülkelerin bireysel ve toplu savunma konusundaki doğal haklarını teyid eden 51 nci maddesi çerçevesinde ABD, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İtalya, İzlanda, Kanada, Lüksemburg, Norveç ve Portekiz'in katılımıyla 12 ülke tarafından 4 Nisan 1949 tarihinde imzalanan Washington AntlaŖması ile kurulmuŖtur. Bu antlaŖma ile ye ülkeler arasında ortaklığa dayanan bir savunma sistemi yaratılmıŖ oldu¹⁹.

2. NATO'NUN TEMEL GÖREV, AMAÇ VE İLKELERİ

AntlaŖmanın imzalandığı tarihte öncelikli amacı, üyelerini eski Sovyetler Birliği'nin politikası ve giderek büyüyen askeri kapasitesinin oluŖturduđu potansiyel tehdiye karŖı korumak olan NATO'nun temel görevi; BirleŖmiŖ Milletler (BM) yasası ilkeleri doğrultusunda, politik ve askeri yollarla üyelerinin özgürlük ve güvenliğini koruma altına almaktır. BaŖlangıçtan itibaren İttifak, Avrupa'da ortak demokratik değerler, insan hakları ve hukukun üstünlüğü temelleri üzerinde yükselen, adil ve kalıcı bir barıŖ düzeninin kurulması için alıŖmıŖtır.

İttifakın iŖleyiŖindeki temel ilke, üyelerin güvenliğinin blnemezliği temeline dayandırılmıŖ olan egemen devletler arasındaki karŖılıklı iŖbirliđi taahhüdüdür. İttifak içerisindeki dayanıŖma, üyelerinden herhangi birinin temel güvenliğini tehdit eden sorunlarla sadece kendi ulusal çabalarıyla baŖa çıkmak zorunda kalmayacağını garanti etmektir. İttifak; üyelerini egemen devletler olarak, savunma alanındaki sorumluluklarını yerine getirme hakkından mahrum etmeksizin, onlara ulusal güvenlik hedeflerini toplu çabalarla gerekleŖtirme olanağını getirir.

NATO, BM Yasasının, bağımsız ülkelerin bireysel ve toplu savunma konusundaki doğal haklarını teyid eden 51'inci Maddesi çerçevesinde kurulmuŖtur. AntlaŖmanın önsözünde de belirtildiği gibi, ittifakın amacı, "Kuzey Atlantik Sahasında barıŖıl ve dostane iliŖkiler geliŖtirmektir"²⁰.

---

¹⁹ Gündüz Aslan, *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler rnek Kararlar*, İstanbul, 1998, s. 92

²⁰ NATO EI ....., s.27.

NATO, ittifakın amaçlarının uygulanabilmesi için gerekli yapıyı sağlamaktadır. NATO, üye ülkelerin egemenlik ve bağımsızlıklarını korudukları hükümetler arası bir örgüttür. NATO, üye ülkelerin görüşülmesini ve istedikleri konularda danışmalar yapabilmelerine ve güvenliklerini ilgilendiren konularda politik ve askeri kararlar almalarına olanak sağlayan bir forumdur. Üyelerine politik, askeri ve ekonomik konular kadar bilimsel ve askeri içeriği olmayan diğer konularda da, danışmalar ve işbirliği yapabilmelerini kolaylaştıracak yapıları sunar.

NATO'nun bünyesindeki Atlantik Ötesi (Transatlantik) bağ, Kuzey Amerika'nın güvenliği ile Avrupa'nın güvenliğini kalıcı bir şekilde birbirine bağlamaktadır. Bu bağ, üyeleri arasındaki ortak çıkarları korumaya yönelik, toplu çabaların pratik bir ifadesidir. Üyelerin ulusal yeteneklerini veya şartlarındaki farklılıklar ne olursa olsun, üyeler arasında güvenliğin eşit olduğu duygusu, Avrupa'daki istikrara katkıda bulunmaktadır. Bu duygu, ittifak üyeleri arasında olduğu kadar, ittifak ile diğer ülkeler arasında da işbirliğini artıracak bir ortam yaratır. Bu temelden hareket ederek, artık bölünme çizgilerine tabi olmayan ve kendi politik, ekonomik, sosyal ve kültürel çizgisini takip etmekte özgür bir Avrupa'nın çıkarlarına hizmet edecek işbirliğine dayalı yeni güvenlik yapıları geliştirilmektedir²¹.

NATO, temel amacını gerçekleştirmek için;

-Avrupa'da istikrarlı bir güvenlik ortamının yaratılması için, demokratik kurumların geliştirilmesi ve anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesi ilkesine dayandırılmış vazgeçilmez bir temel oluşturur.

-Hiçbir ülkenin herhangi bir Avrupa ülkesini zorlamayacağını veya göz dağı veremeyeceğini, tehdit veya kuvvet kullanarak bir hegemonya kuramayacağı bir ortam yaratmaya çalışır.

-İttifak, Kuzey Atlantik Anlaşmasının 4'üncü Maddesi gereğince, güvenlikleri konusunda tehlike oluşturabilecek gelişmeler dâhil, üyelerinin yaşamsal çıkarlarını ilgilendiren konularda, Müttefiklerin danışmalarda bulunabileceği Atlantik ötesi bir forum görevi görür.

-NATO üyesi herhangi bir devletin topraklarına karşı yapılacak her türlü saldırıya karşı caydırıcılık ve savunma sağlar.

-Barış İçin Ortaklık ve Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi kanalıyla tüm ortaklarıyla yürüttüğü kalıcı ve faal işbirliği vasıtasıyla; Rusya ve Ukrayna ile yürüttüğü ortaklık, işbirliği ve danışmalar vasıtasıyla güvenlik ve istikrarı geliştirir.

---

²¹ NATO'nun Trans....., s.14

- İttifak içerisinde ve Ortak ülkelerde yaptığı bilgilendirme programları ve Akdeniz Diyalogu gibi girişimler vasıtasıyla, uluslar arası güvenliğe ilişkin etkenlerin ve bu konudaki işbirliğinin hedeflerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur²².

NATO içerisinde yaratılan yapılar, üye ülkelerin politikalarını bu görevleri yerine getirebilecek şekilde koordine etmelerine olanak sağlar. Bu yapılar, politik, ekonomik ve diğer askeri olmayan konular üzerinde olduğu kadar, ortak savunma için müşterek planların tasarlanması, askeri kuvvetlerin görev yapabilmesi için gerekli altyapı ve tesislerin kurulması, müşterek eğitim programları ve tatbikatların düzenlenmesi konularında daimi bir danışma ve işbirliği olanağı sunar.

Kuzey Atlantik Antlaşmasının Temel Maddeleri Şunlardır;

- Madde 4 : Taraflardan herhangi biri, toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ya da güvenliğinin tehdit edildiğini düşündüğü zaman, tüm taraflar birlikte danışmalarda bulunacaklardır.

- Madde 5: Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da, içişlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının, hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa, BM Yasasının 51'nci Maddesinde tanıyan, bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için, bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere, gerekli görülen eylemlerde bulunarak, saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler, derhal BM Güvenlik Konseyi'ne bildirecektir. Güvenlik Konseyi, uluslar arası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, NATO'nun aldığı bu önlemlere son verilecektir.

- Madde 6: Madde 5 açısından, taraflardan biri ya da çoğuna karşı silahlı saldırı, aşağıdakileri de kapsar;

*Tarafların Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki topraklarına, Fransa'nın Cezayir Bölgesine, Türkiye topraklarına veya taraflardan herhangi birinin egemenliği altında olan ve Yengeç Dönencesinin kuzeyinde yer alan adalara yapılan silahlı saldırı

*Bu topraklarda ya da bu toprakların üzerindeki hava sahasında bulunan, ya da Antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin üslenmiş bulunduğu herhangi bir Avrupa toprağında veya Akdeniz'de, ya da Yengeç Dönencesinin kuzeyindeki Kuzey Atlantik bölgesinde bulunan tarafların herhangi birine ait kuvvetlere, gemilere ya da uçaklara yapılan silahlı saldırı²³.

---

²² NATO EI ....., s.25.

²³ NATO'nun Transfor....., s.16.

NATO, Dünyada ABD ve Kanada'yı Avrupa'ya bağlayan tek güvenlik örgütüdür. Temel işlevi, Birleşmiş Milletler Yasası ilkeleri doğrultusunda politik ve askeri yollarla üyelerinin özgürlük ve güvenliğini korumaktır. NATO kuruluşundan bu yana geçen süre içerisinde beş büyük genişleme geçirmiştir. Kuzey Atlantik Antlaşmasını 18 Şubat 1952 tarihinde Türkiye ve Yunanistan, 5 Mayıs 1955 tarihinde federal Almanya ve 30 Mayıs 1982 tarihinde de İspanya imzalamıştır. Böylece başlangıçta 12 olan ülke sayısı 16'ya yükselmiştir. Bu sayı, 1999 yılında Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın da NATO'ya üye olması ile 19'a çıkmıştır²⁴.

21–22 Kasım 2002 tarihlerinde yapılan Prag zirvesinde Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Bulgaristan, Slovakya ve Slovenya ittifak üyeliğine davet edilmişlerdir. Anılan ülkelerin katılım süreçleri 28–29 Haziran 2004 tarihlerinde İstanbul'da yapılan zirvede tamamlanmıştır. NATO'nun üye sayısı böylece 26'ya yükselmiştir. Bu aynı zamanda en büyük genişleme dalgasını oluşturmuştur. Hırvatistan, Makedonya ve Arnavutluk NATO'ya üyelik için başvurdukları halde, yeterlilik seviyeleri uygun görülmediği için üyelik katılım planına devam etmeleri öngörülmüştür. Bu ülkeler, NATO'nun açık kapı politikası çerçevesinde gerekli kriterleri sağlamaları halinde ittifaka üye olabileceklerdir^{25,26}.

İttifakın amacı Kuzey Atlantik Sahasında barışçıl ve dostane ilişkiler geliştirmektir. Bu kapsamda NATO'nun temel görevi; BM Yasası ilkeleri doğrultusunda, siyasi ve askeri yollarla üyelerinin özgürlük ve güvenliğini koruma altına almaktır.

Soğuk Savaş sırasında ortaya çıkan nükleer caydırıcılık, Avrupa'nın kendi güvenliğini kendisinin sağlamasını önemli ölçüde sınırlandırdığından, tek nükleer güç olan ABD ve NATO şemsiyesi altında kolektif işbirliğine gidilmesini, özellikle Batı Avrupa ülkeleri için zorunlu kılmıştır. Avrupa'da stratejik dengeyi sağlayarak 1949 yılından günümüze kadar dünya barışına önemli katkılarda bulunmuş olan NATO, Sovyet yayılcılığını önlemiş ve neticede Varşova Paktı ile Sovyetler Birliği'nin dağılması ve soğuk savaş döneminin sona erdirilmesinde önemli bir rol oynamıştır²⁷.

---

²⁴ NATO El ...., s.26

²⁵ Dünya'da Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları, **Harp Akademileri Yayını**, İstanbul, 2004, s.126

²⁶ Oral Sander, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, Ankara,1998, s.237.

²⁷ Beril Dedeoğlu, "Avrupa Güvenliğinin Geleceği ve Türkiye", **Jeopolitik Dergisi**, İstanbul 2002, s.83.

3. TÜRKİYE’NİN NATO’YA GİRİŞİ

Bilindiği gibi Türkiye Cumhuriyeti Kurulduğu günden itibaren hep batı bloğu içinde yer almaya özen göstermiştir. Daha milli mücadele yıllarından başlayarak her dönemde dostluk ve barış içeren ittifaklarda olmaya çalışmıştır²⁸. İkinci Dünya Savaşı süresince, tüm baskılara rağmen tarafsız kalmayı başarmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği’nin izlediği yayılcı politika sonucu Boğazlar ve Doğu Anadolu’daki isteklerini açığa vurması Türk-Sovyet ilişkilerini oldukça gergin bir duruma getirmişti.

Ancak, bir taraftan Türkiye’nin kararlı siyaseti, bir taraftan da İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri’nin Türkiye lehinde takındıkları kesin tavırlar, Sovyet liderlerinin yarattığı krizi kademeli olarak ortadan kaldırmıştır. Fakat, bütün bu gelişmelerin sonucunda da Türkiye ve Türk milleti, Sovyetlerin ne kadar güvenilmez bir komşu olduklarını yeniden öğrenmişlerdir. Bunun sonucunda da haklı olarak Türkiye, kendi emniyetini sağlama alacak bir savunma teşkilatı için, araştırmalara başlamıştır²⁹.

Türkiye, Yunanistan ile birlikte Amerikan Truman Doktrini ile yardım almakta idi. Türkiye bu yardımı ittifaka dönüştürmek istemiştir, ancak ABD bu tür ittifaklara sıcak bakmadığından bu gerçekleşmemiştir. ABD, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Türkiye, Yunanistan ve Avrupa’yı yalnız bırakmayacağını göstermiştir.

Fakat 1946 yılındaki Sovyet tehdidi bu yalnız bırakmamının yeterli olmayacağını göstermişti. Doğu Sosyalist Devletler arasında 1947’de kurulan Kominform aynı sene 24 Aralık’ta komünist eğilimli geçici Hür Yunanistan Demokratik Hükümetinin kurulmuş olması, 1948 başlarında Çekoslovakya’nın bir hükümet darbesi sonucu komünist idaresi altına geçişi, Brüksel Antlaşması öncesi gerginliği arttıran olaylardan bazılarıdır. İşte bu ortamda İngiltere Dışişleri Bakanı Bavin Avam Kamarası’nda söylediği dış politika nutku, Batılı devletlerin Rusların tecavüzlerine karşı ilk azimli tepkisini açığa vurmuş oluyordu.

---

²⁸Cemalettin Taşkıran, **Türkiye Niçin NATO’ya Girdi**, Ankara,2000. s.1.

---

²⁹Yusuf Sarımay, **Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO'ya Girişi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay. Ankara,1998,s.92

Bu nutkunda artık kuvvetli bir Batı Avrupa vücuda getirme zamanının geldiğini ve bu maksatla Fransa ile birlikte Benelux ülkeleriyle müzakere açıldığını belirtmiş ve bu müzakerenin ileride İtalya'yı ve Avrupa İktisadi İşbirliği Komitesi'nde birlikte çalışan diğer dost ülkeleri de içine alacak şekilde genişletilebileceği söylemişti.

Avrupa, Sovyet yayılcılığına karşı ilk ittifaka adımını atmaktaydı. Benelux Devletleri tarafından bu teklif olumlu karşılanmış ve Brüksel Antlaşması adını alan vesika 17 Mart 1948'de imzalanmıştır. Batılı devletlerin Sovyetler Birliği'nin muhtemel tehditlerine karşı Brüksel Anlaşması'nı imzalamaları, Türkiye'de büyük bir ilgi uyandırmıştır³⁰. Fakat tecavüz tehlikesine karşı batı ile sınırlanmış bu ittifaka Türkiye dâhil edilmemişti. Hâlbuki Sovyetlerin Akdeniz'i kontrol altına alma çabaları, özellikle Türkiye'nin konumunu çok nazikleştirmekte idi. Sovyet yayılması ve bunun Avrupa içinde ifade ettiği tehdit karşısında, özellikle Batı Avrupa'da bazı devletler bir taraftan hürriyetlerini ve güvenliklerini sağlamak üzere aralarında anlaşmalar yaparken, öte yandan da Sovyet yayılmasının bizzat kendi mevcudiyeti bakımından da, taşıdığı tehdidi sezmeye başlayan ABD'nin desteğini aramaya başladılar.

Bunun sonucunda "Altılılar Görüşmesi" adını alacak olan Brüksel Antlaşması imzacısı devletler ve ABD arasında daha kapsamlı Atlantik Devletlerini de kapsayan bir antlaşmaya yönelik görüşmeler yapıldı. Batı Avrupa Birliği dışında kalmamızın mahsurları anlaşılınca, Hiç değilse Atlantik İttifakı'na girmek için Hükümetimizin yeni bir takım politika ve teşebbüsler yapması gerektiği anlaşıldı.

Türkiye'nin kurulması planlanan bu yeni ittifaka dâhil olmak için giriştiği tüm teşebbüslere rağmen, batılı ülkeler aralarında başlattıkları görüşmeleri tamamlayarak Kuzey Atlantik Paktı metnini yayınladılar. 18 Mart 1949'da bu antlaşma metninin Türkiye'ye ulaşması ve Türkiye'nin ittifaka dâhil edilmemesi Türk devlet adamlarını endişelendirmiş ve harekete geçmelerine sebep olmuştur.

Bunun üzerine Türkiye, Batı Avrupa cephesine katılmak amacı ile İngiltere başta olmak üzere batı memleketlerinde diplomatik temaslarını yoğunlaştırdı. Türk Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın üç defa görüşmesine rağmen, ne İngiliz Dışişleri Bakanı Bevin, ne de diğer Avrupalı ortakları Türkiye'ye ümit veren bir söylemde bulunmadılar.

³⁰ Mehmet Gönübol, Haluk Ülman, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Cilt.I, A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s.224

Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin'in ABD Başkanı Marshall ile yaptığı görüşmelerden de olumlu bir netice çıkmadı. Türkiye, Batı ittifakına girmek için yaptığı bu teşebbüslerden bir netice alamayınca, Akdeniz Paketi kurulması fikrini ortaya atmıştır³¹.

Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nın toplantılarına katılmak üzere Londra ve Paris'e gitmeden önce Şubat 1949'da verdiği demeçte, eğer Türkiye, sınırlandırılmış coğrafi alan münasebetiyle Atlantik Paketi'ne alınmayacaksa, bu pakta alternatif olarak Türkiye, Yunanistan, İtalya, Fransa ve İngiltere'nin katılacağı Akdeniz Savunma Sistemi'nin kurulmasından yana olduğunu açıklamıştır³². Ne yazık ki bundan da olumlu bir sonuç alınamamıştır. 4 Nisan 1949 NATO'nun kurulmasından sonra Türkiye NATO'ya girme ümidini hep korumuş, bir netice almak için görüşmelerini sürdürmüştür. 1950 seçimleri yaklaşırken Demokrat Parti ile CHP arasındaki iktidar kavgası son derece kızdırmıştı. CHP Hükümeti NATO'ya girmek için arzulu idi. Demokrat Parti ise NATO'ya girmeyi seçim kampanyasında büyük hedef olarak seçmişti. Demokrat Parti, Batı Demokrat ülkelerin ortak cephesi olarak gördüğü NATO'ya katılma meselesini, Türkiye'nin aynı zamanda demokratlaşması yönünden de önemli addediyordu.

Böylece Türkiye'nin NATO'ya girişi meselesi hem dış politika ve güvenlik açısından hem de iç politika ve demokratlaşma yönünden önemli bir konu haline gelmişti. Durumu değerlendiren CHP Hükümeti 11 Mayıs 1950'de NATO'ya katılmak için resmen müracaat etti. Fakat İtalya'nın haricinde diğer üyeler Türkiye'nin müracaatını reddettiler. 14 Mayıs 1950 seçimlerini Demokrat Parti'nin kazanması Türkiye'nin NATO'ya giriş mücadelesine yeni bir hız vermiştir.

Türkiye NATO'ya katılmak için ilk müracaatını yaptıktan kısa bir süre sonra Kore Savaşı patlak vermiştir. 25 Haziran 1950'de Kuzey Kore güçlerinin Güney Kore sınırı olan 38. paraleli kuvvet zoru ile geçmesi üzerine Soğuk Savaş birden Sıcak Savaşa dönüşerek ve dünya Soğuk Savaş döneminin en büyük bunalımlarından birine girmiştir.

27 Haziran'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi barışı korumak için Birleşmiş Milletler üyelerini Güney Kore'ye yardım etmeye çağırarak bir karar tasarısını kabul etmiştir. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Kore Harbini Türkiye'nin ve Türkler'in insani değerlere ve demokrasiye ne kadar önem verdiğini dünyaya ispatlayacak iyi bir fırsat olarak görmüştür. Köprülü'nün aktif tutumu ile Kore Harbini

---

³¹ Sander, **Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964**, Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979, s.68.

³² İsmay, **NATO: İlk Beş.....**, s.2.

iyi değerlendiren Türkiye Kore Savaşı'nda göstermiş olduğu başarılarla batılı dostları ve ABD nazarında büyük bir itibar kazanmıştır.

Amerika'da bu olumlu gelişmeler olurken, Senatoda Karma Komisyon Raporu Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paketi'ne davet edilmesi yönünde idi. Genel Kurul'a sunulan önerge metni dost senatörlerce Türk yetkilileri ile görüşülerek hazırlanmıştı. Bu proje, birkaç gün sonra Senatonun görüşü olarak oya konuldu ve ezici bir çoğunlukla kabul edilerek Dışişleri Bakanlığı'na gönderildi. Artık yol Türkiye için tamamıyla açılmıştı. Kongre'nin muhalefeti kuşkusu, Senatonun kararı ile bertaraf edilmişti. Amerikan desteği alındıktan sonra sıra İngiltere'nin desteğini almaya gelmişti. Nihayet, İngiltere, bir taraftan ABD'nin ve diğer taraftan Türkiye'nin baskıları neticesinde Temmuz 1951'de politikasından vazgeçti. ABD ile İngiltere'nin desteğini alan Türkiye, yine bu iki ülkenin yardımları ile diğer üyeleri de ittifakın genişletilmesi konusunda ikna etmeyi başarmıştır. Belçika 10 Ağustos'ta Türkiye'nin üyeliğine olumlu baktığını açıkladı. Hollanda, 17 Ağustos'ta vetosunu kullanmaktan vazgeçtiğini belirtirken, Danimarka da, 19 Eylül 1951 tarihinde muhalefet etmeyeceğini ve Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya üye olmalarını kabul ettiğini ilan etti. Nihayet NATO Bakanlar Konseyi'nin 16-20 Eylül 1951 tarihlerinde Ottowa'da yaptığı toplantının sonunda Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya üye olarak çağırılmalarına oy birliği ile karar verilmiştir³³.

Türkiye'nin Pakta alınması ile ilgili karar, 30 Aralık 1951 tarihinde Kanada Parlamentosunda, 30 Ocak 1952'de ABD Senatosu'nda, oy birliği ile kabul edildi. Aynı kararı, Portekiz Parlamentosu 30 Ocak'ta, Belçika Parlamentosu 6 Şubat'ta kabul ettiler. Bu karar Fransız Parlamentosunda da 7 Şubat'ta 101 ret oyuna karşı 511 olumlu oy ile onaylandı. 18 Şubat 1952'de TBMM iktidar muhalefet bütün milletvekillerinin oylarıyla Türkiye'nin NATO'ya girişini oy birliği ile kabul etmiştir. Mecliste söz alan milletvekilleri coşkulu konuşmalar yapmış ve Türkiye'nin "Tarihte ilk kez eşit haklarla bir ittifaka girdiğini" belirtmişlerdir. Oturumlar sırasında bir konuşma yapan Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü " Bu paktın yalnızca bir askeri savunma vasıtası değil, çok geniş manada, maddi ve manevi yükselişi hedef tutan bir dayanışma ve işbirliği anlaşması" olduğunu belirtti³⁴.

---

³³ Mustafa Albayrak, "Türkiye'nin Kuzey Atlantik Paketi'ne Üye Olması", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı.340. Ankara, 1994 s.98.

---

³⁴ Mehmet Saray, “Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye’nin NATO’ya Giriş”,III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Hatıraları ve Belgeler,Ankara,2000,s.135.

Böylece Türkiye, Sovyet tehdidine karşı sadece ABD’nin değil, diğer 13 ülkenin de ittifakını elde etmek suretiyle güvenliğini sağlamış olmaktadır. Bu yeni gelişme ile Türkiye, Birleşik Amerika’yı güvenliğinin, bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunmasında temel bir unsur olarak almış oluyordu³⁵.

Türkiye’nin NATO’ya üye olmasında iki yönlü bir çıkar ilişkisi söz konusu olmuştur. ABD ve Batılı Ülkeler, Sovyet Rusya’nın kendi çıkar alanlarında ideolojik ve ekonomik olarak yayılmasını engellemek, buralarda güvenliklerini garanti altına almak, Türkiye’den gerek insan gücü, gerek coğrafi konumu itibariyle yararlanmak ve bu ülkedeki demokratik rejimi koruyarak, bu satıhta öteki Müslüman ülkeler üzerinde etkili olmak amacıyla, Türkiye’nin üye olmasında yarar görmüşlerdir. Türkiye ise o dönemde büyük bir tehlike halini alan Stalin’in yayılmacılık tehdidinden kurtulmak ve ABD’nin askeri ve ekonomik yardımlarından daha çok pay alabilmek için, NATO’ya üye olmanın zorunlu olduğunu görmüş ve bu konuda olumlu sonuç alınca kadar ısrarlı davranmıştı.

II. BÖLÜM

NATO'NUN TEŞKİLAT YAPISI VE ASKERİ YAPISININ YENİDEN YAPILANMASI

1. NATO'NUN TEŞKİLAT YAPISI

NATO Teşkilatı, siyasi ve askeri olmak üzere, iki ana alanda yapılanmıştır. Bu yapılanma içindeki ana organların işlevleri şu şekildedir.

Kuzey Atlantik Konseyi(NAC):

Kuzey Atlantik Konseyi, NATO'da en yüksek otorite olarak, üye ülkeler arasında politik danışma ve koordinasyonu sağlar. Konsey, üye ülkelerin güvenliklerini etkileyen etkileyen konularda geniş çaplı danışma faaliyetlerinde bulunabilecekleri benzersiz bir forum vazifesi görmektedir³⁶.

Üye ülkelerin Daimi Temsilcilerinden oluşan ve haftada en az bir kez toplanan Kuzey Atlantik Konseyi, siyasi yetkiye sahip en önemli karar organıdır. Konsey ayrıca Dışişleri Bakanları, Savunma Bakanları veya Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde de toplanır; ancak hangi düzeyde toplanırsa toplansın, aynı yetki ve karar alma gücünü ve kararlarının statü ve geçerliliğini muhafaza eder. Konsey'in önemli bir kamu profili vardır ve genel kamuoyuna ve NATO üyesi olmayan ülkelerin hükümetlerine ittifak'ın politikası ve kararlarını açıklayan bildirimler yayınlar. Konsey, İttifak içinde yetkisini doğrudan ve açıkça Kuzey Atlantik Antlaşmasından alan tek organdır.

Antlaşma, Konsey'e yardımcı birimleri kurma sorumluluğunu verir. Bu nedenle, Konsey'in çalışmalarını destekleyecek veya savunma planlama, nükleer planlama ve askeri konular gibi belirli alanlarda sorumluluğu üstlenecek birçok komite ve planlama grupları oluşturulmuştur. Dolayısıyla Konsey, üye ülkelerin güvenliğini etkileyen her konuda üye hükümetler arasındaki geniş çaplı danışmalar için eşsiz bir forum oluşturur ve NATO'nun en önemli karar organıdır. Konsey masası etrafında görüşlerini dile getirmekte 16 NATO üyesi de eşit hakka sahiptir. Alınan kararlar üye hükümetlerin ortak rızalarıyla vardıkları bir ortak iradenin ifadesidir. Tüm üye devletler, kararların dayandığı konsensüse ve Konsey'de oluşturulan politikalara taraf niteliğindedirler³⁷.

---

³⁶ NATO'nun Transfor....., s.11.

³⁷ NATO El ....., s.37.

Konsey'de her ülke büyükelçi düzeyindeki bir Daimi Temsilci tarafından temsil edilir. Her Daimi Temsilci ise, değişik çaplarda olmak üzere, siyasi ve askeri personel veya delegasyon tarafından desteklenir.

Konsey'in bu formatta toplanmasına "Daimi Konsey" denir. Konsey yılda iki kez veya daha sık, bakanlar düzeyinde toplanır. Bu toplantılarda ülkeler Dışişleri Bakanları tarafından temsil edilirler. Konsey, Savunma Bakanları oturumu şeklinde de toplanabilir. Tüm ittifakı etkileyen ve özel önem arz eden konuların görüşülmesi için ise, devlet veya veya hükümet başkanları düzeyinde zirve toplantıları gerçekleştirilir.

Konsey genel olarak haftada bir toplanmakla beraber, gerekli olduğunda daha sık toplanabilir. Toplantıya NATO Genel Sekreteri, onun yokluğunda ise Genel Sekreter Vekili başkanlık eder. Konseydeki en uzun süreli Büyükelçi veya Daimi Temsilciye Konsey Duayeni denir. Daha ziyade seremonik bir işlevi olan Konsey Duayeni, örneğin, üyeleri toplantıya çağırarak veya Genel Sekreter seçimi görüşmelerine başkanlık etmek gibi özel durumlarda başkanlık görevi yapabilir. Dışişleri Bakanları toplantısında bir ülkenin Dışişleri Bakanı Onursal Başkan olur. Bu pozisyon İngiliz alfabesi sırasıyla her yıl dönüşümlü olarak verilir. Daimi Konsey'de, hizmet süresinin uzunluğuna göre bir Öncelik Sırası vardır, ama herhangi düzeydeki bir Konsey toplantısında, Daimi Temsilciler masa etrafında alfabetik sıraya göre (İngiliz alfabesi) otururlar. Aynı prosedür NATO komiteleri yapısında da uygulanır. Konsey toplantılarında görüşülen konular ve alınan kararlar Örgüt faaliyetlerinin her yönünü kapsar ve çoğu kez, Konsey'in isteği üzerine alt komitelerin hazırladığı raporlar veya getirdiği önerilere dayanırlar. Aynı şekilde, Genel Sekreter veya ulusal temsilciler tarafından getirilecek konular üzerinde de görüşülür³⁸.

Daimi Temsilciler hükümetlerinin talimatları doğrultusunda hareket ederler ve toplantılarda meslektaşlarına hükümetlerinin görüşleri ve politikaları üzerinde bilgi verirler ve açıklamalar yaparlar. Aynı şekilde diğer hükümetlerin temsilcileri tarafından ifade edilen görüşleri başkentlerine rapor eder, onları yeni gelişmeler hakkında bilgilendirir ve önemli konularda ulusal ayrılıkların olduğu alanlarda görüş birliğine doğru atılan adımlardan günü gününe haberdar olmalarını sağlarlar³⁹.

---

³⁸ NATO El..., s. 37.

³⁹ Devletler Hukuku, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2006, s. 114.

Kararlar ortak uzlaşma sonucunda oybirliğiyle ve ortak rıza ile alınır; oylama veya oy çoğunluğu yoktur. Konsey masasındaki veya alt komitelerdeki her ülke kendi kararları üzerindeki sorumluluğunu ve egemenliğini korur. Konsey'in çalışmaları belirli politik alanlardan sorumlu alt Komiteler tarafından hazırlanır. Bu çalışmanın büyük bir bölümü Üst Düzeyli Siyasi Komite'yi (SPC) ilgilendirir.

Daimi Temsilci Yardımcılarından oluşan komitede konuya bağlı olarak bazen konuyla ilgili ulusal uzmanlar da bulunur. Bu durumlarda komite SPC(R) olarak anılır⁴⁰. Üst Düzeyli Siyasi Komite'nin Konsey tarafından yayınlanacak bildirimlerin hazırlanmasında önemli sorumluluğu vardır; bu nedenle, hazırladığı tasarımlar üzerinde Konsey'in onayını almak için bakanlar toplantılarından önce toplanır. Siyasi çalışmalarla ilgili diğer konular ulusal delegasyonların Siyasi Danışmanlarından oluşan Siyasi Komite tarafından yürütülür. Konsey Savunma Bakanları düzeyinde toplandığında veya savunma stratejisine ilişkin konular üzerinde çalışıldığında, İcra Çalışma Grubu gibi diğer üst düzeyli komiteler bu çalışmalara danışmanlık görevi yaparlar. Şayet Konsey gündeminde mali konular varsa, konunun türüne göre Üst Düzeyli Kaynak Kurulu veya Altyapı Komitesi Konsey'in bu konudaki çalışmalarını hazırlamaktan sorumlu olur. Görüşülmekte olan konuya göre bu konudan sorumlu üst düzeyli Komite Konsey toplantılarının hazırlanmasında ve Konsey kararlarının sonuçlarının takibinde önemli rol oynar. Konsey Sekreterliği, Uluslararası Yazmanlığın ilgili Bölümleri ve Dairelerinden ve Konsey yönergelerinin yerine getirilmesi ve kararlarının tutanaklara geçirilmesi konusunda koordinasyon görevi yürüten İcra Sekreterliğinden oluşur⁴¹.

Savunma Planlama Komitesi

Savunma Planlama Komitesi (DPC) normalde Daimi Temsilcilerden kurulu olmakla birlikte, yılda en az iki kere Savunma Bakanları düzeyinde toplanır ve ortak savunma planlamasıyla ilgili önemli savunma konularını tartışır. Fransa haricinde tüm üye ülkeler bu forumda temsil edilir⁴². Savunma Planlama Komitesi, NATO içerisindeki askeri makamlara rehberlik eder ve kendi sorumluluk alanı sınırları içerisinde ve yetenekleri dâhilindeki konularda Konsey'le aynı işlev, sıfat ve yetkilere sahiptir⁴³.

---

⁴⁰ NATO EI ....., s.38

⁴¹ NATO'nun Transf.....,s.11.

⁴² NATO EI..... , s.38

Nükleer Planlama Grubu(NPG)

NATO Savunma Planlaması Komitesinde yer alan Savunma Bakanları, düzenli aralıklarla Nükleer Planlama Grubu'nda (NPG) toplanarak nükleer kuvvetlerle ilgili siyasi konulan görüşürler. Bu görüşmeler, konuşlandırma, nükleer silahların güvenliği, güvenilirliği ve ömürleri, silahların kontrolü, ve nükleer silahların yayılması gibi ortak endişe konulan dâhil, geniş bir yelpaze oluşturan nükleer politika konularını kapsar.

İttifak'ın nükleer politikası devamlı olarak gözden geçirilir ve yeni gelişmeler ışığında yapılacak uyarlamalar veya değişiklikler ve planlama ve danışma yöntemlerinin güncelleştirilmesi ve uyarlanması konusunda ortak kararlar alınır. Nükleer Planlama Grubu'nun çalışmaları, NPG'ye katılan ulusal delegasyonların üyelerinden oluşan NPG Personel Grubu tarafından hazırlanır. Personel Grubu, NPG Daimi Temsilcileri adına ayrıntılı çalışmalar yapar ve düzenli olarak haftada bir, gerektiği zaman daha sık, toplanır. NPG Yüksek Düzeyli Grup (HLG), ve Silahları Koruma Üst Düzeyli Grubu (SLWPG) NPG tarafından kurulan ve NPG'ye rapor veren diğer üst düzeyli birimlerdir. Başkanlığını Amerika Birleşik Devletleri'nin yaptığı ve başkentlerden gelen ulusal politika belirleyicileri ve uzmanlarından oluşan bu gruplar yılda birkaç kez toplanarak NATO'nun nükleer politikası ve planlamasını ve nükleer silahların güvenliğini ve güvenilirliğini ilgilendiren konulan görüşürler. Fransa'nın yer almadığı bu gruba, İzlanda gözlemci statüsünde katılmaktadır⁴⁴.

Genel Sekreter

Üye devletler tarafından aday gösterilen uluslar arası görevlerde bulunmuş kıdemli devlet adamları arasından seçilir ve NATO Genel Sekreterliği yanı sıra Kuzey Atlantik Konseyi Savunma Planlama Komitesi, Nükleer Planlama Grubu ve diğer üst komitelerin başkanlığı görevini yürütür. Hem örgüt dışı ilişkilerde hem de üye ülkeler arasındaki, bilgi alışverişi ve temaslarda, örgütün en yetkili sözcüsü konumundadır⁴⁵.

---

⁴⁵ NATO'nun Transf..., s.12.

Uluslar Arası Karargah (IS)

NATO siyasi kanadının ana organlarına yardımcı olmak üzere, bir Uluslar Arası Karargah (IS) ile çeşitli komiteler mevcuttur. Uluslar arası Karargah, üye Ülke personelinden oluşmakta, konseye ve ona bağlı bulunan bir çok komite ve çalışma grubuna hizmet etmekte ve ittifak ile ilgili bir çok alanda çalışmalarını yürütmektedir. Bunun yanında, haberleşme ve lojistik destek gibi belirli konularda çalışan, farklı üye ülkelerde yerleşik olarak faaliyet gösteren bir çok sivil ajans ve örgütler bulunmaktadır⁴⁶.

Askeri Komite (MC)

Askeri Komite, Kuzey Atlantik Konseyine Savunma Planlama Komitesine ve Nükleer Planlama Grubuna karşı ittifakın askeri faaliyetinin yönetiminden sorumludur. İttifakı ilgilendiren askeri konularda, üye ülkeler arasında danışma ve işbirliği sağlar. Askeri Komite, Genel Sekretere, Kuzey Atlantik Konseyine, Savunma Planlama Komitesine ve Nükleer Planlama Grubuna sunulan askeri tavsiyelerin esas kaynağıdır. Askeri Komite'nin Başkanı (CMC), hem daimi oturumlara hem de Genelkurmay Başkanlarının katıldığı oturumlara başkanlık eder. Normal olarak Genelkurmay Başkanları tarafından üç yıllık bir dönem için seçilir. Askeri Komite Başkanı, Komitenin sözcüsü ve temsilcisi olup günlük faaliyeti; Kuzey Anlantik Konseyi, Savunma Planlama Komitesi ve Nükleer Planlama Grubunun toplantılarını Askeri Komiteyi temsil eder ve askeri konularda tavsiyelerde bulunur. Askeri Komite Başkan Vekili (DCMC) ve Uluslar arası askeri Karargah Direktörü (DIMS), Askeri Komite Başkanının yardımcılarıdır⁴⁷.

Stratejik Komutanlıklar(SCS)

Askeri Komitenin altında, NATO bölgesini kapsayacak şekilde biri Mons (Belçika)'da konuşlu Avrupa Müttefik Yüksek Komutanlığı (ACE), diğeri ise Norfolk/Virginia (ABD)'da konuşlu Atlantik Müttefik Yüksek Komutanlığı (ACLANT) olmak üzere iki Stratejik NATO Komutanlığı bulunmaktadır. Ancak, yeni NATO Komuta Yapısı (NCS) Mayıs 2003'te onaylanmış olup 30 Eylül 2004'e kadar uygulanır hale getirilecektir. Yeni NATO Komuta yapısında, stratejik seviyede, biri ABD'de Müttefik Transformasyon Komutanlığı "Allied Command Transformation-ACT" (19 Haziran 2003'ten itibaren yeni ismi ile faaliyetine devam etmektedir), diğeri Belçika'da Müttefik Harekat Komutanlığı "Allied Command Operations-ACO" (1 Eylül 2003'ten itibaren yeni ismi ile faaliyetine devam etmektedir) olmak üzere yine iki Stratejik Komutanlık bulunacaktır⁴⁸.

---

⁴⁶ NATO'nun Transf..., s.12.

⁴⁷ NATO'nun Transf..., s.13.

2. NATO'NUN ASKERİ KOMUTA YAPISININ DEĞİŞİMİ

Yeniden Yapılanma

NATO, Kuvvetlerin konuşlandırılması ve kullanılabilirliğini artırmak üzere bir seri tedbirleri yürürlüğe koymaktadır. Bu tedbirlerin hedefi, ortaya çıkan terör ve Kitle İmha Silahları'nın yayılımı gibi yeni tehditler ile savaşmak üzere yeni gelişmeleri gerçekçi göstergeler üzerine inşa etmek olmuştur. Savunma planlama yöntemini, krizlere daha etkili çözümler bulabilen bir şekle sokmak hedef olarak belirlenmişti.

21-22 Kasım 2002 tarihlerinde Prag'da gerçekleştirilen NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirve Toplantısında alınan kararlar doğrultusunda NATO yeniden yapılanma süreci içine girdi. Bir çok karargah lağvedildi, bazı yeni karargahlar ve birlikler ise aktif hale getirildiler.

Yeniden yapılanmanın en önemli etmenlerinden birisi,hiç şüphesiz NATO'nun belirlediği yeni tehdit değerlendirilmesidir. KİS'nin yayılması, terör ve yasadışı göç olayları ile uyuşturucu trafiği bu tehditlerden bir kısmını oluşturmaktadır. Etnik temele dayalı bölgesel çatışmalar ise çağımızın yeni belası olarak dimdik karşımızdadır. Bu gelişmeler paralelinde terör olgusu kendini en fazla hissettiren ve gündemi işgal eden bir insanlık suçu haline gelmiş bulunmaktadır.

Prag zirvesinde alınan kararlar içinde "Prag Yetenek Taahhüdü" de onaylanmıştı. İttifakın yeni tehdit ortamında yeteneklerini geliştirmesine yönelik bu kararında, aşağıdaki 8 ana alana bağlı 400'den fazla özel alan yer almaktadır. Bu 8 alan şunlardır.

- Kimyasal, biyolojik,radyolojik ve nükleer silahlara karşı savunma.
- İstihbarat,gözetleme ve hedef tanımlama.
- Havadan satıh gözetleme.
- Komuta, kontrol ve muhabere
- İsabet ihtimali yüksek güdümlü mühimmat ve düşman hava savunmasının baskı altında tutulması konularında savaş gücünün artırılması.
- Stratejik deniz ve hava ulaştırması.
- Süratle konuşlandırılabilen muharebe ve muharebe hizmet destek birlikleri⁴⁹.

---

⁴⁹ Bora Kutluhan, "NATO'nun Askeri Kanadının Yeniden Yapılanması", **Savunma ve Havacılık Dergisi**, sayı:2004/104

NATO Mukabele Kuvveti (NRF)

Aynı zirvede NATO'nun bütün vazifelerini yerine getirebilmesi için, Kuzey Atlantik Konseyi tarafından karar alındığında, nükleer, biyolojik ve kimyasal tehditlere maruz kalabilecekleri bir ortam da dâhil olmak üzere harekatı uzun mesafelerde ve uzun zaman içinde idame ettirmek üzere ihtiyaç duyuldukları her yere süratle intikal edebilecek kabiliyete sahip olması gerektiğine işaret edilmiştir. Bu nedenle; Konsey tarafından alınacak bir karar doğrultusunda, ihtiyaç duyulan bölgelere süratle intikal edebilen, kara, deniz ve hava unsurlarını içeren ve idamesi mümkün bir kuvvetten oluşan NATO Mukabele Kuvveti kurulması kararı alınmıştır.

15 Ekim 2003'te törenle kuruluşu gerçekleştirilen NRF'nin ilk tatbikatı 19 Kasım 2003'te İzmir/Doğanbey Körfezinde gerçekleştirilmiştir. Alınan karar gereğince Ekim 2004'te İlk Harekat Kabiliyetine ve Ekim 2006'da Tam Harekat Kabiliyetine sahip olması hedeflenen NRF'nin 12 Ekim 2004 tarihinde Destined Glory 2004 Tatbikatında ilk Harekat Kabiliyeti denendi⁵⁰.

NFR'nin komutası Joint Force Command AFNORTH, Joint Headquarters Lisbon arasında sırasıyla bölüşülmektedir. Halen komuta AFSOUTH'tadır. Tabii bu komuta Avrupa Müttefik Yüksek Komutanlığı (SACUER) altında gerçekleştirilmektedir. SACUER bu sorumluluğu Norfolk/Amerika Birleşik Devletleri'nde teşkil edilen Müttefik Dönüşüm Yüksek komutanlığı(SACT) ile paylaşmaktadır. SACUER, NFR'nin harekâtsal sorumluluğunu yüklenirken, SACT geliştirme, planlama, doktrin ve eğitim yönünden sorumluluğunu almaktadır. Temmuz 2006'da NFR'nin komutası Lizbon/Portekiz'deki Müşterek Karargâha geçmiştir⁵¹.

NATO'nun Yeni Askeri Komuta Yapısı

NATO, askeri komuta yapısının daha yeterli, etkin ve intikali kolay ve konuşlandırılabilir bir hale getirilebilmesi için 2002 yılında bir çalışma başlatılmıştır. Öncelikle komuta yapısı iki coğrafi alanı (Avrupa ve Kuzey Atlantik) kapsayacak şekilde ikiye ayrıldı. Bu komutanlıklardan ilki harekâta yönelik komutanlık Müttefik Harekat Komutanlığı (OCA)'dır. Diğer fonksiyonel bir komutanlık olan Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT)'dir. Her iki komutanlık da NATO'nun en yüksek birimi olan Kuzey Atlantik Konseyi'ne bağlı olan Askeri Komite, NATO'daki en yüksek askeri makamdır. Askeri Komite; Konsey'in ve Savunma Planlama Komitesi'nin genel siyasi yetkisi altında çalışır⁵².

---

⁵⁰ Kutluhan, "NATO'nun Askeri ....."

⁵¹ Kutluhan, "NATO'nun Askeri ....."

⁵² Kutluhan, "NATO'nun Askeri ....."

Müttefik Harekat Komutanlığı (Allied Command Operation/Aco)

İttifakın harekatsal sorumluluğunu üstlenmiş olan komutanlık karargahı Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı (SHAPE) adı ile Mons/Belçika'da üstlenmiştir. Komutanı, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı aynı zamanda ABD'nin Avrupa'daki Kuvvetlerinin Komutanıdır. Bu komutanlığın sorumluluğunda harekatsal düzeyde ve taktik seviyede komutanlıklar mevcuttur. Harekatsal düzeyde olanlar: Brunssum,Hollanda ve Napoli, İtalya'daki Müşterek Kuvvet Komutanlıkları(Joint Force Commands/JFC)'dir. Ayrıca Lizbon/Portekiz'de bir adet Müşterek Karargah (Joint Headquarter/JHQ) bulunmaktadır. Taktik seviyede ise: altı adet kara, deniz ve hava unsurundan oluşan Unsur Komutanlığıdır. Bu komutanlıklar JFC'nin altı birimi olarak herhangi bir harekatı gerçekleştirmek olanağına sahiptirler⁵³.

Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (Allied Command Transformation/ACT)

İttifakın askeri yeteneğinin artırılması için gerekli dönüşümün sağlanmasından sorumlu olan komutanlığın karargahı Norfolk, Virginia/ABD'ndedir. Komutanı aynı zamanda ABD Müşterek Kuvvetler Komutanı olan, Müttefik Yüksek Dönüşüm Komutanı'dır. ACT; eğitimin daha ileri seviyeye götürülmesini, yeteneklerin artırılması, test sistemlerinin geliştirilmesini ve yeni konseptlerin saptanmasını hedef olarak belirlemiştir. Sorumluluğu altında aşağıdaki beş ana konuda dönüşümün sağlanması belirlenmiştir.

- Stratejik politika, konseptler ve gereksinimler.
- Yetenek planlanması ve uygulama.
- Müşterek ve Birleşik konseptlerini gerçekleştirmek.
- Geleceğin teknolojik kabiliyetlerini araştırmak.
- Eğitim ve öğrenim.

ACT'na bağlı olarak; Norveç'deki Müşterek Harp Merkezi, Polonya'da yeni kurulan Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi ve Portekiz'deki Müşterek Analiz ve Alınan Dersler Merkezi, İtalya'daki Denizaltı Araştırma Merkezi faaliyetlerini sürdürmektedir⁵⁴.

---

⁵³ Kutluhan, "NATO'nun Askeri ..... "

⁵⁴ Kutluhan, "NATO'nun Askeri ..... "

II.BÖLÜM

21. YÜZYILDA DÜNYADA DEĞİŞEN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI VE NATO

1. DEĞİŞMEKTE OLAN STRATEJİK VE YENİ GÜVENLİK ORTAMI

Tüm Avrupa Kıtasını ve dolayısı ile günümüz dünya düzenini etkileyen değişiklikler, 1960 ve 1970’de meydana gelen bir takım gelişmelerle başlamıştır. Bu gelişmeler bir çok olmakla birlikte üç olay önemlidir: Aralık 1967’de, uygun güvenlik ortamının sağlanması ve Doğu-Batı ilişkilerindeki gerginliğin azaltılması yönünde oluşturulacak paralel politikalar temeline dayanan harmel doktrinin ittifak tarafından benimsenmesi;1969 yılında Federal Almanya Cumhuriyeti Başkanı Williy Bradt tarafından, Doğu Avrupa ülkeleri ve Sovyetler Birliği ile, bu ülkelerin hükümetlerinin iç politikaları ve dış faaliyetlerinin belirlediği sınırlar çerçevesinde daha olumlu ilişkiler tesis etmeye yönelik’’Ost-politik’’ in başlatılması; insan hakları konularının tartışılması için yeni standartlar tesis eden ve Doğu ile Batı arasında karşılıklı güven arttırmaya yönelik yeni önlemler getiren AGİK Helsinki Nihai Senedi’nin Ağustos 1975 ‘te kabul edilmesi.

NATO’nun Aralık 1979 tarihli nükleer modernizasyon ve silahların kontrolüne ilişkin çift yönlü kararını takiben orta Menzilli Nükleer kuvvetlerini (INF) Avrupa’da konuşlandırması; bunu takiben tüm dünyada yerde konuşlandırılmış ABD ve Sovyet INF füzelerini ortadan kaldıran Aralık 1987 tarihli Washington Antlaşması’nın imzalanması; Ağustos 1980’de Polonya’da ‘‘Dayanışma’’ adlı bağımsız sendika hareketinin ortaya çıkışı ve tanınmasıyla bağlantılı olarak Doğu Avrupa’da değişimin ilk işaretlerinin belirmesi; Afganistan’ın 1979’da Sovyetler Birliği tarafından işgalinin sonuçları ve sonunda Şubat 1989’da Sovyetler Birliği’nin Afganistan’dan çekilmesi;Mart 1985’te Mikhail Gorbachev’in Sovyet komünist Partisi Genel Sekreteri olarak atanması. Mart 1989’da Viyana’da, AGİK⁵⁵ çerçevesinde, 23 NATO ve Varşova Paktı üyesi ülkenin katılımıyla Avrupa’da konvansiyonel kuvvetlerin indirimi (AKKA) konusunda silahların kontrolü ile ilgili ümit verici yeni müzakereler başladı. 1989 Mayıs’ında bu zemin üzerinde Brüksel’de yapılan NATO Zirve Toplantısının özel bir önemi vardır⁵⁶.

---

⁵⁵ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı’nın (AGİK) adı Ocak 1995’te Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) olarak değiştirildi : NATO EI ..., s.68.

⁵⁶ NATO EI ..., s.68.

1990'lı yılların başlarında Polanya ve Macaristan'da siyasi ve ekonomik sistemin yönelik önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve Doğu Almanya, Bulgaristan, Çekoslovakya ve sert çatışmalardan sonra Romanya'da özgürlük ve demokrasi yolunda beklentilerin çok ötesine giden adımlar atılmıştı. Avrupa'nın bölünmüşlüğü Berlin Duvarı'nın Kasım 1989'da yıkılmasıyla gerçek bir anlam kazandı. Duvarın yıkılması sembolik anlamının ötesinde, ittifak üyelerince bütünleşmiş ve özgür bir Avrupa'yı hedefleyen sürecin kaçınılmaz bir parçası olarak görüldü. Bu süreçle birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde yapılmaya başlanmıştı.3 Ekim 1990'da uluslararası topluluğun desteği ve Sovyetler Birliği'nin onayı ile, uluslararası bir anlaşma ve Alman halkının demokratik seçimlerine dayanarak iki Alman devletinin birleşmesi gerçekleşti.

Bütün bu gelişmeler ve reform umutları, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin uluslararası camia ile olan ilişkilerinde önemli ve olumlu değişiklikler meydana getirdi. Böylece Doğu-Batı diyalogunun yolu açılmış oldu.

2. NATO'NUN YENİ STRATEJİK KAVRAMI

Soğuk Savaş sonrası, ortadan kalkan kitlesel askeri çatışma tehdidi, yerini işbirliğine dayalı güvenlik yaklaşımlarına bıraktı. Fakat istikrarsızlık ve gerginlikten kaynaklanan potansiyel riskler mevcudiyetini sürdürüyordu. Bu şartlar altında NATO 1991'de Roma'da yapılan Zirve Toplantısında yeni bir stratejik kavram yayınlandı⁵⁷.

Bu stratejik kavram NATO'nun temel görevlerini ve Atlantik aşırı bağı korumanın önemini teyid etti. Güvenliğin ve savunmanın yanı sıra politik, ekonomik, sosyal ve çevresel konulara da dayandığını vurguladı. Bunlarla birlikte yapısal ve kurumsal boyutun önemine değinildi⁵⁸. Stratejik kavram NATO'nun gelecekte dünya güvenlik sistemi içerisindeki rolünü etkileyen en önemli ilkeleri belirledi. Bu ilkeler gelecekte NATO'nun yaşam alanları olan etki ve ilgi alanlarında, güvenliği konusunda görevlerini yerine getirebilmesi ve üstüne düşen rolü oynayabilmesi için NATO yapılarında bundan sonra gerçekleşecek dönüşümün niteliklerini belirliyordu.

---

⁵⁷ Hikmet Erdoğan, "NATO İttifakının Geleceği ve Türkiye'nin NATO İttifakı ve Transatlantik Güvenliğine Katkıları", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, 2003,s.96.

⁵⁸ NATO EI ..... , s.74.

NATO politikalarını geniş uluslar arası güvenlik işbirliği çerçevesi içinde oluşturur. 1991 Roma Bildirisi yeni Avrupa'nın karşı karşıya olduğu sorunlarla tek bir kurumun başa çıkamayacağını ortaya koyarak ve bu kurumsal temeli oluşturmuştur⁵⁹. Bu nedenle, ittifak bu amaç doğrultusunda NATO, AGİT, Avrupa Birliği, Batı Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin rollerinin birbirini tamamlamasını sağlayacak yeni bir Avrupa güvenlik mimarisi yönünde çalışmaktadır. İstikrarsızlığı, ekonomik farklılıkları ve aşırı milliyetçilik gibi nedenlerden kaynaklanan bölünmeleri engellemek için diğer çevresel bölgeler olan Baltık, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde işbirliğini artırmaktadır.

NATO her zaman için üyelerinin güvenliğinin korunması ve hem siyasi hem de askeri yollarla Avrupa'da adil ve kalıcı bir barış kurulması yönündeki temel amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu değişen yeni güvenlik ortamı içinde, güvenlik ve istikrarın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını da hesaba katarak bu amaçları siyasi yollardan gerçekleştirme şansı daha yüksektir.

NATO ittifakının bugünkü güvenlik politikası karşılıklı olarak birbirini kuvvetlendiren üç faktöre bağlanabilir; diyalog, İşbirliği ve ortak savunma yeteneklerinin sürdürülmesi. Bu faktörlerden her biri, Avrupa güvenliğini etkileyen krizlerin önlenmesini ya da barışçı olarak çözüme kavuşturulmasını güvenceye almak için oluşturulmuştur. NATO ittifakının askeri boyutu, bu amaçların başarılması için çok önemlidir ve bazı temel prensipleri yansıtmaya devam etmektedir.

- İttifak, amaç olarak tamamıyla savunmaya yöneliktir.
- Güvenlik bölünemez. Bir üye devlete yönelik bir saldırı, tüm üye devletlere yöneliktir. Avrupa'da bulunan ve Avrupa'ya taahhüt edilmiş Kuzey Amerika kuvvetleri, ayrılmaz bir şekilde Kuzey Amerika güvenliğine bağlı olan Avrupa güvenliği için yaşamsal öneme sahiptir.
- NATO'nun güvenlik politikası, ortak savunma temeline, ilgili işbirliği ve eşgüdüm düzenlemelerine ve entegre askeri yapıya dayalıdır.
- Avrupa'daki nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin uygun bir miktarının korunması, öngörülebilir bir gelecek için gerekli olacaktır.

Avrupa'nın güvenliğini etkileyen bu değişen koşullara bağlı olarak, NATO kuvvetleri de yeni stratejik çevreye uydurulmakta ve daha küçük ve esnek bir hale getirilmektedir. Konvansiyonel kuvvetler büyük çapta azaltılmakta ve bir çok durumda hazırlık düzeyleri de düşürülmektedir. Bunlar ayrıca, daha fazla sayıda olasılığa cevap verebilmelerini sağlamak için daha hareketli hale getirilmekte ve kriz yönetimine katkıda bulunabilmelerini ve gerekli olduğunda savunma amacıyla kurulabilmelerini sağlayacak şekilde yeniden organize edilmektedirler.

---

⁵⁹ Erdoğan, NATO İttifakının Geleceği....., s. 97.

NATO'nun birleşik askeri yapısı içerisinde çokuluslu güçlere verilen önem giderek artmaktadır. Bu tür önlemlerin çoğu uygulanmış, birçoğu da uyarlanma süreci içinde uygulama alanı bulacaktır.

1991'de NATO ittifakının Stratejik Kavramı'nın benimsenmesinden beri gerek ittifak içinde gerekse geniş Avrupa güvenlik sahnesinde çok şey değişmiştir⁶⁰.1991 Stratejik Kavramı'nın en belirgin özelliklerinden biri de tamamlayıcı nitelikteki askeri ve politik yolları da içine alan geniş kapsamlı bir güvenlik yaklaşımına olan taahhüdü ve ittifak'ın hedeflerini paylaşan diğer ülkelerle işbirliğini vurgulamasıdır. Geniş kapsamlı bu yaklaşım Yeni Strateji'nin temel özelliğini oluşturmaktadır. İttifak üyelerinin, şartları ve ulusal askeri yetenekleri arasındaki farklılıklara rağmen, güvenlik konusundaki eşitlik duygusu Avrupa-Atlantik Bölgesi'nin istikrarına önemli bir katkı yapması hedeflenmektedir. Bu strateji ile ittifak, kendisi ile politik hedefleri paylaşan diğer ülkeler ile "Ortaklık", "Diyalog" ve "İşbirliği" nin artmasını öngörmektedir. Bu temel amaca ulaşmak için NATO; Washington Antlaşması'na ve Birleşmiş Milletler Yasası'na bağlı ulusların bir ittifakı olarak "Güvenlik", "Danışma", "Caydırma ve Savunma", "Kriz Yönetimi" ve "Ortaklık" görevlerini 21'nci yüzyılda yürütecek en etkili bir uluslararası kuruluştur⁶¹.

NATO'nun Temmuz 1997'de yapılan Madrid Zirvesi'nde stratejik kavramının güncelleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Yeni stratejinin amaçları; Avrupa güvenliğindeki yeni akımların ve yönelimlerin dikkate alınması ile NATO'nun askeri yeteneklerinin 21'nci yüzyılın tehditlerini karşılayabilecek şekilde geliştirilmesi için politik bir çerçevenin oluşturulması olarak belirlenmiştir⁶².

Yeni Stratejik Kavram; İttifak'ın temel güvenlik görevlerini, evrim içerisindeki stratejik ortamını ve NATO'nun kriz yönetimini yeniden tanımlamaktadır. Ayrıca NATO'nun çatışmayı önlemede giderek artan rolünü, güvenlik ve istikrarın ortaklık ve diyaloglar vasıtasıyla geliştirilmesini içermektedir. Bu kapsamda yürütülen çalışmalarda NATO'nun genişlemesi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin geliştirilmesi ve silahların kontrolü konularına ağırlık verilmiştir. Aynı zamanda 1991 Stratejik Kavramı'nın oluşturulmasından sonra meydana gelen büyük değişiklikler karşısında ittifak'ın politik ve askeri rolleri ayrıntılı bir şekilde gözden geçirilmiştir.

---

⁶⁰ Petersen, "NATO'nun Bundan .....", s.1.

⁶¹ Hasret Çomak, "Yeni Bir Çağ İçin Yeni Bir NATO Stratejisi", Harp Akademileri Bülteni, İstanbul, Temmuz 2001, s.114

⁶² Erhan Kalyon, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD, AB ve NATO Üçgeninde Atlantik İşbirliğinin Güvenlik Boyutu", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslar arası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara 2004, s.103.

23–24 Nisan 1999’da yapılan Washington Zirvesi’nde; İttifak’ın temel ve daimi amacı; üyelerin güvenlik ve özgürlüklerinin politik ve askeri yollarla korunması, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konusunda paylaşılan değerlerin benimsenmesi ve Avrupa-Atlantik Bölgesi’nin tümünde barış ve istikrara katkıda bulunmaktır. NATO’nun kuruluşundan itibaren üstlendiği fonksiyonlar ile birlikte ittifak’ın Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarı güçlendirmek amacıyla ‘‘Kriz Yönetimi’’ ve ‘‘Ortaklık’’ konularında üstlenmiş olduğu yeni yükümlükler Stratejik Kavram’a yansıtılmıştır⁶³.

Yeni Stratejik Kavram’ın temel amaçlarından biri de stratejik ortamı incelemek ve güvenliğe ilişkin öngörülebilir tehlike ve riskleri değerlendirmektir. Kavram, son yıllarda devamlı fakat genellikle olumlu değişimler yaşandığını vurgulamakta ve diğer teşkilatlarla birlikte, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra Avrupa-Atlantik Bölgesi’nde güvenliğin güçlendirilmesinde İttifak’ın temel rol oynadığını belirtmektedir⁶⁴. Yeni Stratejik Kavram’da etnik çatışmalar, insan haklarının ihlali, politik istikrarsızlık ve ekonomik zafiyet önemli tehdit ve tehlikeler olarak gösterilmektedir⁶⁵. Ayrıca Kavram’da; İttifak’ın güvenliğinin daha değişik nitelikteki risklerden de etkilendiği belirtilmektedir. Özellikle nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar ile bunların atma vasıtalarının yayılmasının endişe yarattığı kuşkusuzdur. Ayrıca, gelecekte teknolojinin küresel olarak yayılması;ileri teknolojideki askeri yeteneklerin potansiyel düşmanlarca daha kolay ele geçirilebilmesine imkan verebileceği vurgulanmıştır.

3. NATO İTTİFAKI İÇİNDE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİNİN OLUŞTURULMASI (AGSK)

1990’ların başında NATO’nun Avrupalı üyeleri Atlantik ötesi dayanışmanın bir göstergesi olarak, ittifak’ın misyon ve faaliyetlerine yaptıkları katkıyı arttıracak ve ortak güvenlik ve savunmalarında daha fazla sorumluluk yüklenmelerine olanak tanıyacak bir süreç başlattılar. Burada amaç NATO içinde mevcut olan komuta yapılarını, planlama personelini ve askeri yetenekleri tekrarlamadan gerçek bir Avrupa askeri yeteneği oluşturmaktır. Böyle bir yaklaşımın hem Avrupa’nın bir Ortak Dışişleri ve Savunma Politikası geliştirme isteği, hem de ittifak’ın Kuzey Amerikalı ve Avrupalı üyeleri arasında dengeli bir ortaklık oluşturma ihtiyacını karşılayacağı düşünüldü.

---

⁶³ NATO’nun Trans..... , s.2-5.

⁶⁴ Kalyon, Soğuk Savaş Sonrasında ..... , s.105

⁶⁵ Erdoğan, NATO İttifakının Geleceği....., s. 329.

Güvenlik ve savunma konularında Avrupa Kimliğinin güçlendirilmesi NATO'nun politik ve askeri yapılarındaki uyarlamaların bir parçası oldu. Aynı zamanda hem Avrupa Birliği'nin (AB) hem de Batı Avrupa Birliğinin 1991 Maastricht ve 1997 Amsterdam Antlaşmalarına, Batı Avrupa Birliği'nin bunlarla ilgili beyanatlarına ve ittifak'ın 1990'da Londra'da, 1994 Brüksel'de, 1997'de Madrid'deki Zirve toplantılarında alınan kararlara dayanır.

Aralık 1991'de Maastricht'te imzalanan ve 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Anlaşması ile Avrupa Topluluğu liderleri "zaman içinde ortak savunma oluşturabilecek bir ortak savunma politikası geliştirilmesini de kapsayan" bir ortak Dışişleri ve Güvenlik politikası geliştirilmesi konusunda anlaşmaya vardılar. Bu anlaşmada Batı Avrupa Birliği'nin gelişmesinin ayrılmaz bir parçası olarak söz edilir, BAB'ın bizzat kendisinin Avrupa Birliği'nin savunma ile ilgili karar ve hareketleri üzerinde çalışma ve bunları uygulama talebine de yer verilir. Aralık 1991'de Avrupa Birliği toplantısıyla aynı gün yapılan Maastricht'teki BAB toplantısında BAB üyesi ülkeler gerçek bir Avrupa güvenlik ve savunma kimliğine ve savunma konularında Avrupa'nın daha fazla sorumluluk taşımasına gerek olduğunu ifade eden bir bildiri yayınladılar⁶⁶.

Ocak 1994'te NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Maastricht Antlaşmasının yürürlüğe girişini ve Avrupa Birliği'nin İttifak'ın Avrupa ayağını kuvvetlendirme vasıtası olarak ortaya çıkarak NATO'nun Avrupalı üyelerinin Müttefiklerin güvenliğine daha fazla katkı yapmalarına olanak tanınmasını memnuniyetle izlediler. İttifak'ın üyeler arasındaki temel danışma forumu ve Washington Antlaşmasına göre Müttefiklerin güvenlik ve savunma taahhütleri ile ilgili politikalar konusunda anlaşmaya varma vasıtası olduğunu teyid ettiler. Başkanlar ayrıca NATO ile Batı Avrupa Birliği arasında karşılıklılık ve şeffaflık temeli üzerinde giderek artan işbirliğini de memnuniyetle kaydettiler. Kuzey Atlantik Konseyi'ndeki görüşmelere dayanarak İttifak'ın tolu varlıklarını Avrupalı müttefiklerin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikaları yönündeki BAB operasyonlarına tahsis etmeye hazır olduklarını da bildirdiler.

---

⁶⁶ Kalyon, **Soğuk Savaş Sonrasında .....** , s.17

NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Kuzey Atlantik Konseyi'ni İttifak'ın politik ve askeri yapılarının şu üç amaca ulaşmak için nasıl geliştirilip uyarlanabileceğini incelemekle görevlendirdiler: Barışı koruma da dâhil tüm ittifak misyonlarının daha etkin ve esnek biçimde yerine getirilmesi; BAB ile işbirliğinin ilerletilmesi;ve ortaya çıkmakta olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin yansıtılması. Birleşik Müşterek Görev Gücü kavramı (BMGG) bu sürecin bir parçası olarak geliştirildi. Haziran 1996'da Berlin ve Brüksel'de yapılan toplantılarında NATO Dışişleri ve Savunma Bakanları Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin NATO içinde, ittifak'ın devam etmekte olan uyarlanmasının bir parçası olarak yürütülmesine karar verdiler. Bu da tüm Avrupalı müttefiklerin ortak sorumluluklarının ifadesi olarak ittifak'ın misyon ve faaliyetlerine daha tutarlı ve etkili katkılar yapmalarını sağlayacaktır. Müttefiklerin gerektiği gibi davranmalarına imkan verecek ve Atlantik ötesi ortaklığı güçlendirecektir⁶⁷. Birleşik Müşterek Görev Gücü kavramının avantajlarından yararlanan güçlendirilmiş Avrupa kimliği uygun askeri planlamayla desteklenen sağlam askeri ilkelere dayanacak ve BAB'ın politik kontrolü ve stratejik yönetimi altında çalışan, askeri açıdan tutarlı ve etkin kuvvetler oluşturulmasına olanak tanıyacaktır⁶⁸.

4. AVRUPA-ATLANTİK ORTAKLIK KONSEYİ (AAOK)

Soğuk savaşın bittiğinin ilan edildiği 1990 Londra Konferansı'nda yayınlanan bildiri doğrultusunda NATO ve eski Varşova Paktı Üyeleri ile Harmel Raporu'nun ilkeleri doğrultusunda ilişkiler kurulmaya başlandı. Bu durum, Avrupa'da daimi bir barış düzenine doğru ilerleme vaadi sunan, yeni ve ortak bir sayfanın açılması doğrultusunda güçlü bir adımdı. O zamandan bu yana işbirliği ve ortaklık; bir yanda NATO ve üye devletleri öte yanda Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Orta Asya'nın yeni ülkeleri arasında ilişkiye damgasını vurdu. Bu yeni ortaklık çabuk başladı ve hızlı genişledi⁶⁹.

Hem eski Varşova Paktı üyesi ülkelerin güvenlik arayışı, hem de NATO'nun bu taleplere yaklaşımı ve çabaları çok kısa bir süre içerisinde sonuç vermiş ve Kasım 1991 tarihinde Roma'da toplanan NATO ülkeleri devlet ve hükümet başkanları tarafından Kuzey Atlantik Konseyi, Zirve Toplantısında, İttifakın stratejik konsepti yeniden saptanmış, Roma Barış Ve İşbirliği Deklarasyonu yayımlanarak siyasi ve güvenlik konularında işbirliği ve diyalog sağlanması için bir forum oluşturan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin temelleri atılmıştır.

---

⁶⁷ NATO EI ....., s.18.

⁶⁸ Erdoğan, NATO İttifakının Geleceği....., s. 108.

⁶⁹ Soğuk Savaştan Barış İçin Ortaklığa, NATO Güneydoğu Avrupa Müttefik K.K.K'lığı Yayını, İzmir, s.17.

1991 Haziran'ında İttifak dışışleri bakanlarının Kopenhag'daki görüşmesinde, bu ortaklığın gelişmesi için ileri adımlar atıldı⁷⁰. Üst Düzey ziyaretlerin sonucu olarak, güvenlik ve diğer konular üzerindeki görüş alışverişi, askeri ilişkileri yoğunlaştırıldı ve birçok alanda deneyim ve uzmanlık alışverişiyle yeni ilişkiler ortaya çıktı. Merkez ve Doğu Avrupa hükümetlerinin Dışışleri Bakanları, toplantıya katılmaları için davet edildiler. Aralık 1991 tarihinde NATO üyesi ülkeler ile içinde Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovak Federal Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya ve Rusya gibi 25 ülkenin yer aldığı bir açılış ve kuruluş toplantısı yapılmıştır. KAİK'in ilk kez yapmış olduğu bu toplantı sonucunda bir bildiri yayımlanmıştır. Bildiride adından da anlaşılacağı üzere diyalog, dostluk ve işbirliği temaları işlenmiştir⁷¹.

Yılda en az bir kez üye ülkelerin dışışleri bakanları ile KAİK ayrıca 5 Haziran 1992 tarihinde Oslo'da toplanmış, Finlandiya da bu toplantıya gözlemci olarak katılmıştır. KAİK toplantılarında, siyasi ve güvenlik konuları yanında savunma planlanma sorunları, Askeri ve stratejik konular, kuvvet ve komuta yapısı, askeri tatbikatlar, sivil asker ilişkilerine demokratik yaklaşımlar, hava trafik yönetimine, sivil asker işbirliği, bilim ve teknoloji, çevresel konular gibi oldukça geniş bir alana yayılan konular ele alınmaktadır⁷².

KAİK toplantısında kabul edilen ve 1992 yılından itibaren yürürlüğe giren Diyalog , ortaklık ve işbirliği Çalışma planında, yer alan faaliyetlerin zaman içinde dinamik bir süreci yansıtacağı ifade edilmiş, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle NATO ülkeleri ve NATO'nun sivil ve askeri teşkilatı ile daha yakın işbirliği sağlanması, bu işbirliği çerçevesinde düzenlenen etkinliklere katılması önerilmiştir.

18 Aralık 1992 tarihinde Brüksel'de yapılan toplantıda, 1993 yılı Çalışma planı yayımlanmıştır. Bu toplantıya 1 Ocak 1993 tarihinde KAİK üyesi olan Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti de katılmıştır. Önceki çalışma planlarının geliştirilmiş şekli olan 1995 yılı Diyalog, Ortaklık ve İşbirliği çalışma Planı 2 Aralık 1994 tarihinde NATO Karargahında yapılan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi toplantısında kabul edilerek yayımlanmıştır⁷³.

---

⁷⁰ İttifak'ın Yeni Stratejik Kavramı, NATO Dergisi, 1992-01, s.24.

⁷¹ Barış Ve İşbirliği Hakkındaki Roma, NATO Dergisi 1992-04, s.30

⁷² NATO El ..... , s.44

⁷³ Erdoğan, NATO İttifakının Geleceği....., s. 68.

Bu plan özellikle 10-11 Ocak 1994 tarihli Barış İçin Ortaklık Çerçeve Dokümanında yer alan temel prensipler göz önünde bulundurularak hazırlanmış, eski planlardan farklı olarak barışın idamesi, sivil olağanüstü hal planlaması ve insancıl yardım olmak üzere, üç ilave konu da plan kapsamına alınmıştır. Ayrıca bu plan, diğer tüm planlara kıyasla gelişen duruma uyarlanarak işbirliği bağlantılarını daha da güçlendirecek, ortaklık süreci geliştirecek biçimde çok daha kapsamlı ve ayrıntılı olarak hazırlanmıştır.

KAİK Dışışleri Bakanları, 30 Mayıs 1997'de Portekiz-Sintra'da yaptıkları Bahar toplantısında KAİK ve BİO'nun başarısına dayandırdıkları Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'ni (AAOK) kurmaya karar verdiler⁷⁴. Dışışleri Bakanları, aynı gün AAOK Temel Dokümanı'nı onayladılar ve AAOK açılış toplantısını yaptılar. Bu hareketleri ile ortak değerler ve ilkeler temelinde, Avrupa-Atlantik sahasında barış ve istikrarı güçlendirme ve yayma konusundaki taahhütlerini yinelediler.

AAOK Avrupa güvenlik mimarisinin önemli bir parçası haline gelmiştir. AAOK gelişiminde, konuyla ilgili diğer uluslararası kuruluşların faaliyetlerini dikkate alır ve bunları tamamlar. Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK), NATO ve İşbirliği Ortakları arasındaki diyalog, işbirliği ve danışmalara nezaret eden ve bireysel olarak üyeleri ve ittifak arasında işbirliği ve danışmalar sağlayan bir organdır. AAOK yılda iki kez Dışışleri ve Savunma Bakanları düzeyinde ve genel kural olarak, ayda bir kez Büyükelçiler düzeyinde Brüksel'de toplanır. Gerektiği takdirde Devlet veya Hükümet Başkanları düzeyinde de toplanabilir⁷⁵.

Kuzey Atlantik Konseyi yetkisini NATO üyesi ülkeler arasında Kuzey Atlantik Antlaşması uyarınca kurulan ilişkilerden alır. Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyinin statüsü ise, NATO ve Ortak ülkeleri arasında politik ve güvenliğe ilişkin konulardaki işbirliğini kolaylaştıracak ortak bir danışma forumudur. AAOK Çerçevesi, Ortak ülkelerin katıldıkları faaliyetlerle ilgili karar mekanizmalarına daha fazla dâhil olmalarını sağlar. AAOK Temel Dokümanı ve AAOK 1998-2000 Eylem Planı 44 üye ülkenin oybirliği ile onaylanmıştır. AAOK'nin bir danışma forumu olarak değeri, üyelerinin politik ve askeri işbirliklerini ve Avrupa-Atlantik sahasında istikrar ve güvenliği güçlendirme ve yayma konusundaki taahhütlerini daha nitelikli bir düzeye çıkartma yönündeki isteklerinden kaynaklanmaktadır. Bu istekliğin altında, yaptıkları işbirliğinin temelini oluşturan ortak değerler ve ilkeler yatmaktadır.

---

⁷⁴ Mayıs 1997'de KAİK'in yerini Avrupa- Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) aldı : NATO EI ....., s.94

⁷⁵ NATO EI ....., s.94.

Kuzey Atlantik Konseyinin 44 üyesi vardır. Bunlar 16 NATO üyesi ülke, artı Arnavutluk, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Gürcistan, Macaristan, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya, Moldova, Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya, İsveç, İsviçre, Tacikistan, Eski Yugoslavya, Makedonya Cumhuriyeti⁷⁶, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan.

5. BARIŞ İÇİN ORTAKLIK (BİO)

Soğuk Savaş sonrası Eski Sovyetler Birlik ile Orta ve Doğu Avrupa'da meydana gelen gelişmeler ve Varşova Paktı'nın dağılması, Ülkeler coğrafyasını değiştirmekle kalmamış, dünya tarihini yönlendirecek önemli dönüşümlere de zemin hazırlamıştır. Bu önemli dönüşüm, uluslar arası ilişkileri ve uluslar arası politikayı derinden etkilediği gibi NATO'da da büyük değişimlere neden olmuştur. Ortaya çıkan yenedünya ortamı birçok belirsizlikleri de beraberinde getirmiş, özellikle tehditte meydana gelen azalma silahlı kuvvetlere olan ihtiyacı ve askeri paktların durumunu gözden geçirmeyi zorunlu kılmıştır. Değişen bu ortamda meydana gelen belirsizlikler Avrupa'yı yeni güvenlik arayışlarına itmıştır⁷⁷.

Soğuk Savaş döneminde, geleneksel ortak güvenlik işlevi, savunma ve caydırıcılık olan NATO'nun, Soğuk Savaş sonrası güvenlik anlayışının, çok yönlü krizler ile istikrarsız bölgelerde bunalım yönetimi gibi güvenlik işlevlerine kayması zaruriyeti doğmuştur. Sonuçta NATO stratejilerinin büyük ölçüde değiştiren kararlar alınmış ve giderek ittifak bu arayışları özendirecek politikalar üretmek adeta değişen şartlara uyarlanma sınırını da aşarak yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bunda başka Rusya Federasyonu göz önünde bulundurularak 1991 yılında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) teşkili ile NATO dışında bir güvenlik şemsiyesi oluşturulması ve ülkelerin beklentilerine cevap verilmesi yolu tercih edilmiştir. KAİK'e eski Doğu Bloku ülkeleri ve yeni bağımsız eski Sovyet Cumhuriyetlerinin katılması serbest bırakılmıştır. 1991 yılında NATO tarafından şekillendirilmiş KAİK'in, ittifakın tamamen önleyici diplomasi politikasının bir uygulaması olarak pratiğe geçilmesi nedeniyle eski Doğu Bloğu ülkeleri ve eski Sovyet Cumhuriyetleri ile NATO arasında bir danışma formu olmaktan öteye gitmediği görülmüştür.

---

⁷⁶ Türkiye bu ülkeyi anayasal adı ile, Makedonya Cumhuriyeti olarak tanıır: **NATO El...**, s.126.

⁷⁷ Erdoğan, **NATO İttifakının Geleceği.....**, s. 84.

KAİK'in oluşumundan sonra, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Avrupa'nın güneyindeki Romanya ve Bulgaristan gibi diğer Balkan ülkeleri Batılıların kendilerine sundukları çözümleri yetersiz bulduklarından ve 90 'lı yıllarda güvenlikleri ile ilgili kaygılarını gündemde tutmak için, her türlü uluslar arası ortamı zorlamışlardır. Bu taleplere cevap olarak tasarlanan Barış için Ortaklık Konsepti ilk olarak, Ekim 1993 tarihinde Travemünde'de yapılan NATO Savunma Bakanları toplantısında, ABD'nin bu önerisi, NATO'nun güvenlik şemsiyesi altına girmek isteyen Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin bu gereksinimlerini karşılamayı amaçlıyordu⁷⁸.

Rusya Federasyonu'nda 1993 Aralık seçimleri sonucunda, aşırı milliyetçilerin hatırı sayılır bir oranda oy almaları eski Doğu Bloku ülkelerinin, güvenlik endişelerini yeniden gündeme getirmeleri ile, bu sorun 11 Ocak 1994 tarihinde NATO'nun Brüksel Zirvesi'nde alınmış olduğu görülür. Alınan karara göre, NATO ve eski Doğu Bloğu ülkeleri ile eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında "Barış İçin Ortaklık" adı altında yeni bir askeri ve siyasi ilişkiler bütünü'nün yapılandırılması kararlaştırılmıştır.

Barış İçin Ortaklık Programı, gerek yapısı, gerekse işleyişi açısından çok kapsamlı bir ilişki ifade etmekteydi. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin güvenlik arayışlarına, ortamın belirsizliği yüzünden acil cevap vermekten kaçınan ittifak üyeleri, bu program ile onlara, kendi askeri yapılarını NATO'nun standartları ile uyumlu hale getirmek ve bunun da ötesinde NATO ile düzenli, iyi ilişkiler geliştirmek imkanını tanımışlardır.

Barış İçin Ortaklık Programı, NATO ile Ortaklar arasında askeri ve savunma irtibatlı alanlarda pratik işbirliği olanağı sunmaktadır. BİO, ortak planlama, eğitim ve tatbikatlar aracılığıyla Ortakların askeri yeteneklerini artırmayı, silahlı kuvvetlerinin modernizasyonuna destek sağlamayı, böylece Ortak ülkelerin NATO'yla müşterek çalışma yeteneklerini geliştirmeyi, askeri ve savunma irtibatlı alanlarda işbirliğini Avrupa-Atlantik bölgesi çapında yaygınlaştırmayı ve yoğunlaştırmayı, istikrarı artırmayı, demokratik ilkelere bağlılığı yaygınlaştırmayı, ulusal savunma planlamalarında ve bütçelerinde şeffaflığı, sivil afet ve diğer olağanüstü hal ve krizlerle başa çıkabilme yeteneğini geliştirmeyi hedeflemektedir⁷⁹.

---

⁷⁸ George A.Joulwan,. "NATO'nun Barış İçin Ortaklığa Katkısı Kaydedilen İlerlemler Ve Sorunlar", **NATO Dergisi**, Mart 1995.s.3

⁷⁹ **NATO EI .....** , s.97

NATO'nun BİO ülkeleriyle ilişkileri bakımından 1994 yılında kabul edilen "BİO Çerçeve Dokümanı" özel bir öneme sahiptir. Söz konusu belgenin sekizinci maddesinde kayıtlı olduğu üzere, Ortaklardan herhangi biri kendi toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı veya güvenliğine yönelik doğrudan bir tehdidin varlığına kanaat getirdiğinde, NATO ile istişarede bulunacaktır.

Barış İçin Ortaklık Programı, ayrıca İttifak üyeliğine hazırlık sürecinde de önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın üyelik hazırlıklarında BİO mekanizmalarından da yararlanmıştı. Ayrıca, üyelik eylem planı çerçevesinde NATO üyeliğine hazırlanan Ortak Ülkelerin askeri ve savunma yeteneklerinin değerlendirilmesinde BİO mekanizmalarından yararlanmaktadır⁸⁰.

Barış İçin Ortaklık(BİO) girişimi, Kuzey Atlantik Konseyi'nin Ocak 1994'te Brüksel'de yapılan Zirve toplantısında NATO tarafından başlatılmış önemli bir girişimdir. Bu ortaklığın amacı Avrupa'nın tümünde güvenlik ve istikrarı güçlendirmektir. Barış İçin Ortaklık daveti, Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyine(KAİK) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansına(AGİK) katılan ve bu programa katkıda bulunma isteği ve yeteneğine sahip ülkelere yapıldı. Bu davet 27 ülke tarafından kabul gördü.

Avrupa'nın bütününde politik ve askeri işbirliğini genişletmeye çalışan Avrupa güvenlik mimarisinin önemli ve daimi bir parçası haline gelmiştir. BİO programı, istikrarı artırmaya, barışa yönelik tehditleri azaltmaya ve NATO ittifakının temelini oluşturan demokratik ilkeler ve pratik işbirliğine dayandırılmış güvenlik ilişkileri kurmaya yardımcı olmaktadır. Ortaklardan birinin toprak bütünlüğüne, politik özgürlüğüne veya güvenliğine yöneltilmiş bir tehdit algıladığı takdirde NATO üyesi devletlerin liderlerince BİO Daveti Dokümanı ile aynı zamanda yayınlanan BİO Çerçeve Dokümanı'na uygun olarak bu ortakla danışmalar yapar.

Bütün BİO üyeleri Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'ne de üyedirler. Ancak, Barış için ortaklık, AAOK'nın sağladığı esnek çerçeve içerisinde kendi kimliğini korur ve kendi temel unsurlarını ve prosedürlerini uygular. 1997 baharında yapılan Bakanlar toplantısında, NATO üyesi ülkeler Dışişleri ve Savunma Bakanları NATO ve Ortak ülkeler arasında daha güçlü güvenlik ilişkileri geliştirmek amacıyla Barış İçin Ortaklık Programını güçlendirmeye karar verdiler⁸¹.

---

⁸⁰ Erdoğan, NATO İttifakının Geleceği....., s.163.

⁸¹ NATO El ....., s.98.

BİO' nun Gelişimi

Barış İçin Ortaklık Programı'nın hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla Çerçeve Dokümanı, NATO ile işbirliğinde her katılımcıya belli sorumluluklar yükler. Ayrıca Barış İçin Ortaklığa faal katılımın NATO'ya yeni üyelerin alınması sürecinde önemli bir rolü olacağı da belirtilmektedir.

- Ulusal savunma planlaması ve bütçelerinde şeffaflığı kolaylaştırmak,
- Savunma kuvvetlerinin demokratik yollarla kontrolünü garanti etmek,
- Birleşmiş Milletler yetkisinde veya AGİT sorumluluğunda yürütülecek operasyonlara katkıda bulunmaya hazır olmak ve bu yeteneği muhafaza etmek,
- BİO katılımcılarının barışı koruma, arama kurtarma, insani yardım ve diğer operasyonları üstlenebilme yeteneklerini güçlendirmek amacıyla ortak planlama, eğitim ve tatbikatlar için NATO ile askeri işbirliği ilişkileri geliştirmek,
- Kuvvetlerini, uzun vadede, Kuzey Atlantik İttifakı üyelerinin kuvvetleri ile birlikte çalışabilecek şekilde geliştirmek⁸².

Barış İçin Ortaklık Programının Güçlendirilmesi

Barış İçin Ortaklık Girişimi Avrupa'da güvenlik ve istikrarı etkilemiş ve iyi komşuluk ilişkileri geliştirmekte son derece başarılı olmuştur. Gerçekten de Avrupa güvenliğinin dinamik dinamik bir özelliği haline gelmiştir. Bu nedenle ittifak liderleri Barış İçin Ortaklık Programı'nın ivmesi ve başarısını temel alarak 1996 yılı ortalarında Ortaklık'ın rolünü daha da güçlendirmeye karar verdiler. 1997 baharında Müttefik Dışişleri ve Savunma Bakanları BİO'ya yeni bir nitelik kazandıracak ve politik, askeri, güvenlik ve kurumsal alanlarını güçlendirecek önlemler başlattılar. BİO'nun güçlendirilmesi İttifak'ın harici uyarlanmasının ayrılmaz bir parçasıdır. İttifak-Rusya ve Ukrayna arasında geliştirilmekte olan özel ilişkilerle birlikte Avrupa'da güçlendirilmiş bir güvenlik ortamı için zemin hazırlamaktadır⁸³.

---

⁸² NATO EI ....., s.99.

⁸³ NATO EI ....., s. 103.

6. NATO-RUSYA İŞBİRLİĞİ

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra NATO, Rusya ile geliştirilecek ve işbirliğine dayalı ilişkilerin uluslararası toplumun güvenlik ve istikrar çıkarlarında çok önemli bir unsur olacağı düşüncesindedir. 1991'den beri Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) çerçevesinde aralarında yürüttükleri işbirliği ve daha sonra Rusya'nın Barış İçin Ortaklık programına katılma kararına dayanarak, 22 Haziran 1994 yılında, BİO çerçevesinde öngörülen faaliyetlere ilaveten bir "Kapsamlı ve Güçlendirilmiş Diyalog ve İşbirliği" başlatılması kararına varıldı. Bu ilave işbirliği programındaki işbirliği alanları belirlendi; daha sonra başka alanlarda ilave edildi. NATO ve Rusya arasında Bakanlar, Büyükelçiler ve uzmanlar sayesinde yapılan ve 16+1 toplantıları olarak bilinen toplantılar ortak endişe konularında bilgi alışverişi ve danışmalar yapılmasına olanak sağladı. İşbirliğini geliştirmek üzere seçilen alanlar arasında barışı koruma, ekolojik güvenlik, bilim ve insani konularda bulunmaktadır. Enformasyon alanındaki yeni girişimler arasında ise, Rusya'da NATO hakkında bilgiye erişimin kolaylaştırılması girişi vardır. Bu konuda ilk adım olarak, 1995 yılında bir NATO enformasyon görevlisi Rusya'ya tayin edildi⁸⁴.

Rusya ile NATO arasında bu alanlar dışında diğer alanlarda da girişimler başlatıldı. 20 Mart 1996'da, Barış İçin Ortaklık çerçevesinde, Sivil Savunma, Olağanüstü Haller ve Doğal Afetlerin Sonuçlarını Giderme Bakanlığı (EMERCOM) arasında Sivil Olağanüstü Hal Planlaması ve Afetlere Hazırlık Olmak üzerinde bir Anlaşma imzalandı. Bu anlaşma, Rusya'nın bu alanda NATO ülkeleri ile işbirliği yapma taahhüdünü belirtiyordu. Bu anlaşmayı takip eden çalışmalar, özellikle Avrupa-Atlantik Afet Yardımı Eşgüdüm Merkezi ve Avrupa-Atlantik Afet Yardım Birimi'nin kurulmasıyla meyvesini vermeye başladı. Bosna barış Antlaşması'nın uygulanmasında NATO ve Rusya arasındaki etkili ve yakın işbirliği, gelişmekte olan güvenlik işbirliğine yeni bir boyut kazandırdı. Rusya birliklerinin NATO başkanlığındaki Uygulama Gücü (IFOR) ve daha sonra İstikrar Gücü'nde (SFOR) İttifak ve diğer Ortak ülkelerin birliklerin yanında yer alması, Anlaşma'nın uygulanmasındaki paylaşılan sorumluluğu yansıtmaktadır⁸⁵.

---

⁸⁴ NATO EI ..... , s. 109.

⁸⁵ NATO EI ..... , s. 109.

10 Aralık 1996'da Brüksel'de yapılan toplantılarında NATO Dışışleri Bakanları, Genel Sekreter'den Rus tarafı ile NATO-Rusya ilişkilerini derinleştirecek ve gelecekte bu ilişkileri daha da geliştirecek bir anlaşma zemini araştırması ricasında bulundular. Genel Sekreter Solana ve Rusya Federasyonu Dışışleri Bakanı Primakov arasında dört ay süren yoğun görüşmelerden sonra "Karşılıklı ilişkiler, İşbirliği ve Güvenliğe Dair Kurucu Senet" adlı belgenin imzalanmasına karar verildi. Senet, 27 Mayıs 1997'de Genel Sekreter ve Kuzey Atlantik İttifakı Devlet ve Hükümet Başkanları ve Rusya Federasyonu Başkanı tarafından imzalandı.

NATO-Rusya Kurucu Senedi, Avrupa-Atlantik sahasında kalıcı ve kapsamlı bir barış tesis etmek üzere en üst politik düzeylerde verilmiş kalıcı bir taahhüdün belgesidir. İstikrarlı, barış içinde ve bölünmemiş bir Avrupa yaratmak için atılan adımlardan biri olarak, yeni bir Güvenlik ortaklığı için bir çerçeve yaratır. İttifak ve Rusya arasında, sadece kendi çıkarları için değil Avrupa-Atlantik sahasındaki tüm ülkelerin çıkarına olacak daha yakın bir ilişki gelişmesine olanak sağlar⁸⁶.

7. NATO-UKRAYNA ORTAKLIĞI

NATO-Ukrayna ilişkileri 1991 yılında Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra gelişmeye başlamıştır. Ukrayna zaman kaybetmeksizin Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne (KAİK) katılmış ve bu örgütün varlığı süresince faal bir üyesi olmuştur. 1994 yılında Barış için Ortaklık Programına katılmış, Mayıs 1997'de KAİK'in yerini alan Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyinin kurucu üyelerinden olmuştur⁸⁷.

1 Haziran 1995'te Ukrayna Devlet Başkanı Kuchma, NATO Genel Sekreteri ile görüşerek ülkesinin NATO-Ukrayna ilişkilerini daha ileri bir düzeye taşıma arzusunu ilettili. Üç ay sonra, 14 Eylül 1995'te Ukrayna Dışışleri Bakanı Udovenko Ukrayna'nın BİO Bireysel Ortaklık Programını resmen kabul etmek ve Avrupa güvenliğine ilişkin konular üzerinde Kuzey Atlantik Konseyi ile 16+1 formatında bir toplantıya katılmak üzere NATO'yu ziyaret etti. Aynı gün, NATO ve Ukrayna ortak bir basın bildirisini yayımlayarak BİO içerisinde ve diğer alanlarda NATO-Ukrayna ilişkilerinin genel ilkelerini açıkladılar. Mart 1996'da bir uygulama belgesi üzerinde anlaşmaya varıldı ve 3 Nisan 1996'da 16+1 formatında ve Siyasi Komite düzeyindeki ilk danışma toplantısı yapıldı. 1996 yılı boyunca ve 1997'nin başlarında üst düzeyli toplantılar devam etti.

---

⁸⁶ NATO EI ..... , s. 110.

⁸⁷ NATO EI ..... , s. 113

O günden beri Ukrayna bir askeri temsilcisinin de bulunduğu NATO nezdindeki misyonunu kurmuş ve Belçika-Mons'taki Ortaklık Eşgüdüm Hücresinde temsil edilmektedir. NATO-Ukrayna Komisyonu'nun 29 Mayıs 1998'de Lüksemburg'da yaptığı toplantıda alınan karar uyarınca, Ukrayna'nın BİO'ya tam olarak katılımını kolaylaştırmak ve genel olarak NATO ve Ukrayna askeri makamları arasındaki işbirliğini güçlendirmek amacıyla Kiev'e bir NATO irtibat Görevlisi atandı. Ukrayna, gerek NATO karargahlarındaki gerek Müttefik ve Ortak ülkelerdeki BİO faaliyetlerinin aktif bir katılımcısı olmuş, topraklarında birçok BİO tatbikatına ev sahipliği yapmıştır. Uluslar arası barışı koruma faaliyetlerine de birçok katkılarda bulunmuştur. Özellikle Bosna'daki Uygulama Gücüne (IFOR) ve İstikrar Gücüne katkıda bulunmuştur. Diğer uluslararası alanlarda da işbirliğine gerekli katkıyı yapmaktadır⁸⁸.

8. NATO'NUN AKDENİZ DİYALOĞU

Soğuk savaş hemen sonrasında NATO Orta ve Doğu Avrupa'da istikrar sağlamak üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bölgedeki yeni demokrasiler giderek istikrar kazandıkça ve Avrupa-Atlantik kurumlarına entegre oldukça NATO'nun dikkatini daha acil güvenlik sorunları çıkabilecek bölgelere çevirme gereğini duymuştur. Bu bölgelerden biri de Avrupa güvenlik ve istikrarı ile yakından ilgili olan Akdeniz bölgesidir.

1994 yılında Brüksel'de Devlet ve Hükümet Başkanlarının katılımıyla yapılan zirve toplantısında; üye ülke Liderleri Orta Doğu Barışı sürecindeki olumlu gelişmelere değinerek, bu gelişmelerin “ bölgedeki ülkeler arasında diyalog, anlayış ve güven tesisini geliştirecek adımlar için ortam yarattığını” ve “ bölgede istikrarı güçlendirmeye” yönelik her türlü çabayı desteklediklerini belirttiler⁸⁹. Aralık 1994'te yapılan NATO Dışişleri Bakanları, bölgesel istikrarı geliştirmek amacıyla ittifak ve Akdeniz ülkeleri arasında temas kurmaya hazır olduklarını açıkladılar. Bu doğrultuda Daimi Konseyi durumu değerlendirmeye devam etmek, önerilen diyalogun ayrıntılarını geliştirmek ve ilk temasları başlatmakla görevlendirdiler⁹⁰. Bu çalışmalar neticesinde Şubat 1995'te Mısır, İsrail, Moritanya, Fas ve Tunus Aralık 1995'te Ürdün, NATO ile diyaloga katılmaya davet edildiler. Bu girişimin temel amacı, Akdeniz bölgesinde güvenlik ve istikrara katkıda bulunmak, karşılıklı anlayış geliştirmek ve Akdeniz ülkeleri NATO arasında işbirliği yollarını aramaktı.

---

⁸⁸ NATO EI ..... , s.114.

⁸⁹ NATO EI ....., s.116

⁹⁰ NATO EI ....., s.117

Kasım 1995'te AB'ye üye 15 ülke ve üye olmayan 12 Akdeniz Ülkesi (Cezayir, Kıbrıs, Mısır, İsrail; Ürdün, Lübnan, Malta, Fas, Suriye, Tunus, Türkiye ve Filistin Özerk Yönetimi) Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesini meydana getiren ve Barcelona süreci olarak da bilinen Barcelona Bildirisini imzaladılar. Bu bildiri üç ana hedef belirlemiştir;

- Ortak bir istikrar ve güvenlik alanı yaratmaya yönelik bir politik ve güvenlik ortaklığı,
- Ortak bir refah alanı yaratmaya yönelik bir ekonomik ve finansal ortaklık,
- İlgili ülkelerin sivil toplumları arasındaki etkileşimi artıracak sosyal, kültürel ve insani ortaklık,

Bu sürecin temelinde 2010 yılına kadar bir serbest ticaret alanı yaratılması umudu yatmaktadır⁹¹.

---

⁹¹ NATO EI ...., s.117

IV. BÖLÜM

21 NCİ YÜZYILDA YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞLARI VE TÜRKİYE

1. TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİK VE EKOSTRATEJİK ÖNEMİ

Türkiye, 185 dünya ülkesi içinde nüfus itibarıyla 16'ncı, toprak büyüklüğü itibarıyla 32'nci ve ekonomik gücü itibarıyla 16'ncı sırada olan bir dünya devletidir⁹². Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik mevkii-itibarıyla;

- Dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip Orta Doğu ve Hazar Havzası,
- Önemli deniz ulaştırma yollarının kavşağı durumunda bulunan Akdeniz Havzası,
- Tarihte her zaman önemini sürdürmüş olan Karadeniz Havzası ve Türk Boğazları,
- SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması sonucu yapısal değişikliklere uğrayan Balkanlar,
- Etnik çatışmalar yanında, zengin tabii kaynaklara sahip Kafkasya ve bunun daha ötesinde Orta Asya'nın oluşturduğu coğrafyanın merkezinde etkili bir konumda bulunmaktadır.

Üç kıtayı birbirine bağlayan ve çok önemli bir jeostratejik konuma sahip olan Türkiye, aynı anda bir Avrupa, Asya, Balkan, Kafkas, Ortadoğu, Akdeniz ve Karadeniz ülkesidir. Kısacası Türkiye bir Avrasya ülkesidir. Türkiye'nin jeostratejik önemini pekiştiren diğer özellikleri ise;

- Demokratik, lâik, sosyal hukuk devletine sahip ve piyasa ekonomisini kabul etmiş bir ülke olarak batı sistemlerini uygulaması ve batının tüm kurumlarıyla bütünleşmeyi benimsemiş olması,
- 1990 lı yıllardan itibaren büyük değişmelere sahne olan Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle tarihten gelen kültür birliğine ve gelişen olumlu ilişkilere sahip olması,
- Kafkasya ve Orta Asya petrol ve doğal gazının batıya ulaştırılması için belirlenen güzergâhlardan birini ve en önemlisini ihtiva etmesi,
- BM ve NATO'nun barışı koruma, bölgesel güvenlik ve istikrara yönelik girişimlerine iştirakleri ve bazılarında üstlendiği öncü rol ile Avrupa Güvenlik Mimarîsi üzerinde tartışılmaz bir ağırlığa sahip olması,
- Nitelik ve nicelik olarak Avrupa'da ve bölgesinde güçlü bir Silâhlı Kuvvetlere sahip olmasıdır⁹³.

---

⁹² **Beyaz Kitap**, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara, 2000, s.3.

⁹³ **Beyaz .....**, s.3.

20. yüzyılın sonlarında dünyadaki köklü ve hızlı gelişmeler, Türkiye'ye hem farklı sorumluluklar yüklemiş, hem de yeni fırsat ve ufuklar açmıştır. Türkiye, Kuzey Atlantik ittifakının bir kanat ülkesi konumundan çıkmış, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan Avrasya kuşağında merkezî bir duruma gelmiş, politik, güvenlik ve ekonomik açılardan büyük bir rol ve önem kazanmıştır.

Türkiye, geniş olduğu kadar, sorunlar, çatışmalar ve istikrarsızlıklar içeren bir coğrafyada yaşamaktadır. Ancak Türkiye, böyle bir bölgede bir barış ve istikrar adası olma özelliğini koruma başarısını göstermiştir. Türkiye, Avrupa'dan Pasifik'e ve Orta Doğu'ya uzanan geniş coğrafyada yer alan ender demokrasilerden biridir.

Anadolu Yarımadasının sunduğu zenginlikler ile tarih boyunca jeopolitik bir kavşak niteliği taşımış olan bu topraklarda yaratılan insanî değerlerin en güzel yönlerini benimseyen Türkiye Cumhuriyeti, çeşitli kültürlerin güzel bir sentezini oluşturmaktadır. Demokratik, müreffeh ve istikrarlı bir Türkiye, doğu ile batının değerlerinin bütünleşip, bir arada yaşayabileceğinin çarpıcı kanıtıdır.

Türkiye'nin hem doğulu, hem de batılı yönleri, üyesi olduğu uluslar arası örgütlerin çeşitliliği ile de kendini göstermektedir. Türkiye aynı anda NATO, Avrupa Konseyi, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı (ECO), D-20 ve İslâm Konferansı Örgütü (İKO) üyesi olan yegâne devlettir⁹⁴.

Türkiye, tarihî, coğrafi ve kültürel açılardan doğunun olduğu kadar, yine aynı kıstaslarla değerlendirildiğinde, tartışmasız biçimde batının da bir parçasıdır. Türkiye'nin altı asır boyunca Avrupa ile mevcut ortak tarihi bunun en belirgin kanıtıdır. Batının köklü demokrasileri ve pazar ekonomileri ile doğunun ümit vadeden genç demokrasilerini, Karadeniz ile Akdeniz'i, NATO ile İslam dünyasını, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olanları ve farklı kıtaları birbirine bağlayan Türkiye, İslâm ve diğer dinler arasında da bir dostluk ve iş birliği köprüsüdür. Türk tarihi bu olgunun zenginlikleriyle doludur.

---

⁹⁴ Servet Cömert, **Jeopolitik, Jeostrateji ve Strateji**, Harp Akademileri Yayınları, s. 37: **Beyaz ....** , s.4

Türkiye ayrıca, gelecek yüzyılda Hazar ve Orta Asya doğal kaynaklarının batıya ulaşmasında doğal bir köprü rolü üstlenmektedir. Dünya doğal enerji kaynaklarının %70'i Türkiye'nin etrafında kümelenmiştir. Hazar petrolünün batıya taşınmasını öngören ve uluslar arası camiadan büyük destek bulan Bakü-Ceyhan projesi, petrol nakil güzergâhı bakımından en istikrarlı ve güvenli ortamı sunmakta ve çevre korunması bakımından da en az riski taşımaktadır.

Bölgedeki zengin doğal kaynakların işletilmesini ve batıya naklini bölgesel iş birliği ve refahın artırılması için altın bir fırsat olarak gören Türkiye, söz konusu kaynakların dünya pazarlarına nakli için birden çok hattın kullanımını desteklemekte ve bu yönde siyasî iradesini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, Hazar Havzası'nın doğal zenginliklerinin dünya pazarlarına ulaşmasıyla birlikte Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik insan ve mal trafiğinde meydana gelen artışın gerekli kıldığı Trans-Kafkasya Ulaşım Koridoru'nun hayata geçirilmesi bakımından da Türkiye anahtar ülke durumundadır. Avrasya'nın karşısına tarihin çıkarmış olduğu yeni potansiyel ekonomik fırsat iyi değerlendirildiği takdirde, bu coğrafyada barış, istikrar, refah ve iş birliğinin kalıcı hâle getirilmesi mümkün olabilecektir.

Soğuk Savaş ertesini şartlar içinde dünyanın en duyarlı bölgelerini oluşturan Balkanlar, Karadeniz ve Akdeniz Havzaları, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu coğrafyasındaki gelişmeler, Türkiye'nin bu bölgelerdeki rollerine ve etkinliklerine yenilik ve hareketlilik getirmiştir. Bu coğrafyadaki oluşumlar, dünyanın ve Avrupa'nın geleceğinde belirleyici rol oynayacaktır. Türkiye bir yandan bu oluşumların yol açtığı sorumluluklarını bütün gücüyle yerine getirmeye, diğer yandan da yeni imkân ve fırsatlardan yararlanmaya çalışmaktadır.

Böylesine önemli ve geniş bir coğrafyada, Türkiye, etkinliğini ve belirleyici rolünü önümüzdeki yüzyılda da devam ettirme zorunluluğundadır. Balkanlarda, Orta Doğu'da ve Kafkasya'da barış ve istikrar sağlanmadıkça, Avrupa ve Asya'nın tam anlamıyla birbirine kenetlenmesi mümkün değildir. Türkiye'nin, Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslardaki ihtilâfları söndürme inisiyatiflerine katkısı, bu kenetlenmenin gerçekleştirilmesine yöneliktir⁹⁵.

---

⁹⁵ Beyaz .... , s.4

Türkiye çevresine barış, istikrar, demokrasi ve hoşgörü yansıtmak için büyük çaba içinde olan bir ülke durumundadır. Bu durum, yoğun emek, sabır ve enerjinin aynı anda birçok noktada odaklaşmasını gerektirmektedir. Türkiye'nin bu yöndeki istek ve gayreti yıllarca savunduğu ilkelerden, coğrafyasından ve bilinen tarihî gerçeklerden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin uyguladığı dış politika, hem yaşadığı özel coğrafyadaki jeostratejik, ekonomik ve kültürel gerçeklere, hem de Büyük Atatürk'ün koyduğu barışçı ilkelere dayanmaktadır.

Türkiye, dünyada ve bölgesinde güçlü, dünya ile her alanda bütünleşen, kendisine saygı duyulan, kendine güvenen, ağırlığı ve etkinliği ile bölgesinde barış ve istikrarın güvencesi olan, dostluğu ve iş birliği aranan bir ülkedir. Siyasî, sosyal, ekonomik ve askeri açılardan günümüzün de, geleceğin de en önemli ülkelerinden biridir.

Türkiye bir barış ve istikrar adası olma niteliğine ilâveten kaynaklarının zenginliği, demografik yapısı, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına saygıya dayanan demokratik, lâik rejimi, ekonomisinin dinamizmi, üretim kapasitesi, endüstrisinin rekabet gücü ile bir cazibe merkezi olarak içinde bulunduğu sancılı coğrafyanın barış, istikrar ve refah yönünde değişiminin itici gücü olabilir. Türkiye, bu yapısı ile bölgede örnek bir ülkedir ve değişen dünya konjonktüründe jeopolitik, jeostratejik ve ekostatejik konumu nedeniyle önemi giderek artmaktadır.

Türkiye, dünya ekonomileriyle bütünleşme bakımından, bir taraftan küreselleşme hareketleri içinde yer almış, diğer taraftan da ekonomik güç odaklarından Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA) ve Pasifik Bölgesi ile ticarî ilişkilerini sürdürmüş ve Avrupa entegrasyonu hareketine tam olarak katılma iradesini açıklamış bulunmaktadır⁹⁶.

Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında eskisinden daha farklı yapılanmalara doğru ilerleyen Avrupa kıtasıyla ilişkilerine yeni ve sağlam boyutlar kazandırmak arzusundadır. Türkiye'nin ulaştığı büyüme, üretim ve ihracat kapasitesi, bir tarafta ABD ve Pasifik Havzası, diğer tarafta Avrupa olarak ortaya çıkmaya başlayan ve küreselleşme sürecinin de etkisiyle ekonomik anlamda üç boyutlu bir görünüm arz etmeye başlayan dünyada, bu boyutların bizatihi içinde yerini almasını gerekli kılmaktadır.

---

⁹⁶ Beyaz .... , s.4 ; İlder Türkmen, **Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Ortamı Konulu Konferans**, İstanbul,1989.

Türkiye'nin Atlantik-Avrupa ve Avrasya kuşakları içinde özel bir konumu vardır. Batı toplumu ile bütünleşme hedefi güden, ayrıca İslâm âleminin demokratik, lâik ve çağdaş üyesi olan bir ülke durumundadır. Türkiye; Balkanlar; Kafkaslar ve Orta Asya'da Türkçe konuşan 200 milyonluk bir nüfusun da merkezinde bulunmaktadır. Başta Türk dilleri konuşan toplumlar olmak üzere, yeni bağımsız devletlerin örnek aldıkları bir model teşkil etmektedir. Türkiye, varlığı ve başarılarıyla, İslâmiyetle demokrasinin bağdaştığını; ekonomik, sosyal ve kültürel bir kalkınmanın demokratik bir ortamda da gerçekleştirilebileceğinin somut bir kanıtıdır. Dünyanın aradığı uzlaşmalar Türkiye'nin bünyesinde mevcuttur. Türkiye dış politikasında etkinliğini; bu bünyeden alan bir uzlaştırma, barıştırma ve iş birliğinde buluşturma işlevini sürdürme kararlılığındadır⁹⁷.

Türkiye, çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunan bölgesinde, siyasal barış ve güvenlik ortamının, siyasî ve ekonomik iş birliği potansiyellerini harekete geçirmek ve refahı yaygınlaştırmakla mümkün olabileceğine inanmaktadır. Bu nedenle gayretle küresel ve bölgesel plânda barış ve güvenliğe katkıda bulunmaya yönelmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesini müteakip ortaya çıkan tarihî fırsatları en iyi şekilde değerlendirmeye matuf iş birliği şemalarında, Türkiye öncü bir rol oynamakta ve model olma vasfı kazanmaktadır.

Avrupa güvenliğinin Balkanlar, Doğu Avrupa, Ortadoğu ve Kafkasya'da pekiştirilmesi, barış ve iş birliğinin güçlendirilmesi hedefleri ancak Türkiye'nin katılımıyla ve somut katkısı ile gerçekleştirilebilir. Türkiye uluslar arası ilişkilerde geçerli olması gereken çağdaş norm ve davranış kurallarının savunucusudur. Bunların global ve bölgesel düzeylerde yaşama geçirilmesi için her türlü çabayı göstermektedir. Türkiye'nin dışarıda izlediği siyasî hedeflerin bir yandan çevresindeki mevcut ve potansiyel ihtilâfların kontrol altına alınmasına, diğer yandan bölgesel entegrasyon ve iş birliği yoluyla kalıcı barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik olması tabiidir. Türkiye'nin bölgede oynadığı rolün temel felsefesini; ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, siyasî istikrarın tesisi ve bölge ülkelerinin dünya ile entegrasyonunun sağlanması hedefleri oluşturmaktadır. Türkiye bu anlayışla demokrasiyi, hoşgörüyü, hukuk devleti niteliklerini ve lâikliği çevresine yansıtmaktadır. Zira Türkiye bunları en iyi yapabilecek durumda bulunan nadir ülkelerden biridir ve bu konuda sorumluluklarını üstlenmektedir.

---

⁹⁷ Beyaz .... , s.4

Türkiye; demokrasi, temel haklar ve hukukun üstünlüğünden yanadır. Türkiye'nin mensup olduğu ideoloji, çağdaşlık ve medeniyet ideolojisidir. Türkiye, bunun dışında hiçbir ideolojinin mensubu veya yanında değildir⁹⁸. 21'nci asırda Türkiye'nin vizyonu; bölgesel zenginliklerini, entegre olma hedefi içinde olduğu Avrupa'ya taşıyan, küreselleşme olgusunu ileri götüren ve bu hareket içinde belli başlı bir rol sahibi olarak ortaya çıkan ve nihayet kalkınma ve iş birliği hamlelerinde barıştan yana ve öncü bir ülke olmaktır. Bu vizyon gerçekleştirme yolundadır. Balkanlardan Orta Asya'ya kadar Türkiye'nin önünde yeni ufuklar açılmış, yepyeni iş birliği ve dayanışma imkânlarına kavuşulmuştur. Bu anlayışla Türkiye, dışarıya daha fazla açılmakta ve coğrafî uzaklığın önemli olmadığı günümüz dünyasında, Uzak Doğu'dan Lâtin Amerika'ya kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde dostlar, pazarlar ve yeni ilişki ağları aramakta, kısaca bir dünya devleti olma yolunda hızla ilerlemektedir.

Türkiye, sorumluluklarının bilincinde olarak, kendisini 21'nci yüzyılda üstleneceği role hazırlamaktadır. Zira Türkiye, lâik ve demokratik rejimiyle bir model ülkedir ve bu niteliklerini 21'nci yüzyılda da korumaya devam edecektir. Ayrıca Türkiye, yeni yüzyılda çok taraflı bir ekonomik ilişkiler ağının merkezi hâline gelecektir. Öte yandan Türkiye, doğu ile batı arasında çeşitli açılardan başarıyla ifa ettiği köprü vazifesini, 21'nci yüzyılda daha etkin biçimde sürdürecektir⁹⁹.

2. TÜRKİYE'NİN AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI İLE BARIŞ İÇİN

ORTAKLIK VE AVRUPA- ATLANTİK KONSEYİNE BAKIŞI

2.1. Türkiye'nin Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT)'e Bakışı

II. Dünya Savaşından sonra iki ayrı bloğa ayrılan Avrupa'da Sovyetler Birliğinin tehdidine karşı 1949 yılında kurulan NATO' ya karşı SSCB de bir arayış içine girmiştir. Bu bağlamda SSCB Dışişleri Bakanı Molotov, Varşova Paktının kurulmasından önce, 1954 yılında, Avrupa'daki mevcut statükoyu muhafaza etmek ve bir " Avrupa Ortak Güvenlik Antlaşması " oluşturmak maksadıyla bütün Avrupa devletlerinin katılacağı bir ortak güvenlik sistemi kurulmasını önermiştir. Bu önerisinde Molotov, Amerika Birleşik Devletleri'nin görüşmelere sadece gözlemci olarak katılmasını istemiştir. Avrupa güvenliği konusunda ilk kez ortaya atılan böyle bir önerinin, Doğu-Batı ilişkilerinin her geçen gün tırmandığı soğuk savaş döneminde gerçekleşmesi mümkün olmamıştır.

---

⁹⁸ Beyaz .... , s.5

⁹⁹ Beyaz .... , s.6

1960'lı yıllarda yaşanan sınırlı yumuşama döneminden sonra, 1971 yılı sonlarında Berlin konusunda SSCB ile Batı arasında bir anlaşmaya varılması ve Sovyetlerin barış içinde bir arada yaşama politikasını izlemeye başlaması soğuk savaş koşullarında başlayan iyileşmeyi daha da hızlandırmıştır. Aynı dönemde ABD ve SSCB arasında stratejik silahların sınırlandırılmasına ilişkin SALT-1 anlaşmasının imzalanması sonucunda meydana gelen yumuşama ortamı Avrupa da güvenlik ve istikrar yönünden olumlu bir adım oluşturmuştur. Bu durum NATO ile Varşova Paketi (VP) arasında Ortak Avrupa'daki kuvvetlerde indirimi öngören karşılıklı ve dengeli Kuvvet indirimleri görüşmeleri ile Avrupa düzeyinde bir Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansının toplanabilmesine olanak sağlamıştır.

Avrupa'da güvenlik ve işbirliği ile ilgili ilk toplantı 15 Ocak 1973 tarihinde Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de yapılmıştır. 22 Kasım 1972 günü başlayan toplantıya Arnavutluk dışındaki 33 Avrupa ülkesi, ABD ve Kanada'nın temsilcileri katılmıştır. 8 Haziran 1973 'e kadar süren bu toplantı sonunda kabul edilen " Tavsiye Kararları ", konferansın daha sonraki aşamalarda nasıl yürütüleceğini belirlemiş, ayrıca usul kurallarını saptamıştır. Bu kurallardan en önemlisi bu gün de bazı istisnalar dışında geçerliliğini sürdüren " oybirliği" kuralıdır¹⁰⁰.

Hazırlık çalışmalarında kabul edilen " Tavsiye Kararlarına" göre konferansın ilk dönemi Dışişleri Bakanları düzeyinde Helsinki'de 3-7 Temmuz 1973 tarihlerinde toplanmıştır. Bu toplantıda alınan kararlar sonucu, konferansta alınacak kararlara esas teşkil etmek üzere ikinci toplantı Büyükelçiler düzeyinde 18 Eylül 1973 tarihinde Cenevre'de başlamış ve çalışmalar 21 Temmuz 1975'de tamamlanmıştır. Hazırlık çalışmaları 2 yılı aşkın bir süre devam eden konferans 1 Ağustos 1975 tarihinde Helsinki Nihai Senedi'nin hükümet başkanları tarafından imzalanması ile hayata geçmiştir. Bu zirveye BM Genel sekreteri de iştirak etmiş ayrıca Akdeniz devletlerinden Cezayir, Mısır, İsrail, Fas, Suriye ve Tunus da üye olmayan devletler statüsünde katılmışlardır¹⁰¹.

---

¹⁰⁰ Helsinki Nihai Senedi, Paris Sözleşmesi, AGİT Kopenang Kriterleri ve İstanbul Zirvesi , Deniz Harp Akademisi Yayınları, İstanbul,2004.s. 16.

¹⁰¹ Helsinki Nihai Senedi, Paris .... , s. 13.

AGİK'in kuruluş nedeni; Soğuk savaş sonrası Avrupa'da doğu-batı arasında güven ya da işbirliğini arttırarak insan hakları, güvenlik, ekonomik ve demokrasi alanlarında bir diyalog ve yakınlaşma sağlamaktır. Bu belge, bir iyi niyet belgesi, bir diyalog aracıdır. Aynı zamanda devletlerin kendi içlerinde ve birbiriyle olan münasebetlerinde göz önüne alacakları esasları belirleyen bir kurallar dizisidir. Bu belgede tespit edilen kurallara katılımcı devletleri uymaya zorlayan herhangi bir hüküm olmamakla beraber, bu belgenin ilgili devletlerce imzalanması " devlet sözü" kavramıyla özdeşleşmiş ve bütün devletlerin bu kurallara uyacağı varsayılmıştır.

Helsinki Nihai Senedi, Doğu ve Batı arasında o günün koşulları içinde ulaşılmış olan dengenin siyasi düzeyde istikrarlı bir biçimde sürdürülmesinin koşullarını saptayan, başka bir deyişle özünde nükleer dehşet dengesinin bir ürünü olan yumuşamanın oyun kurallarını belirleyen bir belgedir. Söz konusu siyasi denge iki ana unsura dayanmaktadır. Birincisi; 2nci Dünya Savaşı sonunda Avrupa'da yaratılan statükonun siyasi yönden kabulü, ikincisi ise Doğu-Batı ilişkilerinde yumuşamanın insani boyutunun da geliştirilmesi gereğinin kabul edilmesidir. Diğer taraftan, Helsinki Nihai Senedi esas itibariyle Doğu-Batı blokları ile katılımcı devletlerin kendi aralarında vukuu muhtemel bir çatışmayı önleyecek kuralları da tespit etmiştir. Çatışmanın önlenmesi, katılımcı devletleri hem bloklar arası hem de kendi aralarında çıkabilecek anlaşmazlıkları barışçı yollar ile çözme imkânı yaratacağından, Avrupa'nın tam ve sürekli bir barış ortamında yaşamasına imkân vermiştir. Helsinki Nihai Senedinin imzalanmasını müteakip katılımcı devletler varılan sonuçların takibi maksadıyla belirlenecek bir takvim dâhilinde " İzleme Toplantıları " yapılmasına karar vermişlerdir.

Paris Şartı ile başlayan AGİK'teki kurumsallaşma çabaları 1992'de Helsinki ve 1994 Budapeşte Zirvelerinde kabul edilen belgeler ile daha da geliştirilmiştir. 1990'daki Paris Zirvesi Merkezi ve Doğu Avrupa'daki değişikliklerin tescil ve soğuk savaşın ve bölünmüşlüğün sona erdiğini ilan etmiş olmakla beraber, daha sonra SSCB'nin çökmesinin doğurduğu sorun ve belirsizliklerin çatışmalara yol açmasının önlenmesi, diğer bir ifade ile "Değişimin Yönetimi" görevi 1992 Helsinki Belgesi ile AGİK'e verilmiştir. 1992 Helsinki Belgesi AGİK'e erken uyarı, çatışma önleme ve bunalım yönetimi gibi iddialı görevler yüklemektedir. Aynı belge ile AGİK içinde bir Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği ve Genel Sekreterlik postları kurulmuştur. Böylelikle AGİK Soğuk Savaş sonrası dönemde geçerli olacak düzenin oluşturulmasına katkıda bulunacak başlıca uluslararası kuruluşlardan birisi haline getirilmiştir¹⁰².

---

¹⁰² Helsinki Nihai Senedi, Paris .....,s. 13.

Bu suretle kurumsallaşan AGİK'in AGİT adını alması ise 1994 Budapeşte Zirvesinde kararlaştırılmıştır. 1994 Budapeşte Belgesi AGİT'in işbirliği ve ortaklık esasına dayanacak yeni bir geleceğin yaratılmasında ve Avrupa'da istikrar ve güvenliğin kurulmasında merkezi bir rol oynamasını öngörmüş ve AGİT'in güçlendirilmesini hedef almıştır. Budapeşte Belgesi AGİT'in erken uyarı, çatışmaları önleme ve bunalım yönetimde bir numaralı araç olarak nitelendirilmiştir. Belge Yukarı Karabağ'a bir barış gücü misyonu gönderilmesi imkânını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu zirvede "Güvenliğin Politik Askeri Veçheleri Konusunda Davranış ilkeleri Rehberi" isimli bir ek belge de kabul edilmiştir.

Türkiye, coğrafi alanı ve üye sayısı bakımından Avrupa-Atlantik örgütlerinin en kapsamlısı olan AGİT'e kuruluşundan beri önem vermekte ve AGİT'in gelişmesine aktif katkıda bulunmaktadır. Varşova Pakti'nin ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan gelişmeler, AGİT'in Türkiye için önemini daha da artırmıştır. AGİT; kapsamlı bir güvenlik konseptine sahip olup, ilgisi sadece güvenlik alanıyla sınırlı kalmamaktadır. Başta insan hakları ve demokratikleşme olmak üzere, çevre konularından ekonomik meselelere kadar uzanan geniş bir yelpaze, AGİT'in uğraş alanına girmektedir.

AGİT'te insan hakları konusu, başlangıcından beri önemli olmuş, hatta Batı, Doğu Blok'unun insan hakları konusunda AGİT yoluyla zorlamış; totaliter Rejimlere karşı bu mücadelede kullandığı en önemli araçlardan biri AGİT olmuştur. İnsan hakları, bu gün de AGİT'de aynı öneme sahiptir. İşte Türkiye'ye, AGİT içinde sorun çıkarıcı konu da, özellikle son yıllarda uluslararası örgütlerde karşımıza çıkan insan hakları ihlalleri, azınlık sorunları gibi konulardır. AGİT'e, teşkilatın kurulduğu 1975 yılında giren Türkiye; 1975 Helsinki Nihai Senedi'ni, 1990 Paris Şartı'nı, 1991 Ulusal Azınlıklar Toplantısı Bildirisi'ni ve 1991 Moskova Bildirisi'ni imzalamış ve bu bildirimler ile insan hakları konusunda özgür iradesi ile egemenliğini sınırlandırmıştır¹⁰³.

AGİT'in temel işlevi çatışmaların önlenmesi alanında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda AGİT, erken uyarı, çatışmaların önlenmesi, kriz idaresi ve çatışma sonrası rehabilitasyon gibi bir çatışmanın tüm safhalarında önleyici diplomasi araçlarına başvurmaktadır. Bu nitelikleriyle AGİT, demokrasi ve istikrar içinde tüm bölgenin refah düzeyinin artırılması ve iş birliğinin geliştirilmesi için özel bir role sahiptir.

---

¹⁰³ Dünya'da Yeni Güvenlik ..... ,s.86.

AGİT sürecinde başlangıcından itibaren aktif bir şekilde yer alan Türkiye, örgütün 18-19 Kasım 1999 tarihlerinde, İstanbul'da düzenlenen zirvesine ev sahipliği yaparak, AGİT'E verdiği önemi bir kez daha vurgulamıştır¹⁰⁴.

2.2. Türkiye'nin Barış İçin Ortaklık (BİO) Ve Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK)'ne Bakışı

NATO'nun iş birliği ve ortaklığa dayalı yeni güvenlik anlayışı doğrultusunda başlayan dış adaptasyon süreci çerçevesinde, 1991 yılında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) kurulmuştur. Ocak 1994 ayında Brüksel'de yapılan KAİK Zirvesi'nde, Avrupa'da güvenlik ve istikrarı güçlendirmek amacıyla yeni bir girişim başlatılmış, "Arzulu ve Ehil" KAİK ve AGİT ülkeleri, "Barış İçin Ortaklık (BİO)" adıyla yeni ve şümulü bir iş birliği programına davet edilmiştir. BİO zaman içinde başarısını kanıtlamış ve Avrupa-Atlantik Güvenlik Mimarisi'nin temel unsurlarından biri haline gelmiştir.

BİO'nun uygulamasında kaydedilen başarıyı dikkate alan müttefik ve ortaklar 1997'de Madrid'de gerçekleştirilen zirvede bu girişimin daha da güçlendirilmesi doğrultusunda karar almışlardır. Bu çerçevede, KAİK'in yerini almak üzere güvenlik ve savunma konularında bir danışma forumu niteliğini taşıyan AAOK oluşturulmuştur, iş birliğinin pratik boyutunun geliştirilmesini teminen, 1999 yılında yapılan NATO Washington Zirvesi'nde "21'nci Yüzyıl İçin Bir Ortaklığa Doğru, Güçlendirilmiş ve Daha Operasyonel Hale Getirilmiş BİO" raporu kabul edilmiştir¹⁰⁵.

Türkiye, BİO ve AAOK'nın Avrupa Güvenlik Mimarisi'nin önemli bir unsuru haline geldiği görüşündedir. Türkiye, BİO'nun güçlendirilmesi ve AAOK'nın oluşturulması yönündeki çalışmalara başından beri aktif biçimde katılmıştır. Öte yandan, Türkiye dinamik bir süreç olan BİO'nun gösterdiği hızlı gelişimin ortaklar arasında ayrım yaratmamasının önemini de vurgulamaktadır. Ayrıca Türkiye, BİO'yu Balkan, Kafkas ve Orta Asya Ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmekte bir vasıta olarak görmekte, desteklemekte ve aktif olarak iştirak etmektedir. Bu kapsamda Karadeniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) Nisan 2001'de İstanbul'da ilgili ülkelerin Dışişleri Bakanlarınca imzalanmıştır¹⁰⁶.

---

¹⁰⁴ Ö.K. Pamukçu, **İnsan Hakları Konusunda Uluslar arası Örgüt ve Devlet İlişkisi:AGİT-Türkiye**, s.56-57

¹⁰⁵ **Beyaz ....**, s.14

¹⁰⁶ Çomak," **Yeni Bir Çağ .....**" , s. 115.

Türkiye, genel anlamda Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesine, özel anlamda da iyi komşuluk ilişkilerine katkıda bulunacağı inancı nedeniyle, BİO' ya daha operasyonel bir rol kazandırılmasına ve BİO içinde bölgesel pratik iş birliğinin geliştirilmesine özel önem atfetmektedir. Bölgesel iş birliğinin "Bölge-selleşmeye" yol açmamasının dikkate alınmasının gerektiğine de işaret etmektedir.

Türkiye'nin girişimiyle kurulan Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü (GAÇBG) ve Ankara'da 1998 yılında faaliyete geçen BİO Eğitim Merkezi (BİOEM) Türkiye'nin bölgesel iş birliğine somut katkılarının örnekleridir.

Türkiye, ayrıca, ittifak içinde bölgesel iş birliğinin siyasî-askerî ölçütlerine ilişkin görüşmelerde, BİO'nun genel felsefesiyle daha uyumlu olarak, "Güvenliğin Bölünmezliği", "Yeni Nüfuz Alanları ve Bölünmelerin Oluşmasının Engellenmesi" ilkelerinin önemini de dile getirmektedir.

Bu yaklaşım doğrultusunda, Türkiye, güvenlik konusunda Balkan ülkeleri arasında bölgesel iş birliğine de özel önem atfetmektedir. Bu bağlamda, NATO ve BİO üyesi Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Savunma Bakanları'nın 1997'den beri devam eden SEDM (South Eastern Europe Defence Ministrials) toplantılarının yararlı bir istişari süreç olduğu görüşündedir¹⁰⁷.

3. TÜRKİYE'NİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE BARIŞI KORUMA FAALİYETLERİNE BAKIŞI

Türkiye'nin Birleşmiş Milletlerin (BM) hedeflerine ve uluslar arası arenada barış ve refahın sağlanması yönündeki çabalarına yaptığı katkılar sürmektedir. Öte yandan, diğer kuruluşlar gibi BM de, yeni uluslar arası koşullara kendisini uyarlamak için çaba harcamaktadır. Bu çerçevede, tüm insanlığın ortak özlemi olan evrensel barış ve refahın sağlanmasında arzu edilen etkinlikte rol oynamak için, bir dizi reformun gerçekleştirilmesi BM'nin gündeminde bulunmaktadır. Türkiye, BM Genel Sekreteri'nin bu amaca ulaşmak için göstermekte olduğu reform çabalarına destek vermektedir. Türkiye bu kapsamda kuruluş çalışmaları devam eden BM Hazır Barış Gücü'ne bir Tabur Görev Kuvveti ile katılmayı taahhüt etmiş ve BM'ye gerekli başvuruda bulunmuştur.

---

¹⁰⁷ Beyaz .... , s.14

Uluslar arası barışın ve istikrarın korunmasında bütün ülkelerin sorumluluğu bulunduğu inanan Türkiye'nin güvenlik politikasında, genel anlamda barışı korumayla irtibatlı faaliyetlere katılım önemli bir yer tutmaktadır. Yarım asırlık BM tarihi boyunca barış ve güvenliğin korunması ve sosyoekonomik alanlarda tüm insanlığın daha da iyiye gitmesi için sarf edilen çabaları destekleyen Türkiye, BM Barış Güçlerine ve BM Barışı Koruma Faaliyetlerine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu çerçevede, Türkiye'nin BM Barış Güçlerine katkısı, tugay seviyesindeki bir birlikle Kore Savaşına katıldığı 1950 yılında başlamış ve Türk Silâhlı Kuvvetleri, 1988'den bu yana çeşitli gözlemcilik görevleri ile barışı destekleme harekâtına aktif olarak iştirak etmiştir. Geçmişte;

-UNIIMOG (United Nations Iran Iraq Military Observer Group),

-UNOSOM (United Nations Operation in Somalia),

-UNTAES (United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Sirmium) ve belgeler kabul edilmiştir¹⁰⁸.

Türkiye, AGİT'in çatışmaların önlenmesi ve çatışma sonrası rehabilitasyon alanlarında Bosna-Hersek'te ve diğer bölgelerde yürüttüğü çalışmalarını takdirle karşılamakta ve bunlara katkıda bulunmaktadır.

Türkiye, ayrıca, Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından Sovyetler Birliği'nden ayrılan yeni cumhuriyetlerin ortaya çıkmasından sonra, AGİT'in bu bölgeye yönelmesini, güvenliğin bölünmezliği ilkesi doğrultusunda istikrarın tesisi, iş birliğinin geliştirilmesi, demokratik mekanizmalar aracılığıyla bu bölgede AGİT ilke ve yükümlülüklerinin uygulanması, bölgenin serbest piyasa ekonomisine geçişi ve demokratik reformların yapılmasına yardımcı olarak, bölgenin küresel entegrasyonuna katkı sağlamasını da desteklemektedir¹⁰⁹.

---

¹⁰⁸ Beyaz ....., s.16.

¹⁰⁹ Beyaz ....., s.14.

4. TÜRKİYE , NATO, AGSK ve AOGSP

3 Haziran 1996 tarihinde Berlin'de yapılan NATO Bakanlar Konseyi'nde AGSK'nın (Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği) NATO içinde geliştirilmesine karar verilmiştir. 23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında Washington'da yapılan NATO Zirvesi'nde NATO'nun Stratejik Kavramı onaylanmıştır. 10-11 Aralık 1999 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB Helsinki Zirvesi'nde AOGSP (Avrupa Ortak Güvenlik Savunma Politikası) onaylanmıştır. 15 Aralık 1999 tarihinde düzenlenen NATO Dışişleri Bakanları Konsey Toplantısı'nda; NATO'nun AGSK'nın geliştirilmesi çalışmalarında Washington Zirvesi'nde alınan kararların temel oluşturduğu, AGSK'nın geliştirilmesinin NATO'nun öncelikli rolünü etkilememesi gerektiği ve bu gelişmelerin AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin tam katılımı olmadan gerçekleşmeyeceği vurgulanmıştır. 19-20 Haziran 2000 tarihleri arasında Feira'da yapılan AB Zirvesi'nde AOGSP bağlamında, bir başkanlık raporu ile raporun ekini oluşturan "NATO-AB ilişkileri" ve "katılım" konularında AB'nin öngördüğü ilkeleri belirleyen iki rapor benimsenmiştir. 13 Kasım 2000 tarihinde Marsilya'da yapılan AB Bakanlar Konseyi toplantısında BAB ile AB ve ilgili ülkeler arasındaki mevcut politik diyalogun sona erdirilmesi ve BAB'ın çalışma gruplarının bir geçiş dönemi sonunda söndürülmesi kararı verilmiştir¹¹⁰.

7-9 Aralık 2000 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB Nice Zirvesi'nde askeri yeteneklerin geliştirilmesi konusu incelenmiş ve 20 Kasım 2000 tarihinde gerçekleştirilen Yetenek Taahhüt Konferansı'na atıfla, AB üyesi olmayan ülkelerin katkılarının memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir. 5-6 Aralık ve 14-15 Aralık 2000 tarihlerinde yapılan NATO'nun Savunma ve Dışişleri Bakanları toplantılarında NATO; Washington Zirvesi ve daha sonra düzenlenen Brüksel ve Floransa Dışişleri Bakanları toplantılarında ortaya konulan çerçeve dâhilinde AB'nin NATO imkân ve yeteneklerinden yararlanabileceğini ve bu yöndeki çalışmaların sürdürüldüğünü açıklamış, ayrıca Dışişleri Bakanları toplantısında NATO-AB arasında ihdas olunacak kalıcı kurumsal düzenlemelerin oluşturulması için gerekli hazırlıklara başlanması için Konsey'e talimat vermiştir.

---

¹¹⁰ Beyaz ...., s.8-9.

4.1. Türkiye Ve AGSK

23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında gerçekleştirilen NATO Washington Zirvesi'nde; 3 Haziran 1996 tarihinde yapılan ve NATO içinde AGSK'nın geliştirilmesine imkân veren NATO Bakanlar Konseyi'nin Berlin'de yapılan toplantısına ve alınan kararlara değinilmekte ve özellikle "AB'nin, NATO'nun olayın bütününde yer almadığı durumlarda, karar verebilmek ve askeri eylemi onaylayabilmek için özerk hareket edebilme yeteneğine sahip olma kararlılığı" vurgulanmaktadır. Ayrıca Zirvede, NATO tarafından 1996'da Berlin'de alınan karar ve bunu takiben alınan diğer kararlar doğrultusunda NATO içinde AGSK'nın geliştirilmesine devam edilmesi benimsenmiş ve bu sürecin NATO, BAB ve uygun olduğunda AB ile yakın işbirliği ile gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Ancak bu kararlar verilirken Türkiye gibi AB üyesi olmayan Avrupalı NATO ülkelerinin BAB 'da, kazanmış olduğu müktesebatın korunması ve NATO-AB düzenlemelerinin NATO-AB arasındaki mevcut yapının üzerine tesis edilmesi kabul edilmiştir. Washington Zirvesi'nden sonra yapılan tüm NATO Bakanlar Konseyi toplantılarında bu yönde kararlar alınmıştır¹¹¹.

Washington Zirvesi'nde "AB başkanlığında yürütülecek operasyonlarda, operasyonların askeri planlamasına katkıda bulunacak NATO planlama yeteneklerine ulaşımın garanti edilmesine" imkân sağlanmıştır. Bu kapsamda AB, AGSK sürecinde kurulacak düzenlemelerle NATO'nun harekât ve kuvvet planlama yeteneğinden sürekli ve kesintisiz bir biçimde yararlanmak istemektedir.

AB, bu imkâna kavuşunca, kendi belirleyeceği öncelikler ve hedefler çerçevesinde icra edeceği tüm harekâtların askeri/teknik planlama ve hazırlıklarını NATO'ya yaptırabilecek, kendisi sadece siyasi girdileri verebilecektir, 3-4 Haziran 1999 tarihlerinde yapılan AB Köln Zirvesi'nde NATO imkân ve yeteneklerinin kullanılmasına ilişkin Washington Kararları tekrar edilmiş, AB operasyonlarına katılım meselesinde ise AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikle üçüncü ülkelerle aynı kategoride değerlendirilmiştir.

Köln Zirvesi kararlarında özetle, Washington'da NATO imkân ve yeteneklerinin kullanımı ile AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin AB operasyonlarına katılımı konusunda kurulan ilişki dikkate alınmamıştır. Türkiye'nin AB üyesi olmadan AB'nin AGSK kapsamındaki tüm faaliyet ve kararlarına katılamayacağı bilinmektedir.

---

¹¹¹ Çomak, "Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP", *Jeopolitik Dergisi*, sayı.3, İstanbul,2002, s.62.

Ancak NATO imkânlarının kullanıldığı bir AB harekâtı ile fiilen kuvvet vererek iştirak edeceği AB harekâtının karar mekanizmasına katılmak istemesi de doğal bir yaklaşımdır. AB ülkelerinden bazıları AB'nin AGSK boyutu içindeki Türkiye'nin yerinin BAB'da olduğu gibi zaman içinde geliştirilebileceğini ileri sürmektedirler. AB bu şekilde BAB'ın NATO'dan kazandıklarını ötesinde haklar elde etmek istemektedir. AB'nin amacı ilave bir harcamaya gitmeden yeni güvenlik mimarisini NATO'nun mevcut imkânları üzerine kurmak istemektedir.

Türkiye AB'nin AGSK çerçevesinde yapılacak operasyonların planlaması aşamasında NATO imkân ve yeteneklerinden sınırsız erişim konusuna karşı çıkmaktadır. Türkiye bu yöndeki iradesini 14-15 Aralık 2000 tarihlerinde icra edilen NATO Dışişleri Bakanları toplantısında ABD'nin baskılarına rağmen sürdürmüş ve tutarlı politikasından ödün vermemiştir¹¹². Güvenlik konularında AB'ye güvenmeyen Türkiye, güvenliğini ilgilendiren bölgesel bir çatışmaya AB'nin müdahale etmesinin garantisinin olmadığını ve karar alma mekanizmalarına katılmaması durumunda kendi güvenliği ile ilgili durumlarda yalnız kalabileceği kaygısını taşımaktadır¹¹³.

7-9 Aralık 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen AB Nice Zirvesi'nde; AB'nin genişlemesi ile ilgili olarak gerekli hukuki zemin oluşturulmuş, Zirve sonucunda hazırlanan Antlaşma taslağı incelendiğinde, AB'nin 2010 yılına kadar olan genişleme perspektifi içerisinde Türkiye'nin yer almadığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda AB'nin AGSK ile NATO içinde oluşturacağı güvenlik şemsiyesinin Türkiye'yi ne ölçüde etkileyebileceği ve/veya ne ölçüde yaralandırabileceği belirlenmemektedir.

AB, AGSK kapsamında NATO'nun imkân ve yeteneklerinden sınırsız bir erişim hakkına kavuşturulması durumunda Havadan erken uyarı ve kontrol sistemleri (AWACS) ile Havadan erken uyarı (AEW) sistemlerinden yararlanabilecektir. NATO'nun sahip olduğu bu imkânlara sahip olabilmesi için AB'nin savunma harcamalarını önemli bir ölçüde arttırması gerekmektedir. Türkiye, BAB'da kazandığı müktesebatın da dikkate alınarak gelecekteki AB operasyonlarında BAB'da kendisine tanınan ortak üyelik benzeri bir 'statünün' kendisine verilmesinin talep etmektedir. Bu durumda bir uzlaşma olmadığı takdirde AB'nin AGSK kapsamında NATO'nun imkân ve yeteneklerinden 'sınırsız erişim' yaklaşımının her bir operasyon için ayrı ayrı değerlendirilmesini istemektedir.

---

¹¹² Reşat Turgut, **AGSK, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 2001, s.183.

¹¹³ Yavuz Gökalp Yıldız, **Yeni Güvenlik Anlayış ve Arayışları, Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 2001, s.283

7-9 Aralık 2000 tarihleri arasında yapılan AB Nice Zirvesi'nde alınan kararlar gereğince AB'nin "savunma ve güvenlik konularında karar ve eylem özerkliği kapasitesine" sahip olması öngörülmektedir Türkiye, günümüzde Petersberg Görevleri 'nin içeriğine giren krizlerde ve AB tarafından yürütülecek operasyonlarda NATO'nun imkân ve yeteneklerinin kullanılması halinde kararların alınması sürecine katılmayı istemektedir. BAB'daki kazanımları da dikkate alınarak AB'ye tam üyelik statüsü kazanılmadan AB operasyonlarında tam rol oynama seçeneğinin Türkiye'ye verilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Buna benzer bir yaklaşım BAB'da benimsenmiştir.15 Nisan 1997 tarihinde BAB Bakanlar Konseyi Türkiye ve Norveç'in NATO imkân ve yeteneklerinin kullanıldığı BAB harekâtlarındaki karar verme mekanizmasına "tam üye hakları" ile katılımı kabul etmiştir¹¹⁴.

24 Nisan 1999'da yayınlanan Washington Zirvesi'nde yayınlanan Bildiri'nin 9'uncu maddesi; AB'nin NATO'nun olayın bütününde yer almadığı durumlarda; karar verebilmek ve askeri eylemi onaylayabilmek için "özerk hareket edebilme" yeteneğine sahip olduğunu öngörmektedir. AB, esas itibari ile AGSK süresince kurulacak düzenlemeler ile NATO'nun harekât ve kuvvet planlama yeteneğinden sürekli ve kesintisiz bir biçimde yararlanmak istemektedir. Aynı zamanda bu bildiri AB'ye NATO'nun imkân ve yeteneklerine "güvenceli" ve "sürekli erişim" hakkı vermektedir. AB, bu imkân ve yeteneğe kavuşunca kendi belirleyeceği öncelikler ve hedefler çerçevesinde icra edeceği tüm harekâtların askeri / teknik planlama ve hazırlıklarını NATO'ya yaptırabilecek ve kendisi sadece siyasi girdileri verecektir. Böylece bütün müttefiklerin müştereken oluşturdukları NATO operasyonel ve kuvvet planlama yetenekleri bir anlamda hem 19 NATO üyesine hem de AB'ye ayrı kullanılabilir ya da erişilebilir durumuna gelebilecektir. AB, diğer taraftan AB üyesi olmayan¹¹⁵ ancak AB'nin Avrupa'da icra edebileceği harekâtlarda güvenliği etkilenebilecek Avrupalı müttefiklere kendi mekanizmalarında hiç yer vermemekte ve bu ülkelerle seyrek aralıklarla dayanışmalarda bulunmayı öngörmektedir. AB bir anlamda NATO'nun imkân ve yeteneklerinden "güvenceli" ve "sürekli erişim" kapsamında "sınırsız" bir biçimde sürekli olarak yararlanabilmeyi, ancak AB üyesi olmayan NATO üyelerinin tutum ve isteklerini her zaman dikkate almak zorunda kalmamayı arzulamaktadır. Bu yaklaşım Washington Zirvesi'nde varılan mutabakata uymamaktadır. AB üyesi olmayan NATO üyesi Avrupalı Müttefiklerin bu konumu "katılım" olarak adlandırılmaktadır.

---

¹¹⁴ Çomak, "Türkiye, NATO, ...", s.63

¹¹⁵ AB üyesi olmayan NATO Ülkeleri şunlardır; İzlanda, Norveç, Türkiye'dir. AB üyesi olup da, NATO üyesi olmayan Ülkeler ise; Avusturya, Finlandiya, İsveç ve İrlanda'dır. : <http://www.nato.int>

Türkiye, Washington Bildirisi ile AB'nin NATO'nun imkân ve yeteneklerine "erişim"deki öngörülen "haklar" ile AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyesi ülkelerin kararlara katılımındaki garanti edilmiş katılım arasında bir dengenin kurulmasını istemektedir. Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından bu dengenin korunması gerektiği değerlendirilmektedir.

Türkiye, bu nedenle AB'nin NATO'nun imkân ve yeteneklerine "sınırsız erişim" olarak öngörülen haklara otomatik olarak yönelmesini kabul etmemektedir. Türkiye, her bir kriz ayrı ayrı değerlendirme yapılmasına, her bir görev için karar alma sürecine katılımının kabul edilmesinin ve bu şekilde NATO Bakanlar Konseyi'nde gerekirse alınabilecek kararı etkileyebilecek bir yaklaşımı ve mekanizmayı savunmaktadır. AB'nin, NATO'nun AB üyesi olan ve olmayan ülkeler arasında ayrı ayrı yaklaşım içinde bulunması ve NATO'nun imkân ve yeteneklerinden "sınırsız erişim" statüsünde yararlanabilmesi henüz uygulamaya sokulamamıştır. NATO'nun 23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında gerçekleştirilen Washington Zirvesi'nden sonra; NATO'nun kabul etmediği, ancak AB'nin müdahale etmek istediği bir krizde, AB'nin istekte bulunması ve Kuzey Atlantik Konseyi'nin her bir durum için ayrı ayrı değerlendirme yapması ve onay vermesi halinde, NATO'nun imkân ve yeteneklerinin AB operasyonları için tahsis edilmesi esas geliştirilmiş ve geliştirilen bu esas AB'ye önerilmiştir. AB'nin bu öneri konusundaki gelecekteki yaklaşımı; AB üyesi olmayan NATO üyesi olarak Türkiye-AB ilişkilerini gelecekte belirleyici etkisi olabileceği tahmin edilmektedir.

19-20 Haziran 2000 tarihleri arasında Portekiz'in Feira kentinde yapılan AB Zirvesi'nde AOGSP bağlamında "NATO-AB ilişkileri" ve "katılım" konularında AB'nin öngördüğü iki rapor kabul edilmiştir. AB, danışmalar için AB+15 ve 15+6 forumunu kabul etmiştir. AB, oluşturduğu AB+15 ve AB+6 karma forum (toplantı)ları ile bu katılımcı yapısını daha da zenginleştirmiştir. Türkiye, AB'nin ortaya koyduğu AB+6 oluşumunun sürekli olmasını, savunma ve güvenliğe ilişkin günlük çalışmalarını da içermesini istemektedir. Bu şekilde Türkiye günlük danışmalarda 15 AB üyesinin kararlarını bloke etme hakkı olmaksızın katılma hakkına sahip olmak suretiyle katılımcılığın daha da geliştirilmesini savunmaktadır. Bu istem aynı zamanda Türkiye'nin BAB'da elde ettiği kazanımlarla ve haklarla uyumlu bulunmaktadır. Ancak AB, AB+15 formunu temel (esas) olarak belirlemiş, AB+6 forumunu ise istisnai olarak kabul etmiştir. Bu uygulama ile AB, AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyesi ülkeler ile AB adayı (NATO üyesi ülkeler hariç) ülkeleri aynı kategoride değerlendirmiştir. Böylelikle Türkiye, Avrupa savunmasında ve güvenliğinde kayda değer sorumluluğu olmayan Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Estonya gibi ülkelerle eşdeğer düzeyde tutulmuştur¹¹⁶.

---

¹¹⁶ Çomak, "Türkiye, NATO, ..." , s.64.

4.2. Türkiye ve AOGSP

AOGSP kapsamında Avrupa'da güvenlik ve savunma konularında yapılacak girişimlerin ve öngörülecek gelişmelerin NATO ile uyumlu ve paralel yürütülmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Avrupa güvenliğinin artırılması ve daha geçerli ve güvenilir bir yapının kurulması NATO açısından da gözetilmesi ve dikkate alınması gereken önemli bir gelişmedir. Güçlü bir Avrupa güvenlikle savunmasını öngören AB ile NATO'nun iki hatlı (paralel) bir gelişim sürecinde olmaları gerektiği ABD tarafından ileri sürülmektedir¹¹⁷.

ABD, daha güçlü bir Avrupa güvenlik ve savunmasının sağlanmasında AB'nin kullanacağı veya sahip olması gereken imkân ve yetenekler konusunda açıklık istemektedir. Bu konuda ABD, bu girişimlerde NATO'nun planlama sürecine dâhil olunmasını istemekte ve NATO ile paralel bir gelişimin Savunma Yetenekleri Girişimi (Defence Capabilities Initiative-DCI) anlayışı çerçevesinde yürütülmesini benimsemektedir. Savunma Yetenekleri Girişimi, 23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında Washington'da yapılan Kuzey Atlantik Konseyi toplantısında yayınlanmıştır. Bu Girişim, yeteneklerin yeni güvenlik ortamına uyarlanması ile ilgili olarak;

1. İttifak'ın yeni Stratejik Kavramı uyarınca, NATO, olasılığı az da olsa, üyelerinden bir veya bir kaçma karşı girişilecek geniş çaptaki bir saldırıyı bertaraf edebilecek yetenekleri muhafaza etmeye devam etmelidir. Bu tür bir acil durumla ilgili ikaz süresi büyük olasılıkla uzun olacaktır. İttifak'ın güvenliğine yönelik tehditler büyük olasılıkla İttifak topraklarının dışında gerçekleşecek bölgesel çatışmalar, etnik mücadeleler veya diğer krizlerden ve kitle imha silahlarının ve bunları fırlatma araçlarının yayılmasından kaynaklanacaktır.

2. 5. madde kapsamı dışındaki operasyonlar da dâhil olmak üzere İttifak'ın gelecekte yürüteceği askeri operasyonlar İttifak'ın Soğuk Savaş dönemindeki planlama çalışmalarının temelini teşkil eden operasyonlardan daha küçük çapta olacaktır. Bu operasyonlar uzun süreli olabilirler, çokuluslu işbirliğini daha aşağı seviyelere kadar yayabilirler. Birçok durumda 5. madde dışındaki operasyonlar Ortaklar ve büyük olasılıkla İttifak üyesi olmayan diğer devletler tarafından tahsis edilecek kuvvetleri içerecektir. İttifak toprakları dışındaki operasyonların mevcut NATO alt yapısından destek almaksızın veya çok az destek alarak yapılması gerekebilecektir.

---

¹¹⁷ Dünya'da Yeni Güvenlik....., s.90.

Konuşlandırmalar veya yedeklerin seferber edilmelerinde sivil nakliye varlıklarının kullanılabilmesi için ülkelerin mevcut ulusal acil durum yönetmeliklerinden yararlanmak mümkün

olmayabilir. Bu gelişmeler, özellikle birlikte çalışabilirlik alanında İttifak'a yöneltilen talepleri arttıracaktır. Tüm ülkelerin, savunma yapıları arasındaki farklılıklara rağmen ittifak'ın tüm misyonlarına adil bir katkıda bulunabilecek durumda olmaları önemlidir.

3.Son yıllarda İttifak kuvvetlerinin bu yeni güvenlik ortamına uyarlanmaları yönünde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak, birçok müttefikin kendi topraklarını dışında önemli boyutta kuvvet konuşlandırmak veya topraklarından uzaktaki operasyonları uzun süreli olarak idame ettirmek ve korumak konusundaki yetenekleri kısıtlıdır. Ülkelerin komuta ve kontrol ve iletişim sistemlerinin İttifak'ın gelecekte daha geniş çapta enformasyon alış verişini gerektirecek ve geçmiştekinden daha aşağı düzeylere kadar yayılabilecek olan askeri operasyonlarına daha iyi uyum sağlamaları gerekmektedir. Çokuluslu operasyonların etkili olabilmeleri için birlikte çalışabilirlik sorunlarına özellikle dikkat edilmesi gerekecektir. Bu bağlamda insani faktörler (doktrinler, eğitim ve operasyonel yöntemler konusundaki ortak yaklaşımlar gibi) ve standardizasyonun yapı sıra, teknolojik değişimin giderek hızlanmasından kaynaklanan sorunların ve tüm Müttefiklerin ileri düzeydeki yeteneklere aynı zamanda sahip olmamalarının üzerinde önemle durulmalıdır. Birlikte çalışabilirlik ve diğer önemli yeteneklerdeki gelişmeler NATO'nun Avrupa ayağını kuvvetlendirmelidir¹¹⁸.

şeklinde düzenleme öngörmektedir. Washington Zirvesi'nde onaylanan Yeni Stratejik Kavram'da belirtildiği üzere güvenlik ortamı önemli ölçüde değişmiştir. NATO üyelerinin bir veya birçoğuna karşı girişilecek geniş çapta bir saldırıya karşı koyabilecek yetenekleri korumaya devam etmektedir. Ancak gelecekte bu tür saldırı olasılığı pek fazla değildir. Böyle bir saldırı olsa bile bu konuda uyarının çok önceden alınacağı düşünülmektedir. Bugün NATO güvenliğine tehditlerin büyük olasılıkla NATO'nun sorumluluk alanında veya daha uzaktaki bölgesel çatışmalardan, etnik mücadelelerden veya diğer krizlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bu faktörler risklerin en aza indirilmesi ve krizlerin bizzat NATO'yu tehdit etmemesi için NATO içindeki dayanışmanın korunmasını ve etkin bir askeri yeteneğin yeni ortamlarla uyumlu unsurların muhafaza edilmesini gerektirmektedir. Bu sebeplerden ötürü NATO, İttifak topraklarının içinde ve dışında, mevcut alt yapıdan yararlanmanın mümkün olmayacağı yerlerde yapılacak operasyonlara hazır olmalıdır. Krizlere müdahale edebilmek ve gerginliğin artmasını önleyebilmek amacıyla askeri yeteneklerin inanılır ve etkili biçimde kullanılabilmesi için NATO'nun acil konuşlandırma yeteneğine sahip olduğunun gösterilmesi şarttır.

---

¹¹⁸ Çomak, "Türkiye, NATO, ..." s.66.

NATO'nun gelecekteki potansiyel düşmanları belki İttifak savunma planlarındaki Soğuk Savaş sırasında karşılaşacağını düşündükleri kadar büyük bir kuvveti bir araya getiremeyebilirler. Ancak giderek hızlanan teknolojik değişim bir düşmanın ne olursa olsun İttifak kuvvetlerine önemli ölçüde zarar verecek silahlara sahip olabileceği anlamına gelir. Bu da NATO'nun gelişmiş savunma ve karşı saldırı sistemleri kullanmasını gerektirir. NATO ayrıca zararı ve sivil can kaybı riskini en aza indirmek için belli amaçlarla silahlı kuvvet kullanma konusunda daha büyük bir yeteneğe sahip olmalıdır. Ayrıca yükün sadece birkaç müttefike düşmemesi için büyük sayıda müttefikin gelecekteki operasyonlara ileri düzeydeki yetenekle katkıda bulunmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir¹¹⁹.

Gelecekte NATO'nun Avrupalı müttefiklerin katılacağı BAB ve AB önderliğinde yapılacak çok uluslu operasyonların yönetiminde sorunlarla karşılaşılabilmesi değerlendirilmektedir. Savunma Yetenekleri Girişimi'nin uygulanabilmesi için NATO planlama metotları arasında koordinasyon ve uyum sağlayacak bir "üst düzey yönetim grubu" oluşturulmuştur. Girişim, özellikle İttifak kuvvetleri ile Ortak üye ülkelerin kuvvetleri arasında birlikte çalışabilirlik imkânlarını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Savunma Yetenekleri, İttifak kuvvetlerinin konuşlandırılabilirliği, hareket yeteneği, idamesi, lojistiği, dayanıklılığı, etkili savaş yeteneği, komuta ve kontrol sistemleri ve enformasyon sistemlerinin iyileştirilmesinin artırılmasını içermektedir. Bu kapsamda "çok uluslu müşterek lojistik merkezi" kavramının uygulanmaya başlanması öngörülmüştür. Bu sistemin ulusal sistemlerle birlikte çalışabilirliğe olanak sağlayacak entegre bir İttifak yeteneğine temel oluşturacağı beklenmektedir. Çok uluslu operasyonların etkili olabilmeleri için birlikte çalışabilirlik sorunlarına özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda insani faktörler (doktrinler, eğitim ve operasyonel yöntemler konusundaki ortak yaklaşımlar gibi) ve standardizasyonun yanı sıra teknolojik değişimin giderek hızlanmasından kaynaklanan sorunların ve tüm müttefiklerin ileri düzeydeki yeteneklere aynı zamanlarda sahip olamamalarının üzerinde önemle durulmalıdır. Bu amaçla birlikte çalışabilirlik ve diğer önemli yeteneklerdeki gelişmeler, NATO'nun Avrupa ayağını kuvvetlendirmelidir.

---

¹¹⁹ Dünya'da Yeni Güvenlik ..... , s.93.

Savunma Yetenekleri Girişimi (Defence Capabilities Initiative)

Savunma Yetenekleri Girişimi Bildirisinin geleceğe yönelik 5.maddesi;"İttifak, yeteneklerde yapılacak gelişmelerin geleceğin sorunlarını çözebilmek yönünde önemli katkılar yapabileceği alanları incelemiştir. Amaç tüm İttifak görevlerinin gerekleri ile ilgili ortak bir değerlendirme oluşturmaktır. Gelişme kaydedilmesi gereken en önemli alanlar belirlenirken özellikle birlikte çalışabilirlik üzerinde durulmuş ve çalışmalar İttifak kuvvetlerinin konuşlandırılabilir ve seferber edilebilmeleri ve komuta ve kontrol ve enformasyon sistemleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bazı durumlarda bazı yeteneklerin geliştirilebilmesi için hangi adımları atılması gerektiği daha başlangıçta belirlenebilmiştir. Bazı durumlarda ise seçenekleri inceleme ve yapılacak gelişmelerle ilgili kesin öneriler yapabilmek için daha başka çalışmalar gerekmektedir. Girişim bu çalışmanın kaynak boyutunun önemini ve savunma planlama disiplinleri arasında daha iyi eşgüdüm sağlama gereğini vurgulamasının yanı sıra Avrupalı Müttefiklerin BAB önderliğindeki operasyonları yürütme becerilerini göz önüne almakta, çokuluslu oluşumların yeteneklerini geliştirme yollarını incelemekte ve eğitim, doktrin, insan faktörü, kavram geliştirme, deneme ve standardizasyon gibi konuları ele almaktadır. Girişim, bu çalışmanın kaynak boyutunun önemini ve savunma planlama disiplinleri arasında daha iyi eşgüdüm sağlama gereğini vurgulamasının yanı sıra, Avrupalı müttefiklerin BAB önderliğindeki operasyonları yürütme becerilerini göz önüne almakta, çok uluslu oluşumların yeteneklerini geliştirme yollarını incelemekte, eğitim, doktrin, insan faktörü, kavram geliştirme ve deneme, standardizasyon gibi konular ele alınmaktadır.

NATO'nun geliştirdiği Savunma Yetenekleri Girişimi (DCI); aynı zamanda Türk Savunma Sanayi Politikası'nın Avrupa savunmasına daha fazla entegre olmasını sağlayacak önemli bir gelişmedir. Bu Girişim ile ABD, AB üyesi ülkelerin Avrupa savunmasına katkılarının daha etkin hale getirilmesini planlamaktadır. Savunma Yetenekleri Girişimi (DCI) ile AGSK arasında yakın bir bağ bulunmaktadır¹²⁰.

Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası ve Avrupa Birliği Askeri Yapısı

AB, Köln Zirvesi'nde alınan kararlar gereğince AB'nin bir bütün olarak kriz yönetimindeki sorumlulukları belirlenmiş ve kriz yönetiminde nasıl görev alacağı hususunda ortak bir karara varılmıştır. Bu kapsamda AB, uluslararası alanda rolünü tam olarak yerine getirmek istiyorsa, kriz yönetilme küresel bir yaklaşım içerisinde bir pozisyon alması gerekmekte olduğu ve bunun için de gerekli araçların tamamen yönetilebilecek durumda olması gerektiği değerlendirilmektedir.

---

¹²⁰ Çomak, "Türkiye, NATO, ..." s.66.

AB'nin küresel bir yaklaşım çerçevesinde kriz yönetimine katılabilmesi için belirlenen ilkeler AB Başkanlık Raporunun 14056/2/00 sayısında belirtmiştir. Buna göre; AB;

- Kriz yönetimi ve çatışmayı önlemeye ilişkin tutarlı bir Avrupa yaklaşımı geliştirmeli,
- Kriz yönetimi açısından sivil ve askeri kurumlar arasında sinerji yaratmalı,
- Petersherg görevlerinin tamamını yerine getirmelidir.

AB'nin sorumluluklarını tamamen yerine getirebilmesi için AOGSP kapsamında politik ve askeri yapıyı oluşturmuştur. Bu yapı;

1. Siyasi ve Güvenlik Komitesi (PSC),
2. Avrupa Birliği Askeri Komitesi (EUMC),
3. Avrupa Birliği Askeri Personeli (EUMS)¹²¹

Siyasi ve Güvenlik Komitesi

AB'ni oluşturan antlaşmanın 25. maddesinde belirtilen bütün görevleri yerine getirecektir. Bu kapsamda; ODGP alanında uluslararası gelişmeleri dikkatle izleyecek, konseyin isteği ile ya da kendi isteği ile konsept belirleyip politika üretilmesine yardım edecektir. AB'yi oluşturan antlaşmanın 207. maddesine önyargısız olarak kabul edilen politikaların uygulanmasını denetleyecektir.

ODGP içerisindeki konular hakkında diğer komiteler için rehberlik sağlayacak ve aynı zamanda Yüksek Temsilci / Genel Sekreter ile Özel Temsilciler arasında ilişkileri düzenleyecektir. Siyasi ve Güvenlik Komitesi aynı zamanda Askeri Komiteye rehberlik edecek, askeri Komitenin düşünce ve önerilerini inceleyecek ve gerekli durumlarda bu Komitenin yerini alacaktır. Kriz yönetiminde sivil kuruluşların düşünce, bilgi ve tavsiyelerini alacak ve rehberlik edecektir. Siyasi ve Güvenlik Komitesi aynı zamanda konunun ana hatlarını göndereceği raporlarda detaylı olarak açıklayacak ve kendi yeteneğince ve antlaşmalarda belirtilen formlarda siyasi diyaloga liderlik edecektir. NATO ile ilgili belgelerde belirtilen düzenlemeler gereğince ODGP hakkında özel imtiyazlı diyalog sağlayacaktır. Konsey yardımları altında AB'nin cevap vermeyi düşündüğü kriz tiplerini dikkate alarak askeri yeteneklerin gelişmesinin siyasi yönetiminde sorumluluk üstlenecektir. Askeri yeteneklerin gelişmesinin bir parçası olarak AB Askeri Personeli tarafından desteklenen Askeri Komite düşüncesini Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne sunacaktır.

---

¹²¹ Çomak, "Türkiye, NATO,.....", s.67.

Siyasi ve Güvenlik Komitesi, kriz durumuyla ilgilenen AB'nin tek kurumsal organıdır. Bu kapsamda önyargısız olarak her aşamada karar vermeye uygulama yetkisine sahip Konsey bünyesindeki bir kuruluştur. Bu Komitenin Hazırlık görevini Coreper yapmaktadır. Konsey ve Komisyon, her biri kendi alanında ve anlaşmalarda belirlenen prosedürlere uygun olarak ayrı güçlere sahiptir. Coreper AB'yi oluşturan antlaşmanın 207. maddesinin ve Konsey prosedür kurallarının 19. maddesinin incelemekle görevlidir. Coreper toplantılarına Siyasi ve Güvenlik Komitesi Başkanı gerekli durumlarda katılır. Coreper'in görevi ODGP müzakerelerine sürekli katılır ve bu konudaki tartışmalarda sürekli koordinasyon sağlar. Herhangi bir krizde AB'nin krize yönelik olarak cevabını hazırlamak için Konseyin kriz durumunda katılım amaçlı tutarlı opsiyonlar sunmak ve AB tarafından izlenecek siyasi amaçların belirlenebilmesi için Savunma ve Güvenlik Komitesi'nin teklifi gerekmektedir. Özellikle Komite, birleşik bir harekâtı benimseyecek görüşünü Konseye önerebilir. Bu arada komisyon rolünü önyargısız olarak benimseyen ölçütlerin uygulamalarını ve onların etkilerini denetler. Komisyon, Savunma ve Güvenlik Komitesi'ne benimsediği ölçütleri bildirir.

Siyasi ve Güvenlik Komitesi, AB'nin krize askeri müdahalesinin siyasi kontrol ve stratejik yönünü inceler. Bunun sonucunda, düşünceler askeri komitenin tavsiyeleri temelinde özellikle emir komuta zinciri, operasyon konsept'i, operasyon planı ve diğer stratejik askeri opsiyonlar şeklinde konseye sunulur ve konseyce gerekli değerlendirmeler yapılır. Savunma ve Güvenlik Komitesi aynı zamanda gelişmeler paralelinde Yüksek Temsilci/Genel Sekreter'liğin durum merkezindeki aktiviteleri yönetir. Kriz yönetimine ilişkin uygun bilgi ve istihbarat sağlar¹²².

Avrupa Birliği Askeri Komitesi(EUMC)

AB, Helsinki Zirvesi'nde; AB Konseyi, AB Antlaşması ve Petersberg görevlerinde belirtildiği üzere AB'ni kriz yönetimi ve çatışmayı önleme konularında sorumluluklarını yerine getirme yeteneğine sahip kalıcı bir politik ve askeri birimin kurulması kararlaştırılmıştır. Helsinki Zirvesi'nde belirtildiği gibi, AB Askeri Komitesi, ülkelerin Genel Kurmay Başkanı'ndan oluşmaktadır. Bu komite, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne askeri açıdan tavsiye ve önerilerde bulunmaktadır. Aynı zamanda AB Askeri Personeli'ne askeri direktifler verebilmekte ve AB Askeri Komite Başkanı, savunma ile ilgili görüşmelerde AB Konseyi'nin toplantılarına katılmaktadır.

---

¹²² Dünya'da Yeni Güvenlik ..... , s.97.

AB Askeri Komitesi, Konsey içindeki en yüksek askeri organdır. Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne, AB içindeki tüm askeri kurumlarla ilgili tavsiye ve önerilerde bulunur. AB çerçevesinde tüm askeri faaliyetleri yönetir ve yönlendirir¹²³. AB Askeri Komitesi'nin fonksiyonları değerlendirildiğinde, bu Komite AB'ye üye ülkeler arasında çatışmayı önleme ve kriz yönetimi alanında askeri müzakere ve işbirliği forumu görevini yerine getirir. Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne askeri açıdan tavsiye ve önerilerde bulunur. Komite; askeri yönden kriz yönetim konseptinin geliştirilmesi, kriz yönetimi operasyonları ve durumlarının politik kontrolü ve stratejik yönlendirilmesi ile ilgili askeri konular, potansiyel krizlerin risk değerlendirmesi, kriz durumunun askeri boyutunda ve özellikle daha sonraki yönetim için durum merkezinden değerlendirme yapılması, üzerinde ulaşılmış prosedürlere göre yeteneklerin ayrıntıları, değerlendirmeleri ve incelemeleri, AB'nin AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleri ve AB adayı ülkelerle olan ilişkileri yerine getirir. Aynı zamanda operasyon ve tatbikatlar için finansman tahminlerinde bulunur. Kriz yönetimi durumlarında AB Askeri Komitesi, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin isteğine dayanarak Komite Başkanı'na başlama direktifi verebilir ve bu kapsamda stratejik askeri alternatiflerin ortaya konmasını sağlar. Askeri Komite, hazırlanan stratejik askeri alternatifleri değerlendirir ve bu değerlendirmelerini Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne önerir. Konsey tarafından seçilen askeri alternatif hareket tarzı Operasyon Komutanına başlangıç planlama direktifi olarak gönderir. Askeri Komite, Savunma ve Güvenlik Komitesi'ne; operasyon komutanı tarafından hazırlanan operasyon konsepti üzerine, operasyon komutanı tarafından hazırlanan operasyon taslağı üzerine ve operasyonun bitiş alternatifleri ile ilgili tavsiyelerde bulunur. Askeri Komite operasyon sırasında, operasyon komutanının sorumluluğunda yapılan askeri operasyonun düzenli ilerlemesini denetler.

Askeri Komite Başkanı tercihen AB üyesi bir ülkenin Genel Kurul Başkanları arasından seçilir. Başkan, üye ülkelerin Genel Kurmay Başkanları tarafından resmen kabul edilmiş prosedürlere göre seçilir ve Konsey tarafından Genel Kurmay Başkanları düzeyinde toplanan Askeri Komite'nin tavsiyesine göre atanır. İstisnai durumlar hariç Başkan'ın görev süresi 3 yıldır. Otoritesini sorumlu olduğu AB Askeri Komitesi'nden alır. Uluslararası bir kapasitede faaliyet gösteren Başkan, Askeri Komite'yi, Siyasi ve Güvenlik Komitesinde ve Konseyde temsil eder. AB Askeri Komite Başkanı olarak; Genel Kurmay Başkanları ve Askeri Temsilciler düzeyinde oturumları yönetir ve Komite'nin sözcüsüdür. Komite Başkanı sözcü olarak; uygun durumlarda Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin toplantılarına katılır ve tartışmalara iştirak eder. Ayrıca Konsey'in savunma konularına ilişkin karar alacağı toplantılara katılır.

---

¹²³ Çomak, "Türkiye, NATO,.....", s.68.

Yüksek Temsilci/Genel Sekreter'e tüm askeri konularda Danışmanlık görevi yapar. Özellikle AB'nin kriz yönetimi yapısına uyumunu sağlamak için; Komite çalışmalarını tarafsız olarak yürütür, Komite namına çalışır ve Komite'ye direktifler ve tavsiyeler verebilir. Komite Başkanı, AB'nin liderliğinde yürütülen askeri operasyonlarda Operasyon Komutanı ile birinci derecede irtibat görevi yapar ve bu kapsamda çalışma programının geliştirilmesi ve uygulamaya konmasında Başkanlık ile yakın bir ilişki içerisinde bulunur. Askeri Komite Başkanı kendi personeli tarafından desteklenir ve özellikle Konsey Genel Sekreterliği'nden yönetsel destek ve yardım alır.

Avrupa Birliği Askeri Personeli (EUMS)

AB Helsinki Zirvesi'nde; AB'ye üye ülkeler AB Antlaşması ve Petersberg görevlerinde belirtildiği gibi, AB'ye çatışmayı önleme ve kriz yönetimi konularında sorumluluklarını yerine getirme yeteneği verecek yeni, kalıcı bir politik ve askeri organın AB Konseyi içinde kurulmasına karar vermişlerdir. Helsinki Zirve Sonuç Bildirisi'nde belirtildiği gibi, AB Askeri Personel organizasyonu AOGSP'de AB liderliğindeki operasyonların yürütülmesi dâhil, askeri bilgi ve destek sağlar. Bu amaçla AB Askeri Personeli, ulusal ve uluslararası kuvvetlerin kimliklendirilmesini gerçekleştirir. Aynı zamanda Petersberg görevleri için Askeri Personel erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlamalar yapar. AB Askeri Personelinin rol ve nitelikleri şunlardır ¹²⁴ ;

- AB'nin askeri yeterliliğinin kaynağıdır,
- AB Askeri Komitesi ile AB'nin askeri kaynakları arasında ilişki kurar, Askeri Komite tarafından yönlendirildiği takdirde AB'nin organlarına Askeri Personel verir,
- Erken uyarı niteliğini sağlar, kriz yönetimi konsept'i ve genel askeri strateji açısından planlamalar ve değerlendirmeler yapar ve önerilerde bulunur,
- Askeri Komitenin kararlarını ve tavsiyelerini uygulamaya koyar,
- AB liderliğindeki bütün operasyonlarda AB'nin ister kendi yetenek ve kabiliyetleri, isterse NATO'nun yetenekleri ile yapılışın Askeri Komite'yi durum değerlendirmesi ve stratejik planlamanın askeri konular bakımından destekler,

---

¹²⁴ Dünya'da Yeni Güvenlik ..... , s.100

- Ayrıntılandırma, değerlendirme ve yetenek hedeflerinin gözden geçirilmesini sağlar, üye ülkelerin NATO Savunma ve Planlama Prosedürü ve Barış İçin Ortaklığın Planlama ve Değerlendirme Prosedürüne uygunluğunu sağlar,

- Eğitim, tatbikat ve ortak harekâtlarda AB'ye üye ülkeler tarafından sağlanan kuvvet ve yetenekleri göz önünde tutarak değerlendirme, denetleme ve önerilerde bulunur.

- AB Askeri Personeli'nin fonksiyonları ise şu şekilde belirlenmiştir¹²⁵;

- AB Askeri Personeli temelde üç operasyon fonksiyonu vardır. Bunlar erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlamadır.

- Askeri Komite'nin direktifleri doğrultusunda AB organlarına askeri bilgi sağlar ve özellikle Yüksek Temsilci/Genel Sekreter'e aşağıdaki konularla ilgili destekte bulunur:

- Potansiyel krizleri, ulusal ve uluslararası istihbarata dayanarak ortaya çıkarır,

- Durum merkezine askeri bilgi sağlar ve sonuçlarını alır,

- Petersherg görevleri için stratejik planlamanın askeri kısmını yürütür,

- Avrupa ulusal ve uluslararası güçlerin tanımlanmasını ve listelenmesine AB liderliğindeki operasyonlarda NATO'yla koordinasyon içerisinde yerine getirir,

- AB üyeleri tarafından sağlanan ulusal ve uluslararası güçlerin geliştirilmesi ve hazırlanması aşamalarına katılır. NATO ile ilişkilerini belirlenen uygun belgelere göre yürütür,

- NATO'nun AB'ye sağladığı karargâhlar dâhil, ulusal ve uluslararası karargâhlarla ilgili prosedürleri organize ve koordine eder ve mümkün olduğu kadar bunların NATO prosedürlerine uygunluğunu sağlar,

- AB/NATO tatbikat prosedürleri dâhil, AB'nin kriz yönetimi prosedürlerinin askeri kısmının programlanması, planlanması, tatbikini ve değerlendirmesini yapar,

- Operasyonların ve tatbikatların finansal tahminleri aşamasında Askeri Komite'ye yardımcı olur,

- AB-NATO kalıcı düzenlemelerine dayanarak NATQ ile kalıcı ilişkiler kurar ve BM içindeki denklere olan kuruluşlarla yapılan anlaşmalara dayanarak uygun ilişkiler geliştirir.

AB Askeri Personeli, kriz yönetimi durumunda şu ilave fonksiyonları üstlenir;

---

¹²⁵ Dünya'da Yeni Güvenlik ..... , s.100.

- İstihbarat organizasyonlarından ve diğer kaynaklardan uygun bilgi talep eder ve bunları değerlendirir,
- Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin planlama direktifine uygun olarak AB Askeri Komitesi'nin katkılarını destekler,
- AB Askeri Komitesi ile Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin tavsiyelerini alarak askeri stratejik tercihleri geliştirir ve önerilerde bulunur ve bu kapsamda;
  - Başlangıç yönetim opsiyonlarını belirler,
  - Bu tercihleri analiz eder ve ileride daha detaylı geliştirerek diğer güçlerden planlama desteğini sağlamak için uyumlaştırır,
  - Bu detaylı çalışmanın sonuçlarını değerlendirir ve gerekli olabilecek ileri düzeydeki çalışmaları belirler,
  - AB Askeri Komitesi'ne uygun olarak öncelik ve tavsiyelerle birlikte değerlendirme sunar,
  - Ayrıca askeri operasyonların askeri olmayan yanlarında da katkılarda bulunabilir, ulusal planlama uzmanları ile NATO ve AB liderliğindeki operasyonlara katılabilecek güçlerle ilgili koordinasyonu sağlar,
  - AB liderliğindeki operasyonlara askeri takviyelerde bulunan üçüncü ülkelerle güç geliştirme konferansları düzenler ve bu konferanslarda mevcut ilişkilerin geliştirilmesini sağlar ve Operasyon Komutanına yardımcı olur,
  - Kriz durumlarını sürekli izlemeye devam eder.

AB Askeri Personeli, operasyonların yürütüldüğü sırada ilave olarak şu fonksiyonları yerine getirmekle yükümlüdürler¹²⁶;

- AB Askeri Komitesi'nin yönetiminde yürütülen askeri operasyonların askeri yönlerini devamlı olarak denetler, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne tavsiye niteliğinde olmak üzere stratejik yönetim bakımından Askeri Komite'yi desteklemek için Operasyon Komutanı ile birlikte stratejik analiz oluşturur,
- Siyasi ve operasyonel gelişmeler ışığında AB Askeri Komitesi'nin Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne tavsiye temelinde yeni opsiyonlar sağlar.

---

¹²⁶ Çomak, "Türkiye, NATO,.....", s.70.

AB Askeri Personeli organizasyonu incelendiğinde, bu personel Askeri Komite'nin yönetimi altında görevini yürütmektedir. AB Askeri Komitesi, direkt olarak Yüksek Temsilci/Genel Sekreter'e bağlı Konsey Sekreterlik bölümüdür. Konsey tarafından oluşturulacak olan bir uluslararası yetenek çerçevesinde hareket eden ülkelerin yardımcı personelinden oluşmaktadır.

AOGSP'de AB Üyesi Olmayan Avrupalı NATO Üyeleri ile AB Adayı Ülkelerle İlgili Düzenlemeler

AB Helsinki Zirvesi'nde alınan kararlar gereğince, AB'nin karar verme otonomisine ve kurumsal çerçevesine uyularak AB liderliğindeki kriz yönetiminin olası yardımlarının yanında, NATO ve diğer Avrupa ülkeleri ve AB aday ülkelerle gerekli diyalog, danışma ve işbirliğinin geliştirilmesi benimsenmiştir. AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleri ve AB aday ülkelerle birlikte, Güvenlik ve Savunma Siyaseti ve kriz yönetimi konularında uygun yapılar, diyalog ve bilgi alışverişi sağlanacaktır. Bir kriz durumunda bu yapılar Konsey'in kararına kadar varan bir danışmaya yardımcı olacaklardır. Konsey'in bir operasyonu başlatma kararı üzerine AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleri, dilerse NATO imkân ve yeteneklerinin yardımı gereken bir durumda operasyona katılabilirler. AB'nin NATO yeteneklerini kullanmadığı bir operasyona ise Konsey kararıyla çağırabilirler.

AB'ye katılım için aday olan diğer ülkeler, Konsey bir operasyona başlatma kararı aldığı zaman AB liderliğindeki operasyonlara katılmaya Konsey tarafından davet edilebileceklerdir. Belirli askeri gücü konuşlandıracak AB liderliğindeki operasyonlara katılımlarını onaylayan tüm ülkeler AB katılımcı üye ülkelerle bir operasyonun günlük yönetimine aynı hak ve yükümlülüklerle sahip olacaklardır. Operasyonun bitimine kadar karar, Katılımcılar Komitesi içindeki katılımcı ülkeler arasındaki danışmadan sonra Konsey tarafından alınacaktır. Feira Zirvesi'nde; AB operasyonu ile ilgili yönlendirici prensipler kabul edilmiştir. Bu kapsamda, AB, AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleri ve AB aday ülkelerin AB liderliğindeki kriz yönetimine diyalog, danışma ve işbirliği sağlaması kabul edilmiştir. Güvenlik ve Savunma Politikası ve kriz yönetimi için diyalog ve bilgi alışverişini sağlayabilmek amacıyla uygun düzenlemelerin yapılması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda AB'nin karar verme otonomisi ve tek kurumsal çerçevesine tam bağlılık benimsenmiştir. Bu gelişme çerçevesinde, 15 ilgili ülkenin (AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleri ve AB aday ülkeler) AB'yle ilgili gerekli diyalog, danışma ve işbirliğini sağlayacak tek dâhili bir yapının kurulması kabul edilmiştir¹²⁷.

---

¹²⁷ Çomak, "Türkiye, NATO,.....", s.71.

Bu yapı içinde AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleriyle gerekli durumlarda AB liderliğindeki NATO imkân ve yeteneklerini kullanan operasyonların icra edilmesi konusunda bilgi alışverişinin sağlanması hedeflenmiştir. Kriz olmayan dönemlerde kalıcı danışma düzenlemelerinin yürütülmesine ilişkin olarak Helsinki ve Feira Zirvesi'nde kabul edilen ilkelerin temelinde danışma prosedürleri normal zamanlarda aşağıdaki temeller doğrultusunda olacaktır. Danışma prosedürü ve sıklığı gereksinimlerine bağlı olarak pragmatizm ve etkinliğe dikkat edilecek ve bu kapsamda AOGSP konularıyla ilgili ülkelerle olası etkiler üzerinde her başkanlıkta AB+15 formatında minimum iki toplantı ile yönlendirilecektir. Her başkanlıkta ayrıca AB+6 formatında ülkeleri bir araya getirecek başkanlık toplantısı yapılacaktır.

Siyasi ve Güvenlik Komitesi bu formatlarda yapılacak toplantıların uygulanmasında lider konumunda olacaktır. Bu formatla yapılan toplantılar Askeri Komite Temsilcisi seviyesinde en az iki toplantıyı ve askeri uzmanlık seviyesinde de yine en az iki toplantıyı kapsamaktadır. Bu toplantılar siyasi diyalogu geliştirecek ve ODGP'nin bir parçası olarak yürütülecektir.

Helsinki ve Feira Zirvesi'nde kabul edilen esaslara göre bir kriz durumunda diyalog ve danışma başkanlık seviyesinden Konsey kararına kadar giden her seviyede yapılabilecektir. Kriz büyüyünce bu yoğunlaştırılmış danışmalar etkilenen ülkeler tarafından, özellikle kendi güvenlik çıkarlarını kapsadığında durum değerlendirmesi ve görüş alışverişi için önemli bir fırsat olabilecektir. AB liderliğindeki bir kriz yönetimi operasyonu dikkate alındığı zaman, politik - askeri seviyedeki uzmanlık düzeyinde toplanacak bu danışmanların amacı özellikle tahmin edilen askeri opsiyonlar bakımından böyle bir operasyona katılan ülkelerin AB'nin niyetlerinden bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Bu bakımdan AB, NATO imkân ve yeteneklerinin kullanımını gerektiren bir opsiyonun detaylı incelemesine başlarsa, AB üyesi olmayan 6 NATO üyesi ülkenin danışmasına özel ilgi gösterebilecektir. Konsey, stratejik askeri opsiyonları seçtiği zaman operasyon planlama işi AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyelerine ve operasyonda görev almak istediklerine prensipte belirtilen diğer AB aday ülkelerine, AB liderliğindeki bir operasyona yapabilecekleri katkının büyüklüğü ve yapısını belirleyebilmek için sunulacaktır¹²⁸.

---

¹²⁸ Dünya'da Yeni Güvenlik ..... , s.105.

Operasyonda görev alma olasılıkları olan üçüncü ülkelerle danışma sonucu değerlendirildikten sonra Konsey operasyon konsept'ini kabul edince, bu ülkeler Helsinki'de kabul edilen düzenlemelere göre, operasyonda görev almaya resmi olarak davet edilecektir. Bu kapsamda AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleri, NATO imkân ve yeteneklerinin kullanıldığı bir operasyona isterlerse katılabileceklerdir. Bu ülkeler Konsey kararıyla AB'nin NATO varlıklarını kullanmadığı bir operasyona davet de edilebileceklerdir.

AB adayı ülkeler Konsey böyle bir operasyon düzenlemeye karar verdiğiğinde, AB liderliğindeki bir operasyona katılmaya Konsey kararıyla davet edileceklerdir. NATO imkân ve yeteneğini kullanmayı gerektiren operasyonlarda, operasyonu planlama, müttefiklerin planlama bünyeleri tarafından yürütülecek ve otonom bir AB operasyonu için stratejik düzeyde AB Kurmay Başkanı bünyesi tarafından yürütülecektir. NATO imkânlarının kullanımını gerektiren operasyonlarda AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler planlamaya katılacaklardır. İlgili ülkeler AB Askeri Komitesi tarafından Operasyon Komutanı ile ilerideki bilgi alışverişinde belirlenecek katılımların başlangıç belirtisini AB'ye sağlayacaklardır.

Bu alışverişler AB liderliğindeki operasyonun gereklilikleri bakımından kendi uygunluğunu ve önerilen milli katkıların özel yapısını oluşturmaya imkân verecektir. İlgili ülkeler kendi milli katılımlarının seviye ve kalitesini güç oluşturma konferansında onaylayacaklar ve bunu müteakiben operasyon resmi olarak başlatılacak ve Katılımcılar Komitesi oluşturulacaktır.

Katılımcılar Komitesi'nin operasyonun günlük yönetiminde temel rolü olacaktır. Siyasi ve Güvenlik Komitesi tarafından bu alanda alman ölçütler bakımından günlük yönetimle ilgili bütün sorunların tartışılması için ana forum yapılacaktır. Katılımcılar Komitesinin tartışmaları, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin pozitif katılımlarından birini oluşturacaktır. Bu bağlamda; operasyon bakımından AB üyelerinin devam eden sorumlulukları hakkında detaylı bilgi verilecektir. Komite tarafından Operasyon Komutanı'ndan düzenli bilgi alınacaktır. Operasyon Komutanı sorumluluğundaki alman bilgiler altında özel olmayan yönetim konuları, güçlerin kullanımı, askeri operasyonun uygulanması ile ilgili çeşitli sorunlar incelenecektir. Güçlerin durumunu etkileyebilecek amaçlara olası düzenlemeleri kapsayan operasyon planlamasına ilişkin düzenlemeler için düşünce ve tavsiyeler sağlayacaktır. Bu alanlarda operasyonun stratejik yönetimi ve siyasi kontrolünü uygulayan Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Katılımcılar Komitesi tarafından belirtilen görüşleri dikkate alacaktır ¹²⁹.

---

¹²⁹ Çomak, "Türkiye, NATO,.....", s.72.

Operasyonda yer alsın veya almasın bütün AB üyelerinin Komite tartışmalarında bulunma yetkileri vardır. Katılımcı ülkeler sadece operasyonun günlük yönetimine katılabilirler. AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleri ve AB liderliğindeki operasyonlarda belirli askeri güçlerini konuşlandıran AB aday ülkeler, operasyona katılan AB üye ülkeleri gibi operasyonun günlük yönetimi bakımından aynı hak ve zorunluluklara sahiptirler.

Katılımcılar Komitesi çalışmaları AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleri ve AB aday ülkeleri kapsayan tek yapı çerçevesinde ve danışmalarda önyargısız bir şekilde yürütülecektir. Çalışmaların içeriği bakımından Komite, uygun bir formatta olmalıdır. Üye ülkeler için Askeri Komite'de ve Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ndeki temsilcilerden oluşur. Genellikle Yüksek Temsilci/Genel Sekreter ya da Askeri Komite Başkanı veya yardımcısı tarafından desteklenen Başkan tarafından toplanır. Kurmay Başkanı ve Operasyon Komutanı katılabilir ya da Komite'de temsil edilebilir. Başkan, Komite tartışmalarının sonuçlarını Siyasi ve Güvenlik Komitesi ile Askeri Komite'ye nakledilmesinden sorumlu olacaktır. Komite, operasyonun sonuçlandırılması ve güçlerin çekilmesi ile ilgili konularda Siyasi ve Güvenlik Komitesi ve Askeri Komite'ye başvurabilir. Operasyon sona erdiğinde Katılımcılar Komitesi'nden elde edilen sonuçların genel bir değerlendirmesi istenebilir¹³⁰.

AOGSP ve Türkiye

Türkiye'nin AOGSP'ye katılma taleplerinin gerekçesini 24 Nisan 1999 NATO Washington Zirvesi kararları oluşturmaktadır¹³⁰. Washington Zirvesi'nde AB'nin otonom olarak kriz yönetim operasyonları yapabileceği ve bunlara NATO'nun destek sağlayabileceği kararlaştırılmış; ancak bu düzenleme AB üyesi olmayan müttefiklerin BAB bünyesinde yararlandıkları statü ve haklar temelinde AOGSP'ye katılmaları koşuluna bağlanmıştır. Bu düzenlemenin iki boyutu bulunmaktadır. Bunlar; AB'nin, NATO planlama sistemine "garantili" "süresiz erişim" ile AB üyesi olmayan altı Avrupalı NATO üyesinin, AOGSP sürecine ve yapılarına "etkin katılımı"dır. Ayrıca Washington Zirvesi'nde, NATO-AB arasındaki ilişkilerinin, NATO-BAB arasında mevcut olan mekanizma üzerine inşa edileceği belirtilmiştir.

---

¹³⁰ Çomak, "Türkiye, NATO,.....", s.72.

Türkiye işte bu noktadan hareket ederek, yeni Avrupa Güvenlik Mimarisi paralelinde; Avrupa güvenliğini ilgilendiren konularda günlük planlama ve danışmalara düzenli katılımı, NATO imkân ve yeteneklerinin kullanılacağı veya NATO imkânlarının kullanılmaması halinde Türkiye'nin kuvvet tahsis edeceği AB öncülüğündeki bir harekâtın planlama, hazırlık ve icra safhalarında karar mekanizmalarına katılımı arzu etmektedir. Helsinki, Feira ve Nice Zirvelerinde Türkiye'nin beklentileri- AB tarafından karşılanamamış ve AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyesi ülkeler için sadece istişari ilişkiler öngörülmüştür. Avrupalı müttefiklerin ulusal güvenlik çıkarlarının AB tarafından tam olarak dikkate alınmasını sağlayacak gerçekçi katılım mekanizmaları kurulmadan ve kurulana kadar; NATO'nun, AB'ye vereceği desteğin garantili ve koşulsuz olması Türkiye tarafından kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Bu nedenle Türkiye; AB'nin harekât planlaması dâhil, NATO'nun müşterek imkân ve yeteneklerine "güvenceli" "süresiz erişimi"nin, Washington Zirvesi'nde ortaya konduğu şekliyle sağlanmasını benimsemektedir. "Güvenceli" "erişim"in, Türkiye'nin "**güvenceli katılımı**" sağlanabildiği takdirde gerçekleştirilebileceği kabul edilmektedir¹³¹.

Türkiye, AB'nin kendisi gibi AB'ye üye olmayan Avrupalı NATO müttefiklerinin "katılımı" konusunda tatmin edici bir düzenlemenin gerçekleştirilmesini istemektedir. Türkiye, AGSK'yı kendi milli çıkarları, Avrupa güvenliği doğrultusunda ve AB üye adaylığının sorumluluğu ile değerlendirmektedir. Türkiye, bu bağlamda, AB güvenlik ve savunma girişiminde etkin yer almayı ve görev üstlenmeyi BAB'da elde edilmiş haklarının korunması bakımından savunmaktadır.

AB Daimi Temsilciler düzeyinde üçüncü ülkelerle 15+15 ve 15+6 formatında istişareler gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede ilk toplantı Portekiz Dönem Başkanlığı altında 11 Mayıs 2000 tarihinde 15+15 ve 15+6 şeklinde yapılmıştır. Fransa'nın Dönem Başkam olduğu dönemde 27 Temmuz 2000 tarihinde 15+15, daha sonra 2 Ekim 2000 tarihinde 15+15 ve 15+6 formatlarında danışma toplantıları düzenlenmiştir. Ayrıca bu dönemde Temel Hedefin uygulanmasına yönelik olarak 15+15 ve 15+6 formatlarında askeri uzmanlar düzeyinde birer toplantı gerçekleştirilmiştir.

BAB Bakanlar Konseyi 13 Kasım 2000 tarihinde Marsilya'da yaptığı toplantıda, BAB ile AB ve ilgili ülkeler arasında mevcut politik diyalogun sona erdirilmesini ve BAB çalışma gruplarının bir geçiş dönemi sonunda söndürülmesini kararlaştırılmıştır.

---

¹³¹ **Dünya'da Yeni Güvenlik .....** , s.107.

AB Avrupa Konseyi'nin 7-8 Aralık 2000 tarihleri arasında Nice'de yapılan Zirvesi'nde AB'nin Askeri Yapısı belirlenmiştir. AB Askeri yapısı; Siyasi ve Güvenlik Komitesi (The standing Political and Security Committee-PSC), AB Askeri Komitesi (The Military Committee-EUMC) ve AB Askeri Karargahı (The Military Staff-EUMS)'ndan oluşmaktadır. PSC, büyükelçiler düzeyinde Brüksel'de haftada iki kere toplanmaktadır. PSC'nin görevleri; kriz durumlarını incelemek, HR-CFSP'nin Politika Birimi ile koordineli olarak geleceğe yönelik planları değerlendirmek, AB Avrupa Konseyi'ne politik tavsiyelerde bulunmak ve kriz alanlarına fiilen asker yönlendirilmesi için bir "politik kontrol merkezi" olarak işlev görmektir. AB Askeri Komitesi (EUMC), AB'ye üye 15 ülkenin Genelkurmay Başkanlarının oluşturduğu bir komitedir. Yılda en az iki defa toplanmaktadır. EUMC, AB Avrupa Konseyi'ne tavsiyelerde bulunma, askeri bilgi verme ve EUMS'yi yönlendirme işlevlerini yerine getirmektedir. AB Askeri Karargahı (EUMS) ise, ODGP (CFSP) ile ilgili konularda AB Avrupa Konseyi'ne askeri danışmanlık desteği sağlamaktadır. Bu birim, PSC kanalı ile AB Avrupa Konseyi'nin askeri direktif ve yönlendirmesine göre faaliyetlerini yürütmektedir.

EUMS, esas olarak; Erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlama, tüm savunma ve güvenlik konularında AB'ye askeri uzmanlık desteği sağlamak, AB'nin politik ve askeri otoriteleri arasında bağlantı sağlamak ve kriz yönetimine ilişkin planlama aşamasında etkili bir askeri destek sağlamak gibi işlevleri bulunmaktadır.

NATO'nun 5-6 Aralık ve 14-15 Aralık 2000 tarihleri arasında yapılan Savunma ve Dışişleri Bakanları toplantılarında İttifak, 23-24 Nisan 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Washington Zirvesi'nde ortaya konan ilkeler çerçevesinde AB'nin NATO imkan ve yeteneklerinden yararlanabileceğini açıklamıştır. Bu toplantılarda NATO-AB arasında kalıcı kurumsal düzenlemelerin oluşturulması için AB Avrupa Konseyi'ne tavsiyede bulunulması kararlaştırılmıştır. Türkiye, AB'nin "katılım" bağlamında ortaya konan düzenlemelerin Washington Zirvesi'nde belirlenen çerçeveye uymadığını ileri sürmüştür. BAB'da elde edinilen kazanımlar dikkate alınmamış, aksine AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklere karşı ayrımcılık yapılmıştır, "güvenceli erişim" ile "güvenceli katılım" arasında hakkaniyete uygun bir uyum sağlanamamıştır. Bu gelişme üzerine Türkiye, AB'nin NATO imkan ve yeteneklerinden "sınırsız güvenceli erişim" statüsünde "yararlanabilmesine ilişkin bir kararın alınmasına onay vermemiştir. Bu kapsamda AB'nin "katılım" bağlamında geliştireceği ve uygulamaya sokacağı kabul edilebilir düzenlemelere dayalı bir "erişim" konusunda somut kararlar alabileceğini bildirmiştir¹³².

---

¹³² Çomak, "Türkiye, NATO,.....", s.74.

AGSK sürecinde "güvenceli erişim" ve "güvenceli katılım" denkleminin dışında önem taşıyan bir diğer boyut NATO ve AB tarafından ayrı ayrı geliştirilen yeteneklerdir. Bu yetenekler kapsamında öngörülen kuvvet hedeflerinin, NATO'nun ve ilgili ülkelerin savunma planlama sistemlerini olumsuz yönde etkilememesi gerekmektedir. Türkiye için buradaki önemli husus, NATO içindeki savunma planlama süreci ile AB'nin öngördüğü "acil reaksiyon kuvveti"nin oluşum süreçleri arasında 23 ülkeyi içerecek bir ortak planlama sisteminin kurulmasıdır. Ayrıca Türkiye, AB'nin "Temel Hedef olarak kurulması öngördüğü "acil reaksiyon kuvveti"ne bir tugay (deniz ve hava unsurları ile desteklenmiş) ile katılmak istemektedir. Bu şekilde BAB'da elde ettiği kazanımları AOGSP'de de sürdürmeye kararlıdır.

Türkiye için "süresiz güvenceli erişim" ile "güvenceli katılım" bir dengenin kurulması önemli olan bir süreçtir. Esas olarak Türkiye AB'nin NATO imkan ve yeteneklerinden yararlanmasını ilke olarak desteklemektedir, "güvenceli erişim" konusunda ilke olarak verilmesi öngörülen bu desteğin karşılığının da "güvenceli katılım" olması gerekmektedir. 23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında gerçekleştirilen Washington Zirvesi'nde en üst düzeyde alınan kararlar ve varılan mutabakat da bu dengenin kurulması ve yürütülmesi yönündedir. Washington Zirvesi'nde kararlaştırılan "güvenceli katılım"dan amaç; AOGSP sürecinde; özellikle AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyesi ülkelerin bu sürece BAB'daki elde ettikleri kazanımlar dikkate alınarak katılımının sağlanması ve bu sürecin BAB'daki düzenlemeler üzerine tesis edilmesidir. Bu mutabakata varılırken AB üyesi 11 Avrupalı NATO ülkesi Washington Zirvesi'nde yeni sürecin BAB'daki temel üzerine tesis edilmesi yönünde irade beyanında bulunmuşlardır. Bu beyanları esnasında AB'nin niteliklerini, hukuki ve kurumsal yapısını dikkate aldıkları değerlendirilmektedir. Washington Zirvesi'nde varılan mutabakata rağmen AB, BAB müktesebatını tamamen yok farz edip, bunun yerine kendi geliştirdiği düzenlemeleri kabul etmektedir.

Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik konumu açısından değerlendirildiğinde bazı avantaj ve dezavantajlara sahip bulunmaktadır. Türkiye, tehdit algılamaları açısından değerlendirildiğinde konumu birçok AB üyesi ülke ile aynı değildir. NATO ülkelerinin yakınlarındaki 16 bölgesel sorun arasından 13'ü Türkiye'yi yakından ilgilendirmekte ve bu sorunlu bölgeler "sıcak nokta" olarak adlandırılmaktadır¹³³. Mevcut konumu ile, yeni tehdit ve risklerin yoğunlaştığı Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu üçgeninin merkezinde, global güç ve oluşumların menfaatlerinin kesişim bölgesinde yer alan Türkiye'nin jeostratejik konumundan kaynaklanan bu durumun, bugüne kadar olduğu gibi 21'inci yüzyılda da değişmeyeceği ve Türkiye'nin öneminin ve yeni dünya düzenindeki yerinin daha da artacağı kıymetlendirilmektedir.

---

¹³³ Çomak, "Türkiye, NATO,.....", s.74.

Türkiye'nin bu bağlamda Avrupa güvenlik ve savunma düzenlemelerinin her boyutunda "katılımcı" ve "aktif bir statüde yer alması gerekmektedir. Bu konuda ikinci sınıf bir statüde kategorilendirilmesi de hiçbir zaman düşünülmemelidir. Türkiye'nin kendi savunma ve güvenliğini bu kadar yakından ilgilendirebilecek bir süreçte beklentilerini karşılamadan karşılıksız açılımlarda bulunması beklenemez ve beklenmemelidir.

Türkiye'nin, AB'nin AOGSP mekanizmalarına "güvenceli katılımı" konusunda bir ilerleme olmadan AB'nin NATO imkan ve yeteneklerinden "sınırsız güvenceli erişimi"ne ilişkin bir oylamaya katılması mümkün bulunmamaktadır. Bu gelişmeler kapsamında AB'nin, BAB'da halen uygulanmakta olan benzer mekanizmalar önermesi ve Türkiye'nin ulusal güvenlik menfaatlerinin daima dikkate alınacağını garanti eden somut mekanizmalar geliştirmesi önem taşımaktadır. AB tarafından böyle mekanizmalar kurulduğu ve uygulamaya geçirildiği takdirde, Türkiye de AOGSP sürecinin her aşamasında yer alabilecek bir NATO üyesi ülke olarak AB'nin "kesintisiz" bir şekilde NATO'nun imkân ve yeteneklerinden yararlanabilmesine onay verebilecektir. Bu şekilde "güvenceli katılım" ve "güvenceli erişim" denge kurulabilecek, NATO ve AB sağlıklı ve güvenilir bir ilişki tesis edebilecektir. Türkiye, 14–15 Aralık 2000 tarihleri arasında Brüksel'de yapılan NATO Dışişleri Bakanların toplantısında müttefiklerimiz ABD ve AB üyesi NATO ülkelerinin en üst düzeyde yapmış oldukları baskılara rağmen NATO'nun planlama yeteneklerine "güvenceli erişimi" engellemiştir. Türkiye'nin göstermiş olduğu siyasi irade beyanı tüm baskılara rağmen ve diğer ülkelerin aksine sonuna kadar sürdürülmüş ve korunmuştur. Günümüzde benzer baskıların Türkiye üzerinde tekrar yoğunlaşabileceği değerlendirilmektedir¹³⁴.

---

¹³⁴ Çomak, "Türkiye, NATO,.....", s.75.

BÖLÜM V

21. YÜZYILDA NATO'NUN YENİ STRATEJİSİ VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Avrupa'nın tüm tarihi boyunca güvenlik ve savunma işbirliği girişimlerine sahne olmuş olması, bu coğrafyanın her zaman barışçı aktörlerden oluşmuş olduğu anlamını taşımamaktadır. Avrupa'nın iç ve dış dinamikleri bu bölgedeki farklı aktör türlerini, farklı tarih evrelerinde işbirliğine zorlayan etkiler yaratmıştır. Dolayısıyla da, I.Dünya Savaşı sonrasında günümüze kadar uzanan döneme bakıldığında, Avrupa'da faaliyet gösteren güvenlik ve savunma girişimlerinin sayısal çokluğu dikkat çekici bir çokluğa ulaşmıştır¹³⁵. Evrensel, bölgesel ve alt bölgesel nitelikteki güvenlik ve savunma girişimleri olarak Avrupa'da faaliyet gösteren Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü (NATO), Avrupa Birliği'nin (AB'nin) PESC ayağı, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK), Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi ve Avrupa-Akdeniz Güvenlik ve İstikrar Paketi gibi girişimler bu sayısal çokluğun ifadesi durumundadır. Oluşturulan çok sayıdaki güvenlik ve savunma girişiminin Avrupa'daki çatışmaların ne kadarını engellediği tartışılabilir ancak, çatışma sonrası düzenlemelere katkı sağladıkları açıktır. Bununla birlikte, Avrupa'da faaliyet gösteren girişimlerin günümüze kadar sayısal olarak çoğalmış olmaları Avrupa'nın güvenlik ve savunma ile ilgili sorunlarının azalmayıp çoğaldığını düşündürmektedir.

Bu türden bir saptama sonrasında, yanıt aranması gereken temel sorunsal, Avrupa'nın hangi bölge için bir güvenlik ve savunma oluşumu hedeflediği ile ilgilidir. AB üyelerinin coğrafyasını esas alan bir güvenlik ortamı yaratılması mı amaçlanmaktadır, geniş Avrupa coğrafyası mı esas alınmaktadır, yoksa küresel bir politika mı izlenmektedir? Diğer bir ifade ile AB kendisini fazlasıyla tehdit altında hissettiği için mi eski güvenlik ve savunma örgütlerinin faaliyetlerini sürdürmelerine olanak tanıırken yenilerini de oluşturmaktadır, yoksa kendisi küresel bir caydırıcı güç olmaya mı yönelmektedir.

Avrupa Birliği merkezli geliştirilen yeni güvenlik oluşumları ile Avrupa Birliği merkezli olmayan oluşumların bir arada ya da ayrı ayrı ele alınıp alınamayacakları da, tam bu noktada anlam kazanmaktadır. AB, kendisini daha fazla tehdit altında algılıyor ise, tehdidin bertaraf edilmesi için ya Atlantik ötesi işbirliğini sürdürür, ya da bunu kendi başına zorlar ki bu durumda Atlantik ötesi ilişkilerine de güvenmediği ortaya çıkar. Öte yandan, küresel bir caydırıcı güç olma beklentisi bulunuyor ise, o zaman kendisini uluslararası sistemde "güç" yapacak dinamikleri zorlayarak, diğer "güç"lerle rekabete hazırlanır.

¹³⁵ Esra Çayhan, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (3) 2002, s.43.

Bu türden bir tercih, AB'nin neleri ve hangi aktörleri "tehdit" kabul etmesine, kapasitesini zorlamaya ikna olmasına, güvenlik ile savunma olgularından birisine daha fazla ağırlık vermesine açıklık getirebilecek bir tercihin de ifadesi olmaktadır. Dolayısıyla AB, gerek uluslararası sistemin "determinant" güçleri ile gerek kendi yakın çevresi ile ve gerek uzak coğrafyalar ile ilişkilerini yeniden tanımlamak durumunda kalmaktadır. Bu durum, AB'nin Türkiye ile ilişkileri bakımından da büyük önem kazanmakta, hatta tarafların karşılıklı ilişkileri, AB'nin güvenlik geleceğine açıklık kazandıracak ipuçları taşımaktadır.

Bu çalışma, AB'nin güvenlik ve savunma oluşumunun hedefleri sorunsalından yola çıkarak Türkiye ile ilişkilerinin alabileceği biçimi tartışmak amacıyla. Bu amaca uygun olarak, öncelikle AB'nin güvenlik ve / veya savunma hedeflerinin ve uygulamalarının irdelenmesi ile olası gelişmeler değerlendirilecektir. Ardından, farklı AB tercihleri karşısında Türkiye ile olan ilişkilerin neler olabileceği tartışılacaktır.

AB'nin güvenlik ve savunma geleceği

AB'nin güvenlik ve/veya savunma alanındaki geleceği, geçmişten uzanan izler taşıyan, ancak bugün yani 1990'lardan sonra farklılaşan bir nitelik taşımaktadır¹³⁶. Gerek geçmişte, gerek günümüzde güvenlik ve/veya savunma söz konusu olduğunda iki temel dinamik ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi, içsel dinamiklerdir. Harold Deutsch'un "*pluralistic Security community*", Bruce Cronin'in "*transnational identity*" ye Alexander Wendt'in "*collective identity*" adını verdikleri güvenlik işbirliği, bir bütünleşme unsuru olarak değerlendirilmektedir.

AB'ne üye devletlerin karşılıklı ilişkilerinin düzenlenmesi, her bir üye ülkenin iç çalkantılarının minimize edilmesi, ortaklıktan kaynaklanan sorunların bertaraf edilmesi, her bir üye devletin AB dışı ülkelerle olan sorunlarının çözülmesi türünden amaçlar taşıyan girişimler, iç dinamiklere dayandırılarak açıklanabilir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan diğeri ise, dışsal dinamiklerdir. Dışsal dinamikler, küresel istikrarsızlıklar, büyük güçlerin aralarındaki çatışmacı rekabet, AB'ni hedef alan caydırıcı güç ya da güçler, AB yakın coğrafyasındaki istikrarsızlıklar, AB çıkar coğrafyasındaki istikrarsızlıklar biçiminde özetlenebilir.

---

¹³⁶ Serdar Kesgin, "Avrupa Savunma ve Güvenlik Yapılanması ve Türkiye", **POLSAR Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 2 Sayı 5, 2006

Farklı düşünürlerin yaptıkları güvenlik/savunma işbirliği tanımlarının bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. İşbirliğinin devletler arasında kurulması, bir tehdit barındırması ve bu tehdide karşı askeri işbirliği yapılması bunlardan bazılarıdır. Stephen Walt, stratejik işbirliklerinin ofansif ve defansif karakterde olabileceklerini belirtmekte ve gerek müttefikler için gerek düşmanlar için bir "güç" unsuru oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Bu anlamda, stratejik işbirliği ile ilgili tartışmaları belirleyen esas olgu, kolektif savunma ve kolektif güvenlik kavramlarındaki prensiplere dayanmaktadır. Kolektif güvenlik ile kolektif savunma kavramlarını birbirinden ayıran prensipler ise, bütünleşme ile işbirliği ilişkisinin derecelerine bağlıdır.

Kollektif savunma, üyelerin tümünü ya da bir kısmını tehdit eden ya da edebilecek olan tanımlanabilir bir devlet veya blok karşısında birlik/ ittifak oluşturma durumunu ifade etmektedir. Buna karşılık, kolektif güvenlik aynı ittifak ya da birlik içerisinde yer alan üyelerin kendi aralarında ve bağlaşıkları arasında saldırmamazlık esaslı bir iç düzenleme yapılması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, kolektif güvenlik, daha uzun soluklu ve daha kapsamlı bir işbirliğine işaret ederken, kolektif savunma belirli tehditler karşısında daha çok askeri işbirliği anlamı taşımaktadır. AB üyeleri ile sınırlıdır ve AB dışı bir bölgeye savunma anlamında müdahale öngörmemektedir, güvenlik anlamında ise, actions communes ve positions communes AB çıkar coğrafyasını hedef almaktadır. Amsterdam Antlaşması ve Cologne Deklarasyonu çerçevesinde öngörülen Avrupa Ordusu, 2003 yılından itibaren Petersberg Görevleri'ni yerine getirecek birlikleri ifade etmektedir¹³⁷.

Askeri önlem, askeri tehdit karşısında geliştirilmektedir ve bu yola başvurmak için risk unsuru yüksek olmalıdır. Savunma ağırlıklı kuruluşlar, yüksek maliyetlidir ve bu maliyeti göze almak için çok önemli nedenler bulunması gerekir. Ayrıca, üyelerin de bu çok önemli nedenler konusunda uzlaşma içinde olmaları aranır. Diğer bir ifadeyle, neye karşı kimin savunulduğunun betimlenmesi gerekmektedir.

İlk bakışta, NATO'nun Avrupa'nın dışsal güvenliğinden, AGSK'nın da içsel güvenliğinden sorumlu olabileceği düşünülebilir. Ancak, AB gibi federasyona yönelmiş bir bütünleşmenin örneğin Rusya, Ukrayna ya da bir başka devletin askeri tehdidi altında olması, içsel bir güvenlik sorunu mu sayılacaktır, yoksa dışsal mı?

---

¹³⁷ Dedeoğlu, "Avrupa Güvenliğinin Geleceği ....." s 83-85.

İkinci olarak, NATO gibi bir örgütlenme varken ve askeri operasyon kapasitesine sahipken, yeniden bir başka kurumu oluşturmak NATO'nun Amerikan ayağına binen yükün azaltılması biçiminde de algılanabilir. Avrupa'nın korunmasını, Avrupalıkların yapması ve bununda NATO ittifakına uygun biçimde çözümlenmesi söz konusu olabilir¹³⁸. Ancak, gerek NATO gerek AB savunma ve güvenlik oluşumları birer siyasal araçlardır.

Üçüncü olarak da, ortada belirli bir düşman olmadığından hareketle Avrupa'nın kimin tarafından savunulduğunun bir önemi olmadığı ileri sürülebilir. Oysa bugün Avrupa savunması Avrupa topraklarının savunulması değil de, evrensel düzlemde caydırıcı güç olmanın zemini biçiminde okunduğunda, buradaki savunma sistemlerinin sahipleri önem kazanmaktadır.

Olası güvenlik projeleri

Yukarıdaki kategorizasyonda birinci grup içerisinde yer alan kuruluşlar, AB'nin olası güvenlik projelerinde tamamlayıcı unsur olarak tartışılmaktadır. NATO'nun ve AB'nin kendi savunma sistemlerinin nasıl düzenleneceği tartışmaları sırasında, diğer oluşumların rolü NATO ya da AB'ne göre belirlenmektedir.

Avrupa savunması konusunda birbiriyle yakından ilintili iki temel sorunsal bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, AB ülkelerinin savunulması sorumluluğunun AB ülkelerince gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla açıkça tehdit tanımı yapılması ve buna uygun strateji geliştirilmesidir. Bu türden bir eğilim güçlendiği takdirde, bunun en anlaşılır ifadesi, federal bir Avrupa'nın tek parası, tek merkez bankası, ortak tarım politikası ya da ortak adli sistemi ve Europolü olduğu gibi, ortak bir savunma sistemi ve ordusunun da bulunmasına olan ihtiyaç olmaktadır. Dolayısıyla, bu diğer devletleri değil doğrudan AB üyesi devletleri ilgilendirmekte ve onların bir tür entegrasyon derecesini artırmalarını ifade etmektedir.

İkincisi, AB ülkelerinin NATO şemsiyesi altında kalmaları ve NATO'nun, daha doğrusu ABD'nin tehdit tanımları ile stratejilerini benimsemeleridir¹³⁹. Bu durumda da, AB'nin kendi "ortak politikaları" ile transatlantik bağların üst üste çakışması ve çıkarlar arasında uzlaşmazlığın bulunmaması gerekmektedir¹⁴⁰.

¹³⁸ Stephen De Spielgeleire, Rem Korteweg, "Geleceğin NAToları", **NATO Dergisi**, Yaz 2006, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/turkish/military.html>

¹³⁹ Stephen De Spielgeleire, Rem Korteweg, "Geleceğin NAToları", **NATO Dergisi**, Yaz 2006, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/turkish/military.html>

¹⁴⁰ Çayhan, "Avrupa Güvenlik ve Savunma.....", s.51.

NATO'nun ya da AB'nin genişleme taleplerinden, savunma bütçelerinin oluşturulmasına ya da "en tehlikeli ülke" tanımlarına tarafların uzlaşısı içinde olmaları beklenir. Bu da, bölgesel entegrasyonun doğasına uygun değildir. Çünkü, bölgesel bir entegrasyon, ekonomik, mali ve siyasi alanlarda uluslararası sistemde "güç" merkezi olmak için kurulmuşlardır ve doğal olarak bu onu sistemdeki diğer "güç" ya da "güçler" ile rekabete sokmaktadır.

AB'nin NATO'ya rağmen kendi savunma oluşumunu gerçekleştirme senaryosu

Bir tür çatışmacı ayrılık anlamına gelen bu senaryoya göre AB, Amerika'nın Avrupa'daki varlığına karşı çıkar, ve kendisi için ABD'yi tehdit unsurlarından birisi olarak tanımlar. Dolayısıyla NATO, AB ayağını yitirme tehlikesiyle karşılaşır. Bu durum, görünen konjonktürde ABD tarafından çok da kabul edilebilir bir durum değildir. ABD, Avrupa'daki varlığını NATO düzleminde sağlam tutarak dünyanın diğer bölgelerindeki varlığını düzenleme stratejisi uygulamaktadır. Dolayısıyla, bu türden bir senaryo olduğunda;

- Ya, ABD AB'nin kendi savunma sistemini anlamsız duruma getirecek yeni bir savunma sistemi geliştirir,
- Ya, NATO güçlerinin AB ülkeleri tarafından kullanımına izin vermeyerek AB ülkelerini yüksek maliyetlere zorlar,
- Ya ABD, AB'yi çevreleme politikası uygulayarak AB içine dahil edilmesi beklenen yada beklenmeyen ülkelerle Doğu Avrupa sınırında ve Akdeniz'deki ittifaklarını güçlendirir,
- Ya, AB'nin içinden kendisine AB savunma sisteminin bloke edilmesini sağlayacak müttefiklerine ağırlık verir,
- Ya da, AB'nin tek başına bertaraf etmesini zorlaştıracak yeni tehdit unsurlarının yaratılmasına katkı sağlar.

AB'nin NATO ile kendi savunma oluşumunu gerçekleştirme senaryosu

Gerilimli paylaşım anlamına gelen bu senaryo, taraflar arasındaki pazarlıkların gücüne bağlı bir seyir gösterir. NATO, Avrupa güvenliği konusundaki temel stratejilerini değiştirmez ve AB nereye genişlerse, o da oraya doğru genişler. ABD ile AB arasındaki karşılıklı bağımlılık yeniden imar edilir. Bu, taraflar arasında keskinleşmemiş rekabetin sürmesi anlamına gelir. Dolayısıyla,

- Ya, Avrupa savunma sistemi NATO'nun içinde ama ondan otonom bir düzenleme kazanır. AB'nin güvenlik sistemi, "askersiz" ya da "no-militer" bir nitelik alarak insani boyutla sınırlanır.
- Ya, Avrupa Savunma sistemi ile NATO arasında eşitler arası bir "barış içinde birlikte varolma" kurulur ve sorumluluk paylaşımı işlenir,
- Ya da, tarafları zorunlu olarak bir arada tutacak farklı bölge dışı ittifak sistemleri ya da tehdit senaryoları ivme kazanır. Rus-Çin ittifakı, İran-Rus ittifakı, Hindistan-Çin ittifakı gibi¹⁴¹.

¹⁴¹ Dedeoğlu, "Avrupa Güvenliğinin Geleceği ....." s 83-85.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonunda Dünya’da ABD ve Sovyetler Birliği olmak üzere iki büyük devlet ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği, Avrupa ‘da savaş sonrası yaşanan ekonomik ve askeri sıkıntılardan yararlanarak, hem kendi ideolojisini yaymaya hem de topraklarını genişletmeye çalışmıştır. Avrupa’yı Sovyetlere kaptırmak istemeyen ABD ise; bu tehlikeler karşısında Avrupa devletleri için bir umut olmuştur. Avrupa ile ABD’nin karşılıklı çıkarları, Atlantik İttifakı’nın yani NATO’nun ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Avrupa’yı tehdit eden Sovyet Yayılmacılığı, Türkiye’yi de tehdit etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonlarında başlayan Sovyet istekleri savaş sonrası dönemde Türkiye’yi daha da rahatsız eder boyutlara ulaşmıştır. Sovyetlerin Türkiye’den toprak İstekleri ve Boğazların güvenliğinden hak talepleri her fırsatta dile getirilmiştir. Bu durum Türkiye’yi batılı devletlerle işbirliği yapmaya yöneltmiştir. Türkiye uzun ve zorlu bir mücadele sonunda NATO ittifakına katılabilmektedir.

Soğuk Savaş süresince NATO şemsiyesinde güvenliğini sağlayan Avrupalı ülkeler, soğuk Savaş’ın sona ermesiyle, NATO’nun işlevinin kalmadığını ve Avrupa’nın ABD’ye bağımlılığını sorgulamaya başlamışlardır. Soğuk Savaş sonrasında Dünyada güvenlik yönünden yeni tehdit algılamaları ortaya çıkmıştır. Bunlar çok yönlü tehditler, belirsizlikler ve istikrarsızlıklardır.

Kurulduğu günden itibaren, başarılı politik askeri ittifak olan NATO’nun geleceğe ilişkin belirsizliklerle karşı karşıya kaldığı bir gerçektir. Bu belirsizliklerin iki temel unsuru vardır. Bunlar, NATO’nun yeni üyelere ilişkin anlayışı ile yeni görevinin ne olacağıdır.

Bugün NATO, üye ülkelerinin topraklarıyla sınırlı bir genel savunma planıyla etkin olmayacağını görmüştür. Etki ve ilgi alanlarının NATO ülkeleri coğrafyası ile sınırlı kalması zorunluluğu ve anlayışını terk etmiştir. İnsani yardım, kurtarma görevleri, barışı koruma görevleri, barışın tesisi gibi faaliyetlerini Dünya coğrafyasında geniş bir alanda icra etme kararını vermiştir.

NATO içerisinde lider ülke konumunda bulunan ABD için en önemli hususlardan biri, yeni Dünya düzeninde beliren tehdit algılamalarına karşı genişleyen ve değişen NATO yapısı içinde, NATO-Rusya ve Merkezi ve Doğu Avrupa Devletleri arasındaki ilişkileri NATO’yu güçlendirecek ve bu devletleri de incitmeyecek bir yöntemle geliştirmektir.

NATO'nun Avrupalı üyelerinin, Avrupa'nın bir Ortak Dışışleri ve Savunma Politikası geliştirme isteği sonucu oluşturdukları AGSK ve buna bağlı olarak Birleşik Müşterek Görev Kuvvetine ABD ilk zamanlarda olumlu bir gelişme olarak bakmıştır. Daha sonra ABD kendi isteği dışında alınan bir kararla Avrupa'nın müdahale edeceği bir krizde, NATO kuvvetlerini kullanmasını hoş karşılamamış ve tümüyle bağımsız kararlar alan ve NATO kuvvetlerini kullanacak olan bir AGSK 'ye muhalif olmuştur. ABD, AGSK' nın NATO içinde oluşturulmasına yönelik fikirleri desteklemiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana gelişen süreçte NATO'nun Rusya ile yakınlaştığı görölmektedir. NATO-Rusya ilişkileri 1997 yılında imzalanan "NATO-Rusya Kurucu Senedi" ile şekillenmekte, NATO'nun Rusya ile geliştirilecek yapıcı bir işbirliğinin dünyada güvenlik ve istikrarın temini bakımından önemli olduğu düşüncesindedir. 2002 yılında kurulan "NATO-Rusya Konseyi" kapsamında işbirliğinin artırılmasına yönelik arayışların devam ettiği gözlenmektedir. 2004 yılında aralarında Estonya, Litvanya ve Letonya'nın da bulunduğu pek çok Doğu Avrupa ülkesinin NATO'ya katılımı, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun değişen rolünün bir göstergesi olarak nitelenebilir.. NATO Ukrayna ile de bağımsızlığını kazandığından bu yana ilişki içerisinde.

Türkiye, AB'nin kurmak istediği 60 bin kişilik "Temel Hedef " kuvvetinin yani NATO'dan bağımsız olarak Avrupalı mütteliklerce oluşturulan yedi ayrı askeri oluşumun NATO imkân ve kabiliyetlerinin de yer alacağı bir BAB harekâtında kullanılmasına karşı bir tavır sergilemiştir. NATO üyesi olup da AB üyesi olmayan ülkeler de Türkiye'nin bu tutumunu desteklemiştir. Türkiye gibi NATO üyesi olup da AB üyesi olmayan ülkeler, bu yeni kuvvet içinde etkinlikle yer alamazlarsa işlevsiz kalacaklardır. AB, Feira zirvesinden sonra, bu zirve kararları uyarınca teşkil edilen AB-NATO uzmanlar çalışma gruplarında, AB üyesi olmayan NATO üyelerinin bu kuvvete katkılarını ikinci planda değerlendirdiğini kabul ettiğini belirtmekte, fakat karar mekanizmalarında yer almalarını kabul etmemektedir.

Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun güney kanadını koruyan, özel olarak Batı Avrupa'nın, genel olarak NATO'nun güvenlik ve savunmasına özlü katkılarda bulunan Türkiye, hâli hazırda NATO içerisinde Kara Kuvvetleri mevcudu bakımından ABD'nin ardından ikinci, orta boy muharip deniz unsurları katkısı bakımından ise beşinci sırada bulunmaktadır. Bu bakımdan Türkiye, NATO ve geleceği için önemli bir role sahiptir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde konvansiyonel tehdidin büyük ölçüde azalmış olmasına karşın, terörizm, bölgesel istikrarsızlıklar, kitle imha silahları ve bunları fırlatma vasıtalarının yayılması, ayrılıkçı mikro ve etnik milliyetçilik, aşırı dinci akımlar, örgütlü suç, uyuşturucu ve insan ticareti, kitlesel göç gibi geleneksel olmayan güvenlik risk ve tehditleri ortaya çıkmaktadır.

Asimetrik nitelikteki bu yeni risk ve tehditler çerçevesinde NATO'nun genişlemesi ve gelişimine yönelik arayışlar devam etmektedir. Türkiye, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönemde gelişen "açık kapı" politikasını başından beri desteklemekte, Rusya Federasyonu ve Ukrayna ile yapıcı ve işbirliğine dayalı kurumsal ilişkiler kurulmasından yana tavır almaktadır. Bir Akdeniz ülkesi olarak Türkiye, 1994 yılında kuruluşundan bu yana NATO'nun Akdeniz Diyalogu'na da destek sağlamaktadır. Avrupa güvenliğinin Akdeniz'in güvenliği ve istikrarı ile yakından bağlantılı olduğu göz önüne alındığında, Akdeniz Diyalogu'nun NATO'nun katma değer sağlayabileceği alanlarda güçlendirilmesi hedefi Türkiye tarafından da paylaşılmaktadır.

Türkiye'nin AGSP'nin gelişimini AB'ye tam üyelik perspektifi doğrultusunda tutarlı ve bütüncül bir yaklaşımla desteklemeye devam etmekte olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Avrupa güvenlik ve savunması hakkındaki NATO-AB işbirliğine yönelik yaklaşımı, NATO'ya üyeliğinin ve AB üyelik arzusunun doğal bir sonucu olarak görülmelidir.

Türkiye'nin NATO-AB işbirliğine yönelik tutumu; karşılıklı destek, tamamlayıcılık ve şeffaflık ilkelerini rehber alacak bir yaklaşımın esas alınmasının temini yönündedir. AB üyesi olmayan Avrupalı Müttefiklerin AGSP'ye müdahil olmasını düzenleyen Nice Uygulama Belgesi'nin öngördüğü düzenlemelerin yapısal işbirliği mekanizması kapsamında da hayata geçirilmesi durumunda, Türkiye'nin tecrübe ve donanımlarının Avrupa'nın güvenliğine önemli bir katkı sağlayacağını tüm taraflarca bilinmesi gerekmektedir.

Bu noktadan hareketle, AGSP ile ilişkili tüm platformlarda Türkiye'nin ulusal çıkarlarını esas alan bir yaklaşımın sürdürülmesinin yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

NATO stratejisindeki yeni dönüşüm, eskiden var olan tek yönlü büyük çaptaki kitlesel tehdit yerine, değişik bölgelerde ortaya çıkabilecek politik, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları olan riskler ve alınması gereken önlemlerin ön plana çıkması şeklinde ifade edilebilir. Dünyada gelişen güvenlik anlayışları ile birlikte değerlendirildiğinde bu durumun Türkiye için NATO kapsamında Soğuk Savaş döneminde olduğundan daha etkin bir konum kazanmak için olanaklar taşıdığı düşünülmektedir.

Zira,

- I. Ulusal Kurtuluş Savaşının ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenliği “Yurtta sulh, Dünyada sulh” ilkesi çerçevesinde biri coğrafya, diğeri komşu ülkelerle uzun yıllar boyunca devam eden ilişkiler olmak üzere, iki temel olgu tarafından şekillendirilmiştir. Bu iki faktör, Türkiye’yi aynı anda Avrupa, Balkanlar, Kafkasya, Orta Doğu, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde önemli bir aktör olarak ortaya çıkarmıştır.
- II. Jeostratejik bakımdan eşsiz bir konuma sahip olan Türkiye, güçlü savunma kapasitesi, ekonomik ve insan gücü potansiyeli, uluslararası çatışmaların önlenmesi ve barışı inşa çabalarına aktif katılım gibi niteliklerin yanı sıra, farklı kültürlerle ait seçkin özellikleri birleştiren ve komşuluğunda yer alan ülkeler ile özel tarihsel ve kültürel bağları bulunan bir ülkedir. Türkiye, aynı anda Avrupa’nın “arka bahçesi” sayılan Balkanlar’da ve Sovyetler Birliği’nin dağılması ile yeniden şekillenen Hazar Bölgesi ve Orta Asya coğrafyasında tarihsel yakınlığı temelinde askeri ve siyasi açıdan önemli roller üstlenebilecek yegâne ülkedir.
- III. “İşbirliği” ve “ortaklık” ekseninde diğer ülkelerle dostane ilişkiler tesis edilmesi ve devam ettirilmesi, ikili ve çok taraflı yöntemlerle bölgesel ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi, çatışmaların barışçı yöntemlerle çözülmesi ile bölgesel ve uluslararası barış, istikrar ve gönencin artırılması Türkiye Cumhuriyeti dış politikasının ana amaçları arasında olagelmıştır. Türkiye aynı anda NATO, Avrupa Konseyi, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı (ECO), D-20 ve İslâm Konferansı Örgütü (İKO) üyesi olan yegâne ülkedir.
- IV. Türkiye, dünya petrol ve gaz rezervlerinin önemli bir bölümüne sahip Hazar Bölgesi ve Orta Doğu ile bu kaynaklara olan talebi hızla artmakta olan başta AB olmak üzere batı pazarları arasında özel bir konumdadır. Türkiye ekonomik ve sosyal gelişmenin vazgeçilmez unsuru olan enerji alanında güvenliğin artırılmasına önemli katkılar sağlayacak bir enerji koridoru ve terminali olma potansiyeline sahiptir.

Tüm bu unsurlar, Türkiye’nin bölgesinde ve ötesinde önemli rol oynamasını sağlayacak değerli özelliklerdir.

NATO'nun genişlemesine ve gelişmesine yönelik çalışmalarda aktif katılım sergileyen Türkiye, jeostratejik konumu, kuruluşundan itibaren NATO sürecine ve uluslararası barış ortamının tesis edilmesine olan katkısı başta olmak üzere yukarıda özetlenmeye çalışılan özel durumundan kaynaklı avantajlarını doğru kullanabildiği takdirde NATO içerisindeki etkinliğini artırabilecektir. Böylelikle Türkiye, NATO'nun sıklıkla bir "paradoks" olarak nitelenen mevcut durumunda çeşitli belirsizlikler içeren geleceğini kendi ulusal çıkarları ile uyumlu olarak şekillendirmede söz sahibi olabilecektir.

BM'nin kurucu üyelerinden biri, NATO ve tüm önde gelen Avrupa kuruluşlarının üyesi, AB'ne tam üyelik müzakerelerine başlamış bir ülke olan Türkiye'nin bu özellikleri yeterince anlaşılmadığı sürece, Dünya'da yeni risk ve tehditlere yönelik güvenlik anlayışları, NATO ve AGSP eksenli tüm kurgular eksik kalmaya mahkûmdur.

KAYNAKÇA

1. Aksu, Ömer Alparslan, **21.Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası ve Stratejisi Konulu Sempozyum**, İstanbul, 7-8 Aralık 1999.
2. Akalın, Cüneyt; Yarman, Tolga, "AGSK, AB Ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri", **Jeopolitik Dergisi**, sayı.1. İstanbul, 2002.
3. Albayrak, Mustafa, " Türkiye'nin Kuzey Atlantik Paktı'na Üye Olması", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı:340, Ankara,1994.
4. Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi cilt:1**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1991.
5. Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1980)**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.
6. Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1980-1990)**, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1992.
7. **Avrupa'nın Yeni Kimliği**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1993.
8. "Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu", İstanbul, 2002.
9. Bekar, Olgan, " NATO'nun Genişlemesi Rusya ve Türkiye", Avrasya Etütleri, cilt 3, sayı 1, 1996.
10. **Beyaz Kitap**, Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
11. Bilge, Suat, **Türkiye- Sovyetler Birliği İlişkileri 1920–1964**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992.
12. Caşın, Mesut Hakkı, **21'nci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası ve Stratejisi Konulu Sempozyum**, İstanbul, 7-8 Aralık 1999.
13. Cömert, Servet, **Jeopolitik, Jeostratejik ve Strateji** , Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2000.
14. Çakar, Nezihi, **21.Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası ve Stratejisi Konulu Sempozyum**, İstanbul, 7–8 Aralık 1999.
15. Çayhan, Esra, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (3) 2002.

16. **Çokuluslu Kuvvetler Barışı Koruma ve NATO**, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
17. Çomak, Hasret, "Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP" , **Jeopolitik Dergisi**, Sayı 3, İstanbul, 2002
18. Çomak, Hasret, "Yeni Bir Çağ İçin Yeni Bir NATO Stratejisi", **Harp Akademileri Bülteni**, sayı: 2001/100
19. Dedeoğlu, Beril, "Avrupa Güvenliğinin Geleceği ve Türkiye" , **Jeopolitik Dergisi**, Sayı: 2002/3
20. **Devletler Hukuku**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2006, s. 114
21. De Wijk, Rob, "NATO İçin Yeni Bir Politik Strateji", **NATO Dergisi**, sayı 2. 1998
22. **Dış Basın Bülteni**, Harp Akademileri Komutanlığı, Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Başkanlığı, Sayı:270 , İstanbul, 1998.
23. **Dış Basın Bülteni**, Harp Akademileri Komutanlığı, Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Başkanlığı, Sayı: 176, İstanbul, 1999.
24. **Dış Basın Bülteni**, Harp Akademileri Komutanlığı, Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Başkanlığı, Sayı: 272, İstanbul, 1999.
25. **Dış Basın Bülteni**, Harp Akademileri Komutanlığı, Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Başkanlığı, Sayı:273 , İstanbul, 1999.
26. **Dış Basın Bülteni**, Harp Akademileri Komutanlığı, Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Başkanlığı, Sayı: 279, İstanbul, 2001.
27. **Dış Basın Bülteni**, Harp Akademileri Komutanlığı, Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Başkanlığı, Sayı: 285, İstanbul, 2003.
28. De Spielgeleire, Stephen, Korteweg, Rem "Geleceğin NAToları", **NATO Dergisi**, Yaz 2006, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/turkish/military.html>
29. **Dünya'da Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları**, Harp Akademileri Yayını, İstanbul, 2003.
30. Erdoğan, Hikmet, "NATO İttifakının Geleceği ve Türkiye'nin NATO İttifakı ve Transatlantik Güvenliğine Katkıları", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, 2003
31. Erkin, Feridun Cemal, **Türk Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi**, Ankara, 1968
32. Eroğlu, Hamza, **Türk İnkılâp Tarihi**, Savaş Yayınları, Ankara, 1990.
33. Eroğlu, Hamza, "**Kuzey Atlantik Paktı**", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, XXI, s. 1, İstanbul, 1957

34. Gökalp, Yavuz Yıldız, “**21.Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye’nin Genel Vizyonu**”.
35. Gökalp, Yavuz Yıldız, **Yeni Güvenlik Anlayış ve Arayışları, Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Stratejisi**, Harp Akademileri Yayını, 2001.
36. Gököz F. Mehmet, **Avrupa’nın Yeni Güvenlik Yapısında Batı Avrupa Birliği ve Türkiye’nin yeri**, Ankara, 1995.
37. Gönlübol, Mehmet, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara, 1932.
38. Gönlübol, Mehmet, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Ankara, 1996.
39. Gönlübol, Mehmet ; Ülman , Haluk, **Olaylarla Türk Dış Politikası, Cilt.I**, A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982
40. Gündüz, Aslan, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, BETA, İstanbul, 1998.
41. **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2003.
42. **Harp Akademileri Bülteni**, sayı:2001/100.
43. **Harp Akademileri Bülteni**, sayı:1994/176.
44. **Harp Akademileri Bülteni**, sayı:1994/178.
45. **Harp Akademileri Bülteni**, sayı:2003/206.
46. **Helsinki Nihai Senedi, Paris Sözleşmesi AGİT, Kopenang Kriterleri ve İstanbul Zirvesi**, Deniz Harp Akademileri Yayını, İstanbul, 2004
47. Ismay, Lord, **NATO: İlk Beş Sene 1949-1954**, Ankara, 1956.
48. İlhan, Suat, **Jeopolitikten Taktiğe**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1971.
49. İlhan, Suat, **Jeopolitik Duyarlılık**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1989.
50. **Jeopolitik, Stratejik Araştırmalar Dergisi**, sayı:2002/1
51. **Jeopolitik, Stratejik Araştırmalar Dergisi**, sayı:2004/11
52. Joulwan, George A., ‘‘NATO’nun Barış İçin Ortaklığa Katkısı Kaydedilen İlerlemler Ve Sorunlar’’, **NATO Dergisi**, Mart 1995.s.3
53. Kalyon, Erhan, ‘‘Soğuk Savaş Sonrasında ABD, AB ve NATO Üçgeninde Atlantik İşbirliğinin Güvenlik Boyutu’’, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslar arası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara 2004
54. Kahraman, Sevilay,’’ Irak Krizi’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Üzerindeki Etkileri’’ **ATAUM Bülteni**, Ankara, 2003.

55. Kelly, John (ABD Emekli Büyükelçisi), ‘‘NATO’nun İstanbul Zirvesi 2004’’, **Savunma ve Havacılık Dergisi**, sayı: 2003/99
56. Kesgin, Serdar, ‘‘Avrupa Savunma ve Güvenlik Yapılanması ve Türkiye’’, **POLSAR Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 2 Sayı 5, 2006.
57. Kramer, Michael, ‘‘Daha Büyük Bir NATO’’, **Harp Akademileri Bülteni**, sayı: 1994/177.
58. Kutluhan, Bora, ‘‘NATO’nun Askeri Kanadının Yeniden Yapılanması’’, **Savunma ve Havacılık Dergisi**, sayı: 2004/104
59. Lellouche, Pierre, ‘‘NATO Nereye Gidiyor’’, **NATO Dergisi**, Kış 2006, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/turkish/art4.html>
60. Mc Ghee, George. **ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu**. Ankara,1992.
61. Mütercimler, Erol, ‘‘Avrupa Güvenliği Ve Türkiye’’ **M5 Avrasya Savunma ve Stratejisi**, sayı 103. İstanbul, 2002.
62. Mütercimler, Erol, **21. Yüzyıl ve Türkiye**, Güncel Yayıncılık, İstanbul,2000.
63. **NATO Dergisi**, Sayı 3, 1987
64. **NATO Dergisi**, Ocak 1992.
65. **NATO Dergisi**, Nisan 1992.
66. **NATO Dergisi**, Mart 1995.
67. **NATO Dergisi**, Temmuz-Ağustos 1997.
68. **NATO El Kitabı ‘‘50. Yıldönümü Sayısı’’**, Basın ve Enformasyon Bürosu, Brüksel, 1998.
69. NATO Genel Sekreteri Lord George Robertson’ın Harp Akademileri Komutanlığında Verdiği Konferans, İstanbul,2002.
70. **NATO’nun Transformasyonu**, Harp Akademileri Yayını, İstanbul,2004.
71. Özgöker, Uğur, **Avrupa Topluluğunun Ve Savunma Boyutu Olarak Batı Avrupa Birliği**, İstanbul,1994.
72. Ülger, İrfan Kaya, **Avrupa Birliği’nde Siyasal Bütünleşme-Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşumu**, Ankara, 2002.
73. Pamukçu, Ö.K., **İnsan Hakları Konusunda Uluslararası Örgüt ve Devlet İlişkisi AGİT-Türkiye**, İstanbul, 2003.
74. Petersen, Jan, ‘‘NATO’nun Bundan Sonraki Stratejik Kavramı’’, **Dış Basın Bülteni**, Harp Akademisi K.’liğı yayını, İstanbul, 2003.

75. Sander, Oral, “**Değişen Dünya Dengelerinde Türkiye**”, Bağlam Yayınları, 1994
76. Sander, Oral, **Siyasi Tarih 1918–1994**, Ankara, 2002.
77. Sander, Oral, **Türk –Amerikan İlişkileri (1947–1964)**, Ankara, 1979.
78. Sandıklı, Atilla, “ABD Dış Politikası ve Yeni Güvenlik Stratejisinin Türkiye’ye Etkileri”, **Harp Akademileri Bülteni**, sayı 206, İstanbul, 2004.
79. Saray, Mehmet, “**Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye’nin NATO’ya Girişi**”- III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Hatıraları ve Belgeler, Ankara, 2000.
80. Sarıнай, Yusuf, **Türkiye’nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO’ya Girişi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.
81. **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı 347, Ocak 1996
82. **Soğuk Savaşın Barış İçin Ortaklığa**, NATO Güneydoğu Avrupa Müttefik K.K.K’lığı Yayını, İzmir,1994.
83. Taşkıran, Cemalettin, “**Türkiye Niçin NATO’ya Girdi** “, NATO ve Türkiye, Ankara, 1968.
84. Turgut, Reşat, “**AGSK, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin geleceği, Türkiye’ye etkileri**”, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 2001.
85. Türkmen, İlder, **Türkiye’nin Yeni Jeopolitik Ortamı Konulu Konferans**, İstanbul, 1989.
86. **Türkiye’nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri**, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/UluslararasıKuruluşlarlaİlişkiler/NATO/
87. Uçar, Rıfat, **Siyasi Tarih**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.
88. Yıldız, Yavuz Gökalg, **Yeni Güvenlik Anlayış ve Arayışları, Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Stratejisi**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 2002.

EKLER

KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI

Washington DC, 4,"Nisan 1949

Bu Antlaşma'nın Tarafları, Birleşmiş Milletler Yasası'nın amaçları ve ilkelerine olan inançlarını ve bütün halklar ve bütün hükümetlerle barış içinde bir arada yaşama arzularını teyid ederler.

Demokrasi, bireysel özgürlük ve hukukun üstünlüğü ilkeleri temelinde bütün halkların özgürlüklerini, ortak miraslarını ve uygarlıklarını korumakta kararlıdırlar.

Kuzey Atlantik bölgesinde istikrar ve refahın geliştirilmesini amaçlarlar.

Toplu savunma ve barış ile güvenliğin korunması için çabalarını birleştirmekte kararlıdırlar.

Bundan dolayı bu Kuzey Atlantik Antlaşmasını kabul etmişlerdir:

MADDE 1

Taraflar, BM Yasası'nda ortaya konduğu üzere, karışmış olabilecekleri herhangi bir uluslararası anlaşmazlığı, uluslararası barış ve güvenlik ve adaleti tehlikeye sokmadan barışçıl yollarla çözmeyi ve uluslararası ilişkilerinde., BM'in amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanımı ya da tehdidinden sakınmayı taahhüt etmektedirler.

MADDE 2

Taraflar, özgür kurumlarını güçlendirerek, bu kurumların üzerine kurulu olduğu ilkelerin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak ve istikrar ile refah koşullarını geliştirerek barışçıl ve dostça uluslararası ilişkilerin daha da geliştirilmesine katkı yapacaklardır. Uluslararası ekonomi politikalarında çatışmayı ortadan kaldırmaya yönelecekler ve taraflardan herhangi biri ya da hepsi ile ekonomik işbirliğini teşvik edeceklerdir.

MADDE 3

Bu Antlaşmanın amaçlarına daha etkin biçimde ulaşabilmek için Taraflar, tek tek-ve ortaklaşa olarak, sürekli ve etkin öz yardım ve karşılıklı yardımlarla, silahlı bir saldırıya karşı bireysel ve toplu direnme kapasitelerini koruyacaklar ve geliştireceklerdir.

MADDE 4

Taraflardan herhangi biri, Taraflardan birinin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ya da güvenliğinin tehdit edildiğini düşündüğü zaman, tüm taraflar birlikte danışmalarda bulunacaklardır.

MADDE 5

Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanıyan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak. Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerler ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır.

Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güven Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.

MADDE 6

Madde 5 açısından, Taraflardan bir ya da daha çoğuna karşı silahlı saldırı, aşağıdakileri de kapsar:

- Tarafların Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki topraklarına Fransa'nın Cezayir Bölgesine (2) Türkiye topraklarına veya Taraflardan herhangi birinin egemenliği altında olan ve Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde yer alan adalara yapılan silahlı saldırı;
- Bu topraklarda ya da bu toprakların üzerindeki hava sahasında bulunan ya da Antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte Taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin üslenmiş bulunduğu herhangi bir Avrupa toprağında veya Akdeniz'de, ya da Yengeç Dönencesinin kuzeyindeki Kuzey Atlantik

bölgesinde bulunan Tarafların herhangi birine ait kuvvetlere, gemilere, ya da uçaklara yapılan silahlı saldırı

MADDE 7

Antlaşma, BM üyesi olan Tarafların BM Yasası uyarınca sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini veya Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusundaki temel sorumluluğunu herhangi bir şekilde etkilemez ve etkilediği şeklinde yorumlanamaz.

MADDE 8

Her bir Taraf, kendisi ile diğer Taraflar ya da üçüncü bir devlet arasında şu an yürürlükte olan uluslararası sözleşmelerin, bu Antlaşmanın hükümleri ile çelişmediğini beyan eder ve Antlaşma ile çelişen uluslararası sözleşmelere girmemeyi taahhüt eder.

MADDE 9

Taraflar, bu Antlaşmanın uygulanması ile ilgili konulan ele almak üzere hepsinin temsil edileceği bir Konsey oluştururlar. Konsey, herhangi bir zamanda acil olarak toplanabilecek şekilde düzenlenecektir. Konsey, gerekli gördüğü ikincil organları oluşturacaktır. Özellikle Madde 3 ve Madde 5'in uygulanmasına ilişkin önlemleri önerecek bir savunma komitesi derhal oluşturulacaktır.

MADDE 10

Taraflar, bu Antlaşmanın ilkelerini geliştirebilecek ve Kuzey Atlantik Bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan herhangi bir Avrupa devletini bu Antlaşmaya katılmaya oy birliği ile davet edebilirler. Davet edilen Devlet katılım belgesini Amerika Birleşik Devletleri Hükümetine vererek bu Antlaşma ya taraf olabilir. Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti aldığı her bir katılma belgesinden tüm Tarafları haberdar edecektir.

MADDE 11

Bu Antlaşma Taraflarca kendi anayasal süreçleri uyarınca onaylanacak ve hükümleri uygulanacaktır. Onay belgeleri en kısa zamanda Amerika Birleşik Devletleri Hükümetine teslim edilecek, bu Hükümet de aldığı her belgeden tüm Tarafları haberdar edecektir. Antlaşma, Belçika, Kanada, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere imzacıların çoğunluğu tarafından onaylanır onaylanmaz, onaylayan Devletler arasında yürürlüğe girecektir; diğer Devletler açısından ise onaylarının verildiği tarihte yürürlüğe girecektir.

MADDE 12

Antlaşma 10 yıl boyunca yürürlükte kaldıktan sonra, ya da daha sonra herhangi bir tarihte, Taraflar, içlerinden herhangi birinden talep geldiği takdirde, Kuzey Atlantik Bölgesinde barış ve güvenliği etkileyen faktörleri ve BM Yasası uyarınca uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla yapılan evrensel ve bölgesel düzenlemeleri göz önüne alarak, Antlaşmanın gözden geçirilmesi amacıyla görüşmelerde bulunacaklardır.

MADDE 13

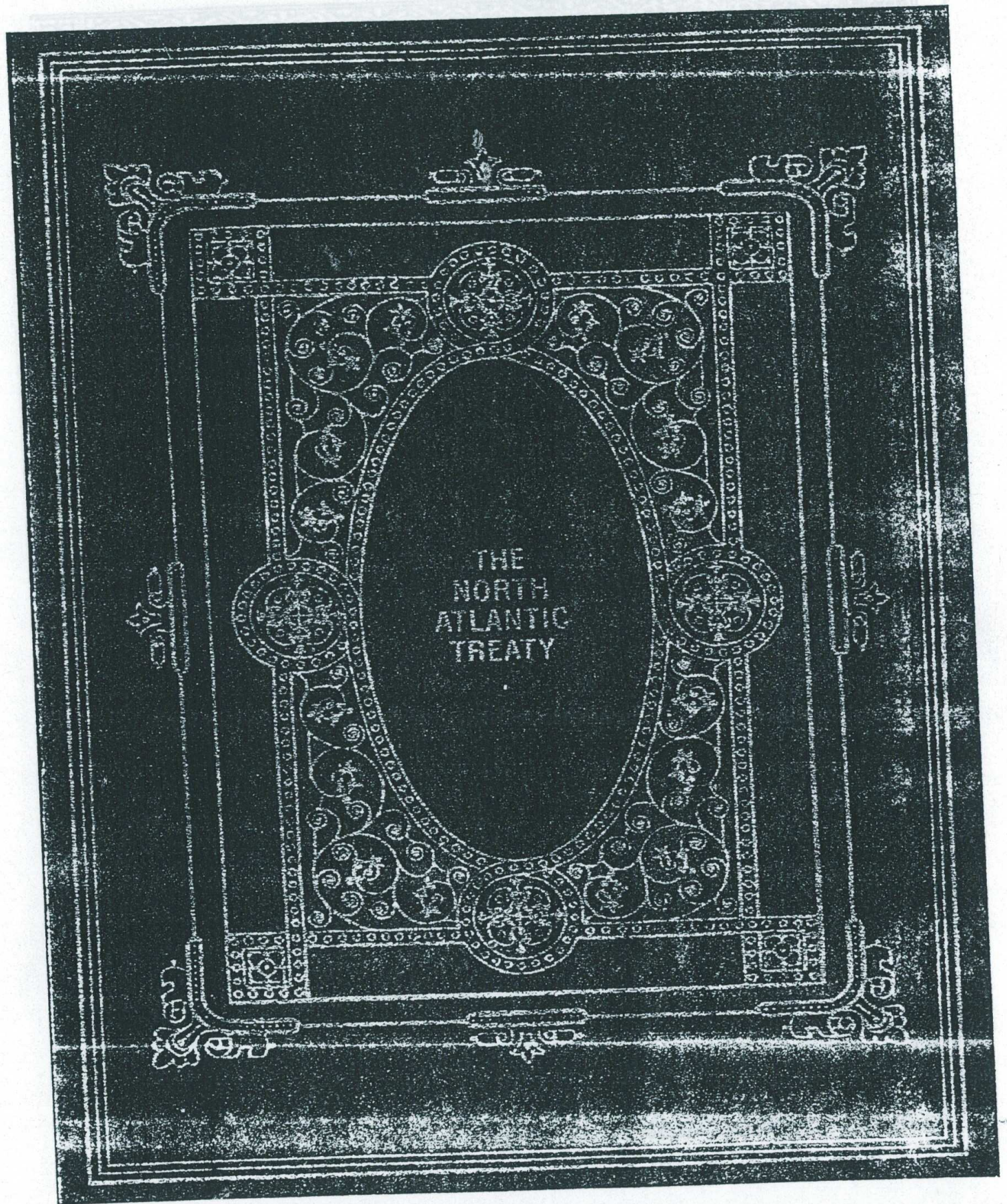
Antlaşma 20 yıl boyunca yürürlükte kaldıktan sonra herhangi bir Taraf, ayrılma bildirimini Amerika Birleşik Devletleri Hükümetine vermesinden bir yıl sonra Taraf olmaktan çıkabilir. ABD Hükümeti aldığı her ayrılma bildiriminden tüm Tarafları haberdar edecektir.

MADDE 14

İngilizce ve Fransızca metinleri aynı derecede otantik olan bu Antlaşma, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin arşivlerinde saklanacaktır. Onaylı kopyalar, bu hükümet tarafından imzacı diğer hükümetlere iletilecektir.*

* NATO El Kitabı, s.515.

KUZEY ATLANTİK ANTLASMASI

Article 12

As from the date of its entry into force, for a period of twenty years, or at any time thereafter, the Parties shall, if any of them so requests, consult together for the purpose of reviewing the Treaty, having regard to the factors that affect the peace and security of the North Atlantic area, including the development of universal disarmament arrangements under the Charter of the United Nations, for the maintenance of international peace and security.

Article 13

As from the date of its entry into force, for a period of twenty years, any Party may, except by a Party's own request after its notice of denunciation has been given to the Government of the United States of America, at any time inform the Government of the other Parties of the deposit of their notice of denunciation.

Article 14

The Treaty, of which the English and French texts are equally authentic, shall be deposited in the archives of the Government of the United States of America. Duly certified copies thereof shall be transmitted by that Government to the Governments of the other signatories.

FOR THE KINGDOM OF BELGIUM

P. H. Spaak
S. L. de Clerck

FOR FRANCE

René Giscard d'Estaing
Jean Lecan

FOR PORTUGAL

José Manuel Balsemão
Pedro Teotónio Pereira

FOR THE UNITED STATES OF AMERICA:

Dean Rusk

FOR THE KINGDOM OF THE NETHERLANDS

W. D. van Veenendaal
E. N. van Veenendaal

FOR CANADA:

Arthur B. Burns
H. H. King

FOR ITALY

Giuseppe De Martino
Alberto Tomassini

FOR THE KINGDOM OF NORWAY

Halvard Lange
Miklós Bánffy

FOR THE GRAND DUCHY OF LUXEMBOURG

Josée de Weert
Hugues de Weert

FOR THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND

Edward Heath

FOR ICELAND

Björn Benediktsson
Thor Thors

FOR THE KINGDOM OF DENMARK

Henning Holten-Larsen
Henning Holten-Larsen

Oliver Franks

Protocol to the North Atlantic Treaty on the accession of Greece and Turkey
London, October 22, 1951

This protocol to the North Atlantic Treaty, signed at Washington on April 4, 1949, being satisfied that the security of the North Atlantic area will be enhanced by the accession of the Kingdom of Greece and the Republic of Turkey to that Treaty.

Article 1

Under the terms and conditions of this Protocol, the Government of the United States of America shall, on behalf of all the Parties, continue to be the guarantor of the security of the North Atlantic area and the Government of the Republic of Turkey, an invitation to accede to the North Atlantic Treaty, as it may be amended by Article 2 of the present Protocol, to the Kingdom of Greece and the Republic of Turkey shall be made to the Government of the United States of America in accordance with Article 13 of the Treaty.

Barik Henry

Article 2

From the date of Turkey becoming a Party to the North Atlantic Treaty, Article 5 of the Treaty shall, as from the date of the deposit in the Government of the Republic of Turkey of its instruments of accession with the Government of the United States of America, remain valid to read as follows:

- For the purpose of Article 5, an armed attack on one or more of the Parties is deemed to include an armed attack
1. on the territory of any of the Parties in Europe or North America, on the Algerian Departments of France, on the territory of Turkey or on the islands under the jurisdiction of any of the Parties in the North Atlantic area north of the Tropic of Cancer;
  2. on the forces, vessels, or aircraft of any of the Parties, when in or over those waters, or any other area in Europe in which operations forces of any of the Parties were stationed on the date when the Treaty entered into force or the Mediterranean Sea or the North Atlantic area north of the Tropic of Cancer.

Article 3

The present Protocol shall enter into force when each of the Parties to the North Atlantic Treaty has notified the Government of the United States of America of its acceptance thereof. The Government of the United States of America shall inform all the Parties to the North Atlantic Treaty of the date of the receipt of each such notification and of the date of the entry into force of the present Protocol.

Article 4

The present Protocol, of which the English and French texts are equally authentic, shall be deposited in the Archives of the Government of the United States of America. Duly certified copies thereof shall be transmitted by that Government to the Governments of all the Parties to the North Atlantic Treaty.

Protocol to the North Atlantic Treaty on the accession of the Federal Republic of Germany
Paris, October 23, 1954

The Parties to the North Atlantic Treaty signed at Washington on April 4, 1949

Having satisfied that the security of the North Atlantic area will be enhanced by the accession of the Federal Republic of Germany to that Treaty, and

Having noted that the Federal Republic of Germany has, by a declaration dated October 3, 1954, accepted the obligations set forth in Article 2 of the Charter of the United Nations and has undertaken up to its accession to the North Atlantic Treaty to refrain from any action inconsistent with the strictly defensive character of that Treaty, and

Having further noted that all member governments have associated themselves with the declaration also made on October 3, 1954, by the Governments of the United States of America, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic in connection with the aforesaid declaration of the Federal Republic of Germany.

Agree as follows:

Article 1

Upon the entry into force of the present Protocol, the Government of the United States of America shall on behalf of all the Parties communicate to the Government of the Federal Republic of Germany an invitation to accede to the North Atlantic Treaty. Thereafter the Federal Republic of Germany shall become a Party to that Treaty on the date when it deposits its instruments of accession with the Government of the United States of America in accordance with Article 10 of the Treaty.

Article 2

The present Protocol shall enter into force when each of the Parties to the North Atlantic Treaty has notified the Government of the United States of America of its acceptance thereof. All instruments of ratification of the Protocol, making and completing the finalized Treaty have been deposited with the Belgian Government and all instruments of ratification or approval of the Constitution in the presence of foreign forces in the Federal Republic of Germany have been deposited with the Government of the Federal Republic of Germany. The Government of the United States of America shall inform the other Parties to the North Atlantic Treaty of the date of the receipt of each such notification of the present Protocol and of the date of the entry into force of the present Protocol.

Article 3

The present Protocol, of which the English and French texts are equally authentic, shall be deposited in the Archives of the Government of the United States of America. Duly certified copies thereof shall be transmitted by that Government to the Governments of the other Parties to the North Atlantic Treaty.

Protocol to the North Atlantic Treaty on the Accession of Spain
Brussels, December 10, 1981

The Parties to the North Atlantic Treaty signed at Washington on April 4, 1949

Having satisfied that the security of the North Atlantic area will be enhanced by the accession of the Kingdom of Spain to that Treaty,

Agree as follows:

Article 1

Upon the entry into force of this Protocol, the National Government of the North Atlantic Treaty Organization shall on behalf of all the Parties, communicate to the Government of the Kingdom of Spain an invitation to accede to the North Atlantic Treaty. Thereafter, in accordance with Article 10 of the Treaty, the Kingdom of Spain shall become a Party to the North Atlantic Treaty on the date when it deposits its instruments of accession with the Government of the United States of America.

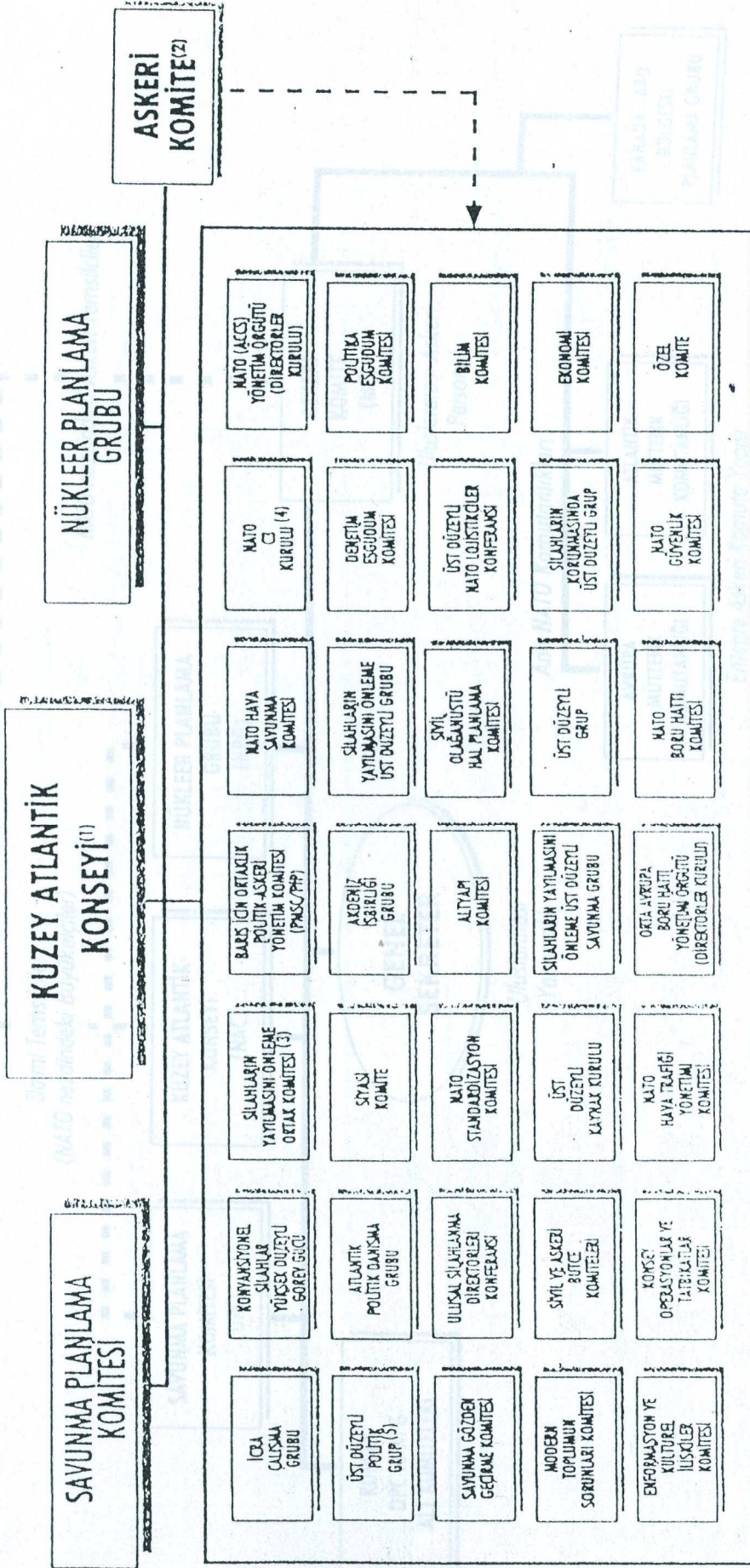
Article 2

The present Protocol shall enter into force when each of the Parties to the Treaty of this Protocol has notified the Government of the United States of America of its acceptance thereof. The Government of the United States of America shall inform all the Parties to the North Atlantic Treaty of the date of receipt of each such notification and of the date of the entry into force of the present Protocol.

Article 3

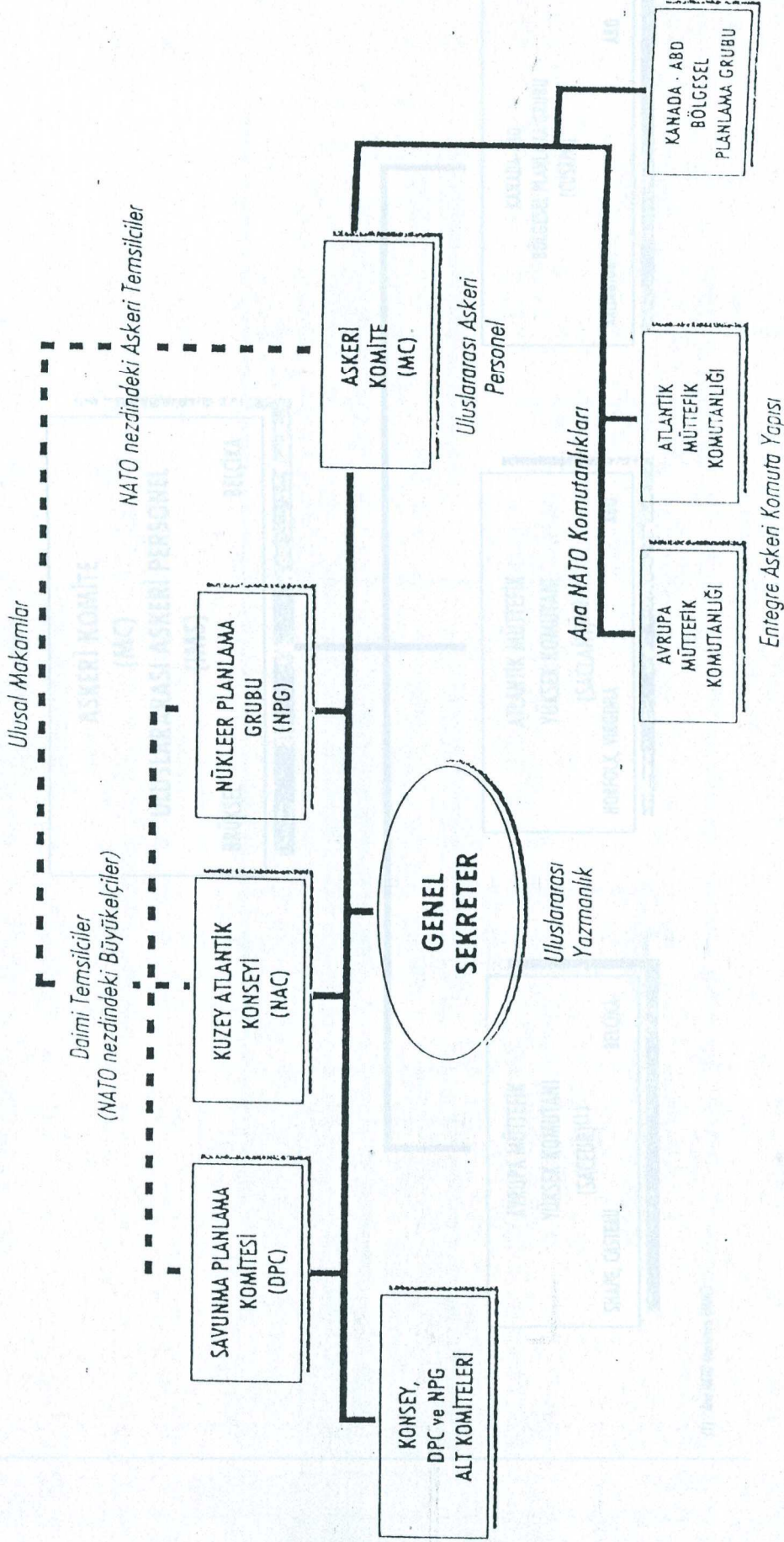
The present Protocol, of which the English and French texts are equally authentic, shall be deposited in the Archives of the Government of the United States of America. Duly certified copies thereof shall be transmitted by that Government to the Governments of all the Parties to the North Atlantic Treaty.

Temel NATO Komiteleri

(1) Komitelerin çoğu Konsey'e rapor verir. Bazıları Savunma Planlama Komitesi veya Nükleer Planlama Grubu'na rapor verirler. Bazı konseyler de doğrudan müdahaleci birimlerdir ve bu nedenle, Konsey, Savunma Planlama veya Nükleer Grup ve Askerî Komitelerle rapor verirler.
 (2) Askerî Komite, Ulusal Savunma Komitesi ve Savunma Planlama Komitesi'nin alt komiteleridir ancak NATO'nun üst düzeyli mekanizması olarak işlevi de tanımlanmıştır.
 (3) Yayıncıların önerisinde Üst Düzeyli Politik-Komite Grup ve İşbirliği Üst Düzeyli Komitesi.
 (4) NATO C3 (Dışişleri, Komando ve Komando) Kurulu.
 (5) Genelkurul'un kararları hakkında rapor verir.

NATO'nun Sivil ve Askeri Yapısı

NATO'nun Askeri Yapısı

ASKERİ KOMİTE
(MC)
ULUSLARARASI ASKERİ PERSONEL
(IMS)
BRÜKSEL BELÇİKA

AVRUPA MÜTTEFİK
YÜKSEK KOMUTANI
(SACEUR)(1)
SHAPE, CASTEAU BELÇİKA

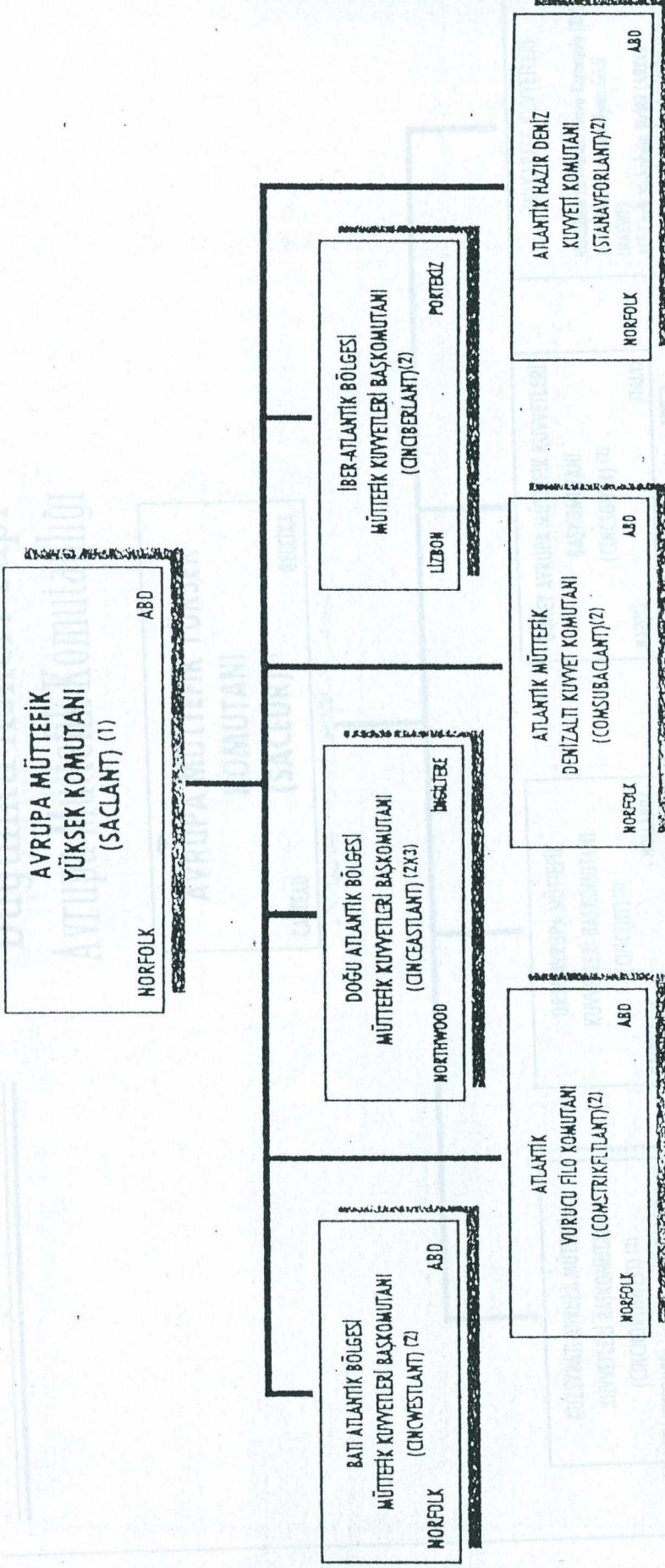
ATLANTİK MÜTTEFİK
YÜKSEK KOMUTANI
(SACLANT)(1)
NORFOLK, VIRGINIA ABD

KANADA-ABD
BÖLGESEL PLANLAMA GRUBU
(CUSRPG)
ARLINGTON ABD

(1) Ana NATO Komutanı (AHO)

Bugünkü Askeri Yapı

Atlantik Müttefik Komutanlığı

(1) Avr. NATO Komutanı (AHC)

(2) Başkomutan (CINCPAC) (NSC)

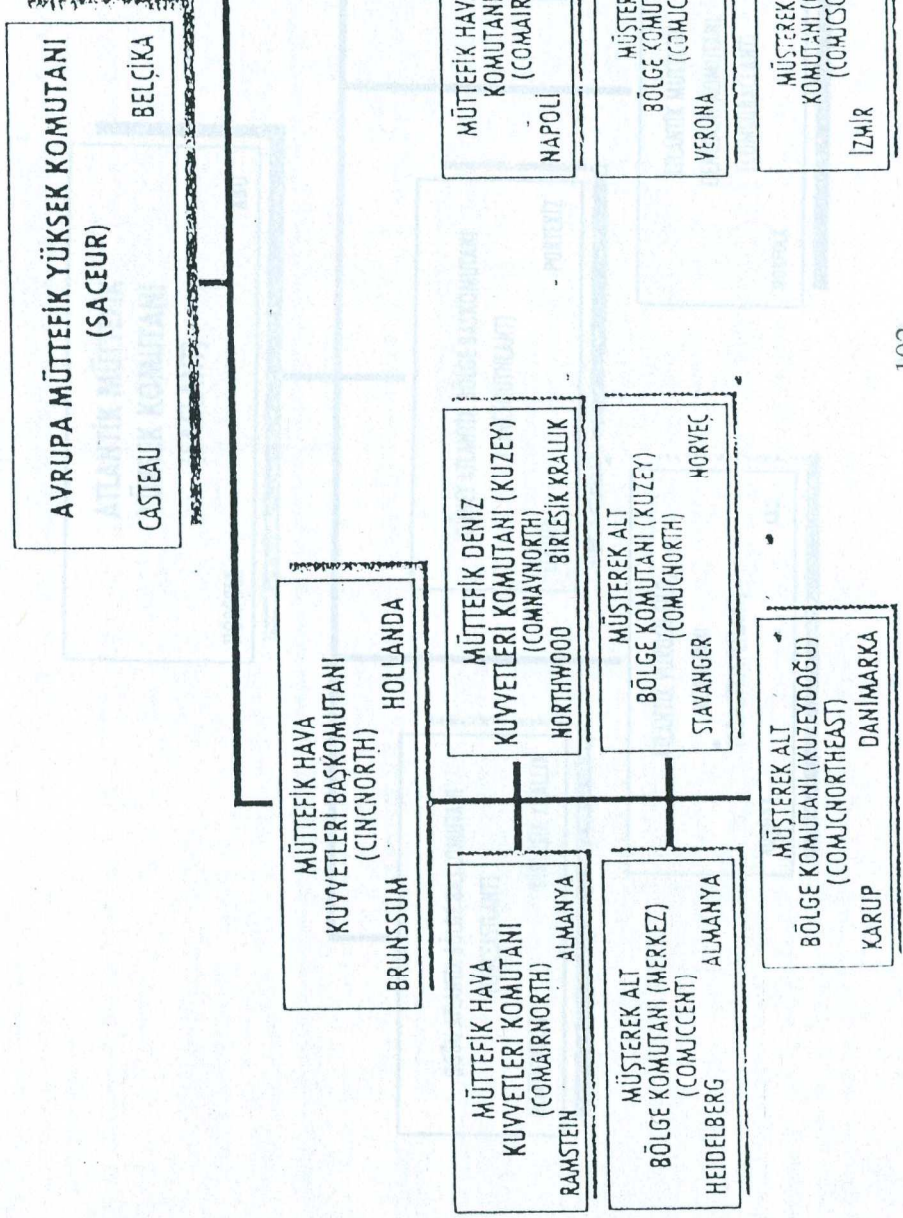
(3) COMCEASTLANT aynı zamanda COMNAVFORLANT'ın görevi de yapar. Bu görevin bir kısmı da COMNAVFORLANT'ın görevi olacaktır.

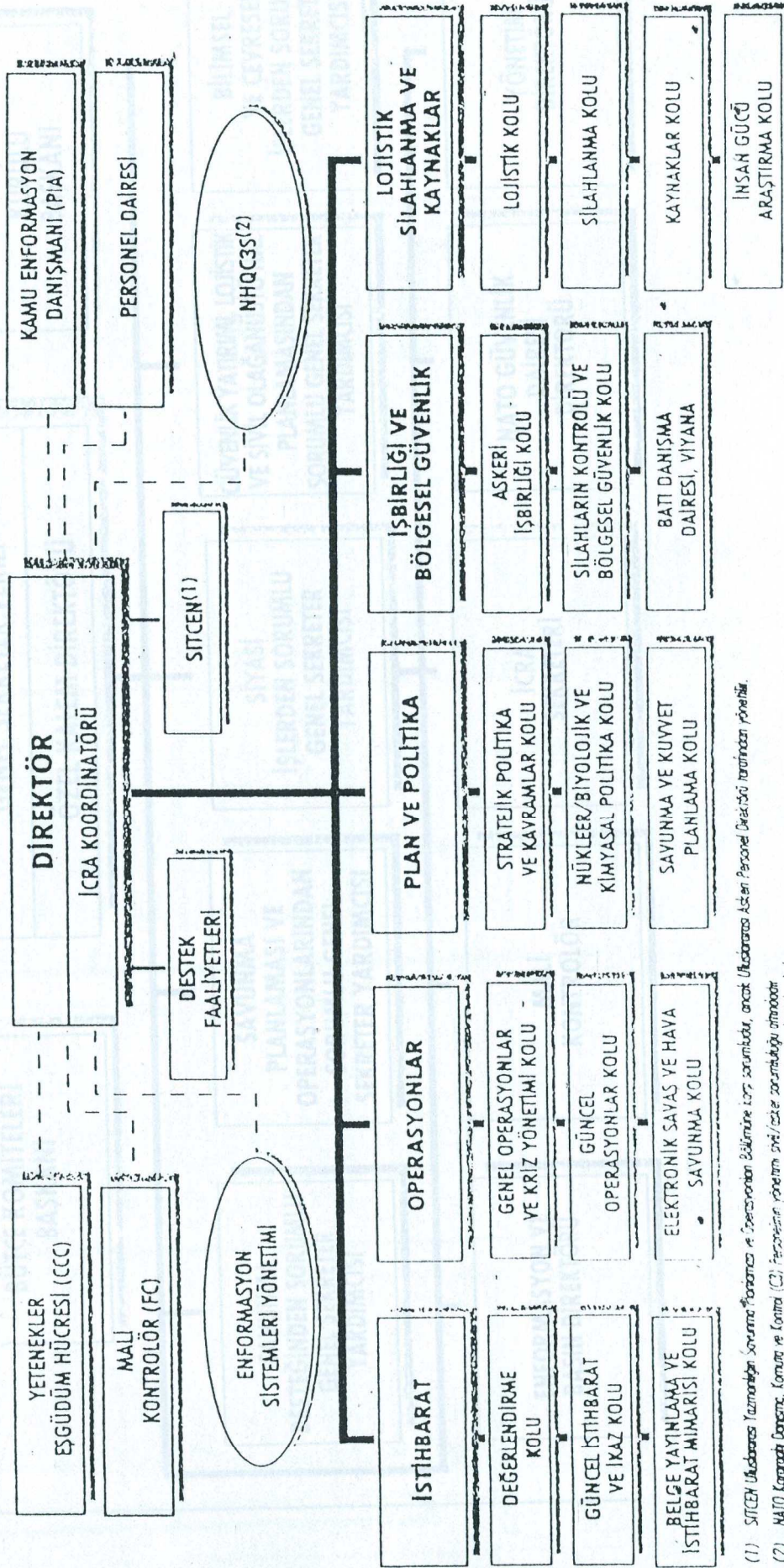
Gelecekteki Askeri Yapı

Avrupa Müttefik Komutanlığı

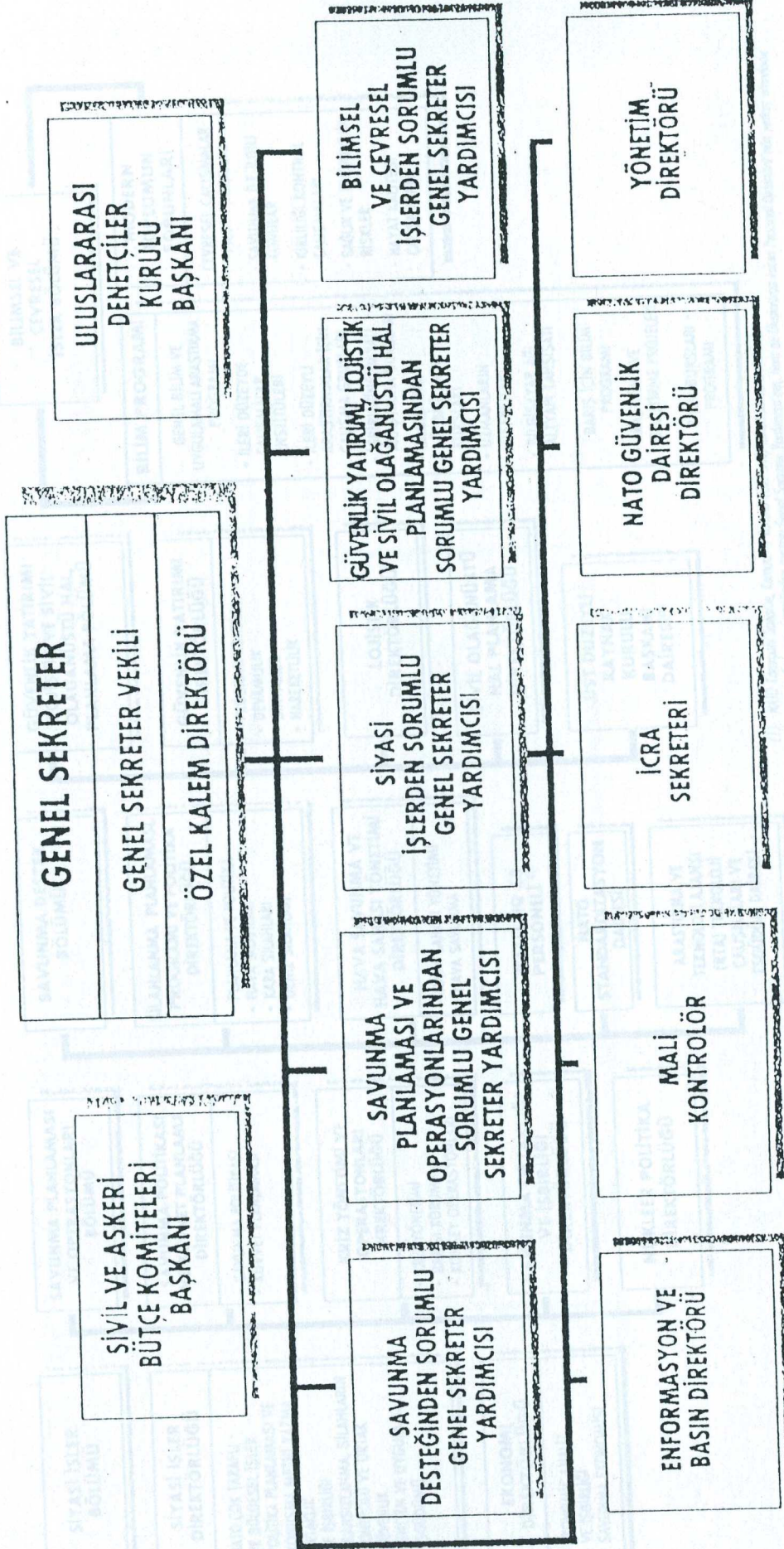
Uluslararası Askeri Personel

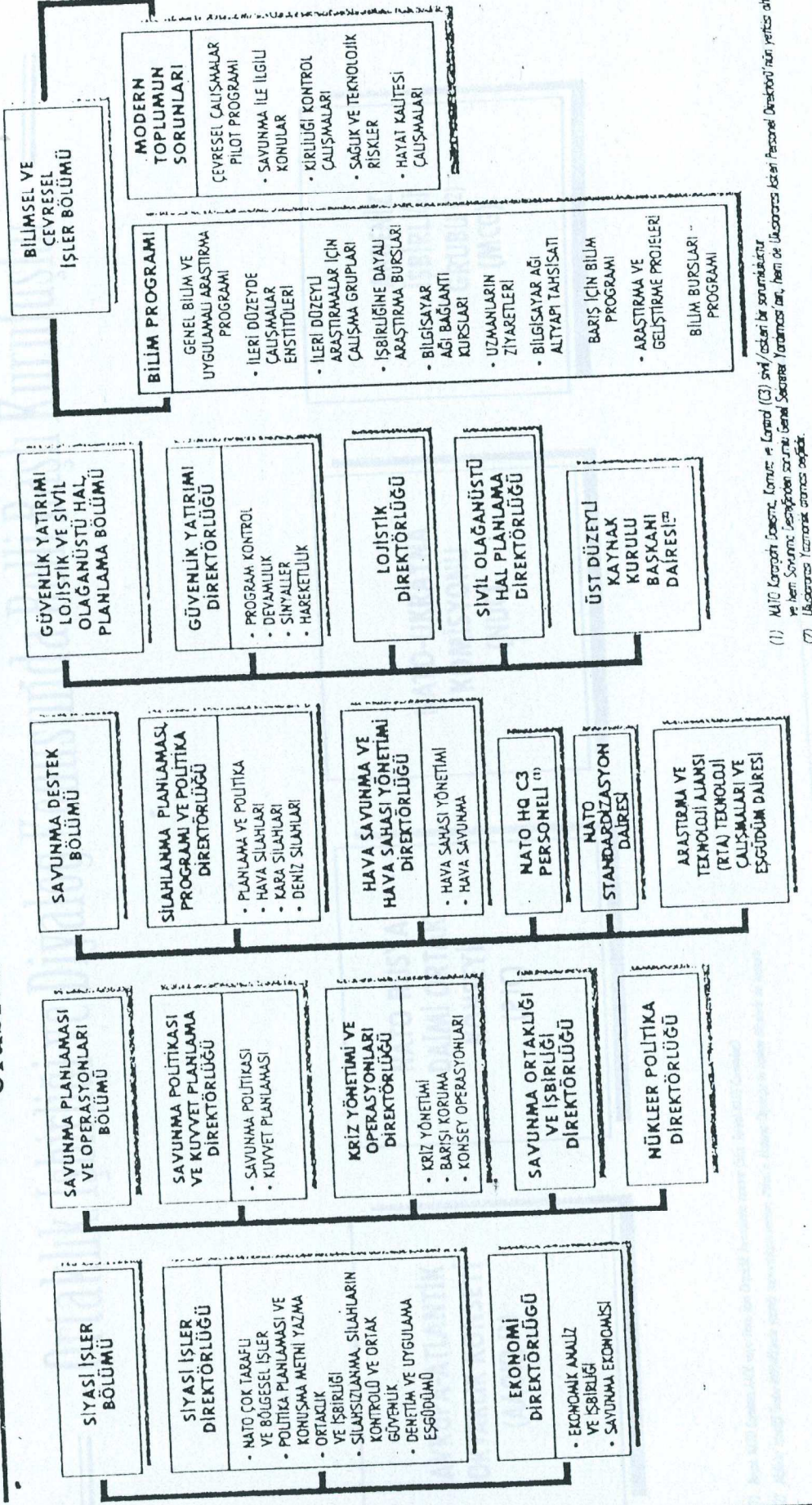
(1) SITÇEN Uluslararası İşbirliği ve Güvenlik Bölümü'ne bağlıdır. Uluslararası Askeri Personel Direktörü tarafından yönetilir.

(2) NATO Kararlı Davranış, Komuta ve Kontrol (C2) Personelinin yönetim sorumluluğu altında ve gerek İHS, Direktörü gerekse Sorumlu Genel Sekreter tarafından yönetilmektedir.

NATO Uluslararası Yazmanlık

Uluslararası Yazmanlığın Bölümleri

(1) NATO Kuvveti İşbirliği, Komuta ve Kontrol (C3) seviyesi bir sorumluluğu ve her Savunma İşbirliği sorunu Genel Sekreter Yardımcısı tarafından, hem de Uluslararası Personel Direktörü'nün yetkisi altında;
(2) Uluslararası Yatırım alanına bağlı.

Ortaklık, İşbirliği ve Diyalog Konusunda Belli Başlı Kuruluşlar

AVRUPA-ATLANTİK
ORTAKLIK KONSEYİ
(AAOK) (1)

NATO-RUSYA
DAİMİ ORTAK
KONSEYİ
(PJC)

NATO-UKRAYNA
KOMİSYONU
(NUG)

AKDENİZ
İŞBİRLİĞİ
GRUBU (2)
(MCG)

- (1) Büyük NATO Konseyi AAOK ve/o Başlı İçin Ortaklık İsmiyle İlgili Olarak Genel NATO Kurulması
(2) Akdeniz İşbirliği ve Diyalog Kuruluşları (MCG) ve/o Başlı İçin Ortaklık İsmiyle İlgili Olarak Genel NATO Kurulması